

Ministerul Educației al Republicii Moldova

EDUCAȚIE CIVICĂ

ADRIAN DOLGHI

ALINA FELEA

VIORICA NEGREI

VIORICA NEGREI
VIOREL ȚURCANU

Manual
pentru
clasa a

UNIVERS
EDUCAȚIONAL

Manualul a fost aprobat prin ordinul Ministrului Educației al Republicii Moldova nr. 847 din 16 iulie 2014. Lucrarea este elaborată conform curriculumului disciplinar și finanțată din resursele financiare ale Fondului Special pentru Manuale.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Școala/Liceul				
Manualul nr.				
Anul de folosire	Numele și prenumele elevului	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Dirigintele va controla dacă numele elevului este scris corect.
- Elevul nu trebuie să facă niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Autori:

Adrian Dolghi, doctor în istorie, profesor de istorie și educație civică, grad didactic superior

Alina Felea, doctor în istorie, conferențiar cercetător

Viorica Negrei, profesoară de istorie și științe socioumanistice, grad didactic superior

Viorel Țurcanu, profesor de geografie, grad didactic I

Comisia de evaluare:

Maia Șevciuc, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Tamara Bodean, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Dante Alighieri”, Chișinău

Viorica Sajin, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Hîncești

Claudia Galaju, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Ion Creangă”, s. Zîrnești, Cahul

Rodica Moroșan, profesoară, grad didactic I, Gimnaziul Speia, s. Speia, Anenii Noi

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii *Univers Educațional*.

Reproducerea integrală sau parțială a textului sau a ilustrațiilor din acest manual este posibilă numai cu acordul scris al editurii.

© Adrian Dolghi, Alina Felea, Viorica Negrei, Viorel Țurcanu, 2014

© Editura *Univers Educațional*, 2014

Editura se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

CZU 37.015(075.3)

E 19

ISBN 978-9975-9544-1-9

Dragă prietene,

Societatea contemporană se bucură pe deplin de realizările tehnologice, culturale, politice și economice, oferind numeroase oportunități, dar conținând și multe riscuri. Pentru a valorifica oportunitățile și a diminua riscurile, fiecărei persoane în parte îi sînt necesare cunoștințe despre lume și societate, deprinderi practice de aplicare a cunoștințelor, de orientare în timp, în spațiu, în relațiile sociale, economice, politice etc. Educația este motorul care schimbă societatea, o perfecționează și o adaptează necesităților culturale, economice și sociale ale omului, pregătindu-l, totodată, să conviețuiască și să se afirme în societate. Realizarea acestor obiective va fi posibilă cu ajutorul *Educației civice*.

Disciplina *Educație civică* însumează cunoștințe, practici, deprinderi și priceperi caracteristice mai multor științe, precum psihologia, economia, sociologia, dreptul, politologia, și este bine-venită pentru realizarea relațiilor de comunicare în familie și în societate, pentru sănătate, pentru carieră etc.

În vederea pregătirii tînarului cetățean pentru viața în societate, curriculumul național al acestei discipline are ca obiectiv formarea de competențe la elevi în conformitate cu următoarele unități de conținut:

- I. Omul – ființă socială;
- II. Societatea democratică;
- III. Viața și sănătatea – valori personale și sociale;
- IV. Dezvoltarea personală și ghidarea în carieră.

Manualul de față îți oferă instrumente de formare a competențelor și te ajută să înțelegi relațiile sociale, interumane și poziția societății, contribuind, totodată, la crearea propriei atitudini față de diverse probleme sociale, economice și politice.

Structura fiecărei lecții, determinată de conceptele moderne ale pedagogiei contemporane și de cadrul ERRE (Evocare, Realizare a sensului, Reflecție, Extindere), este înfăptuită prin elaborarea conținuturilor și a aparatului metodic în rubrici sugestive: *Știu, vreau să știu; Studiez: învăț să știu; Exersez: învăț să fiu; Reflectez: am învățat; Acționez*. Acest lucru îți va oferi șansa de a studia, exersa și forma competențele propuse de curriculumul la *Educație civică* atît în cadrul orelor, sub îndrumarea profesorului, cît și acasă, cu ajutorul părinților și al altor membri ai familiei.

Caracterul interactiv, participativ și ludic, dar în același timp cognitiv al manualului; raportul proporțional echilibrat al conținuturilor, sarcinilor, imaginilor; aspectele de erudiție, creație, participare și gîndire critică ale laboratorului de creație, intitulat *Sînt cetățean competent*, vor face orele de educație civică interesante, dar și utile.

Îți urăm mult succes!

Autorii

CUM UTILIZĂM MANUALUL

Denumirea temei

Denumirea capitolului

Mottoul lecției

Rezumatul temei

Textul de bază

Sarcini, exerciții și probleme

Competența pe care o vei dobîndi studiind tema

Rubrica **Dicționar** Conține explicații pentru cuvintele noi.

Capitolul 1 Omul - ființă socială

Tema 1. Stiluri de comunicare. Lucrul în echipă. Luarea deciziilor

Motto: „A fi împreună este un început, a rămîne împreună este un progres, a lucra împreună este un succes.”
Henry Ford

Comunicarea a apărut odată cu nașterea omenirii și necesitatea de a discuta, de a-și împărtăși emoțiile, ideile, gândurile, de a crea și de a negocia. Băzîndu-se pe informație și implicînd procese de adaptare și comportamentelor, comunicarea este importantă pentru munca în echipă și luarea deciziilor și presupune o imbinare echilibrată între limbajul verbal și cel nonverbal.

||| Știu, vreau să știu

- Explică ce legătură au imaginile de mai jos cu relațiile interumane și comunicarea.
- Numește cunoștințele și comportamentele pe care dorești să le însușești în cadrul acestei teme.

||| Studiez, învăț să știu

Încă de la apariția sa pe Pământ, omul a început să comunice - inițial prin gesturi, iar apoi cu ajutorul cuvintelor. Atunci cînd comunică, oamenii folosesc comunicarea verbală și cea nonverbală.

Comunicarea verbală presupune transmiterea gândurilor și sentimentelor prin intermediul cuvintelor și implică existența a doi sau a mai multor interlocutori. Acest tip de comunicare permite dialogarea cu interlocutorul față în față, prin intermediul telefonului, al radioului etc., oferindu-i emițătorului posibilitatea de a observa cum a fost primit mesajul și de a-l modifica în funcție de reacțiile receptorului.

Limbajul verbal este întodeauna însoțit de limbajul paraverbal (volumul și tonul vocii, ritmul și înălțimea rostirii, intonația, accentul, pauzele, risul, gemătul, oftatul etc.).

Comunicarea nonverbală este o altă formă importantă de comunicare ce include: limbajul corpului (gesturi, mimici), limbajul spațiului, limbajul vestimentației, limbajul timpului, limbajul tăcerii, limbajul culorilor și al imaginilor. Scrisul contribuie, de asemenea, la eficientizarea comunicării dintre oameni.

În relațiile interumane există cîteva stiluri de comunicare.

Stilul pasiv se caracterizează prin lipsa acțiunii. Oamenii care abordează acest stil doresc să fie plăcuți și cedează foarte ușor. Ei nu au o opinie proprie, sau cel puțin nu o manifestă, considerînd că orice dezacord al lor va duce la agresiune și respingere din partea celorlalți. De obicei, refuză să își exprime furia pe care o simt prînd o persoană sau o situație.

Stilul agresiv se definește prin intruziune în relațiile interpersonale și o stare de alertă permanentă. Reprezentanții acestui stil sînt perseverenți și obțin cu forța ceea ce își propun, neinteresîndu-i faptul că i-ar putea afecta pe ceilalți. De obicei, nu sînt intimidati de prezența celor din jur și acționează cu furie.

Stilul pasiv-agresiv se caracterizează prin evitarea comunicării directe, prin atacuri indirecte la persoană și ofensarea interlocutorului. Cel care comunică în acest stil este răzbuțnor, nesigur de sine, las, meschin, evită contactul vizual și nu manifestă furia în mod direct.

Stilul asertiv de comunicare presupune în egală măsură corectitudinea și putere. Oamenii asertivi luptă pentru drepturile lor, dar rămîn în același timp sensibili și la drepturile celorlalți. Ei sînt comunicabili și vorbesc sincer despre sentimentele lor, ascultă și alte puncte de vedere etc. Acest stil de comunicare este cel mai potrivit pentru o relație frumoasă de lungă durată.

Comunicarea determină succesul sau insuccesul individului în societate.

||| Exerseze învăț să știu

Comunicarea în cadrul grupurilor și echipelor este deosebit de importantă. Emiterea și recepționarea mesajelor, precum și conexiunea inversă determină atin-

||| Situație-problemă

Prietenul tău intrînze întodeauna și te face să aștepti.

- Explică cum vei proceda în situația dată, examînd fiecare stil de comunicare.

||| Învăț de la oameni de succes

Andrew Carnegie, om de afaceri și filantrop american, proprietarul *Carnegie Steel*. În 1901, după ce își vinde proprietățile pentru suma de 480 de milioane de dolari, este numit „cel mai bogat om din lume”. Conform revistei *Forbes* din februarie 2008, averea sa ar fi estimată la 293,8 miliarde de dolari americani în 2007. Andrew Carnegie a formulat următoarele: „Munca în echipă este capacitatea de a lucra împreună pentru a realiza o idee comună, capacitatea de a direcționa realizările individuale spre obiective organizaționale. Este sursa ce le permite oamenilor obișnuiți să atîngă rezultate neobișnuite.”

Ilustrații

Sarcini, exerciții și probleme

Rubrici ce corespund etapelor lecției: Evocare, Realizare a sensului, Reflecție, Extindere

Rubrica **Învăț de la oameni de succes** Conține informații despre diverse personalități și citate ale acestora.

Capitolul 1 Omul - ființă socială

ghea scopului comun sau eșecul. Conform opiniei omului de afaceri român Marius Ghelea privind comunicarea în echipă, „o echipă potrivită poate să facă diferența dintre eșec și succes, dacă aceasta este formată din oameni cu o filosofie a vieții asemănătoare, aspirații similare, astfel încît ei să lucreze bine în echipă.”

Pentru a fi eficientă, o echipă are nevoie de:

- Scop comun, care presupune participarea tuturor membrilor echipei la identificarea și realizarea acestui scop.
- Coeziune, care le solicită membrilor echipei să interacționeze și să se completeze reciproc.
- Comunicare eficientă, care este esențială într-o echipă pentru a evita problemele și a îndeplini cu succes sarcinile.
- Distribuirea sarcinilor, care presupune existența unui lider ce repartizează sarcinile în funcție de punctele forte ale fiecărui membru al echipei.
- Mediere, pentru ca membrii echipei să înțeleagă cerințele, așteptările, eventualele soluții, riscurile și perioada necesară pentru îndeplinirea sarcinilor.
- Consens în luarea deciziilor. **Decizia** este soluția unei probleme sau a unei situații complexe. În funcție de problemă, de loc și de timp, deciziile pot fi adoptate individual, prin consultație sau în colectiv. Consensul presupune acordul tuturor participanților și integrarea în decizie a soluțiilor minorității din grup.

||| Reflecție amînată

- Numește cinci calități de care trebuie să dea dovadă membrii unei echipe pentru a avea succes.
- Utilizînd termenii din rubrica **Dicționar**, scrie cinci propoziții care să reflecte comunicarea în echipă și luarea deciziilor.

||| Acțiune

- Describe o echipă în care comunicarea este ineficientă.
- Explică rolul fiecărui membru în atingerea succesului de către echipă.

||| Metodă

Structura discursului Introducerea trebuie să conțină etapele de desăsurare a discursului, enumerarea temei, prezentarea ideii centrale, explicarea termenilor, dacă este necesar.

Conținutul trebuie să includă dezvoltarea ideii centrale și a argumentelor prezentate.

Concluzia trebuie să conțină o privire de ansamblu asupra întregului discurs și accentuarea punctelor forte ale acestuia.

Capitolul 1 Omul - ființă socială

Sînt cetățean competent

||| Gîndesc critic

„Îl știam (pe Marcu) plîm atînci cum îl știam și ceilalți. Dar mi-am dat repede seama că mă înșelam. Am început să ne împrumutăm cărți. El era entuziasmat de Balzac și m-a convertit și pe mine. Citam numai Balzac, tot ce ne cădea în mîni. Ajuaserăm erudiți în *Comedia umană* și ne întrecem unul pe altul în cunoașterea personajelor, amănunțor și curiozităților balzaciene. Cînd epuizam stocul, porecam prin librării și prin anticariate să ni-l împrumutăm.

Am răspîndit amîndoi pe Balzac în clasă. Unul dintre primii adepți a fost Robert. Îl chinam dindeul să citească cele mai proaste romane, și Robert le găsea admirabile. Cînd bănuia ironia, ne mîrturisea îndoiindu-se.

- Drept să vă spun, nu l-am găsit pe *L'Enfant maudit* genial. E bine, dar nu prea.”

Mitcea Eliade, *Romanul adolescenței mișp*

- Identifică personajele din fragment.
- Numește stilurile de comunicare abordate de cei trei tineri. Argumentează.
- Crezi că acești tineri formau o echipă? Prezintă argumente.

||| Sînt creativ

Cincașul este o poezie cu formă fixă, alcătuită din cinci rînduri obligatorii. Avînd drept titlu primul cuvînt al acesteia, poezia respectă următoarea structură:

- un substantiv cu statut de titlu;
- doi adjectiv;
- trei verbe;
- patru cuvînte semnificative ce încheagă într-o formulă imaginea generală;
- un substantiv echivalent cu primul.

Model:

*Cartea
Bună, ilustrată,
Cîntec, învîț, războiesc,
Este utilă pentru copii -
Manualul.*

- Elaborează un cincaș pentru cuvîntul „echipă”.

||| Sînt asertiv

||| Sînt eșuat

||| Rezolvă carul și vei obține pe verticală cuvîntul-cheie al temei.

- Spre el tînd individual, grupul și echipa.
- Comunicarea se bazează pe ea.
- Face parte din comunicarea nonverbală și limbajul corpului.
- Stă la baza comunicării.
- Este important în luarea deciziei.
- Soluția rezolvă unii probleme concrete.
- Grup de oameni care îndeplinesc în același timp o muncă sau o acțiune comună.
- Unul dintre stilurile de comunicare.
- Comunicarea poate fi... sau nonverbală.
- Una dintre caracteristicile unei echipe eficiente.

||| Particip

- Formînd echipe de cinci-sase persoane, construiește, timp de șapte minute, un turu utilizînd o foaie formată A1, cinci foi A4, un pahar de plastic și un creion. Echipa care va confecționa cel mai înalț și mai durabil turu va învinge.
- Observați cum comunică membrii echipei. Credeți că ați comunicat eficient?

Laboratorul de creație Este rubrica dedicată exersării competențelor, dezvoltării creativității, gîndirii critice, erudiției și spiritului participativ.

Omul – ființă socială

1. Stiluri de comunicare. Lucrul în echipă. Luarea deciziilor
2. Conflictele în limita normelor morale și juridice
3. Familia – prima mea apartenență de grup
4. Funcțiile și responsabilitățile familiei
5. Părinți și copii. Rolul familiei în educația calităților de bun părinte
6. Valori sociale și personale
7. Comportamentul prosocial

Tema 1. Stiluri de comunicare. Lucrul în echipă. Luarea deciziilor

Voi fi competent să:

- **manifest capacități de comunicare eficientă.**

Motto: „A fi împreună este un început, a rămâne împreună este un progres, a lucra împreună este un succes.”

Henry Ford

Comunicarea a apărut odată cu nașterea omenirii și necesitatea de a discuta, de a-și împărtăși emoțiile, ideile, gândurile, de a crea și de a negocia. Bazându-se pe informație și implicând procese de adaptare a comportamentelor, comunicarea este importantă pentru munca în echipă și luarea deciziilor și presupune o îmbinare echilibrată între limbajul verbal și cel nonverbal.

|| Dicționar

- **Comunicare** – acțiunea de a comunica și rezultatul ei.
- **A comunica** – a face cunoscut; a înștiința.
- **Echipă** – grup de oameni care, sub conducerea unei persoane, îndeplinesc în același timp o muncă sau o acțiune comună.
- **Spirit de echipă** – legătură spirituală între membrii unei echipe, care stă la baza conlucrării lor.
- **Kinezica** – știința care studiază gesturile.

|| Știu, vreau să știu

- **Explică ce legătură au imaginile de mai jos cu relațiile interumane și comunicarea.**
- **Numește cunoștințele și comportamentele pe care dorești să le însușești în cadrul acestei teme.**

|| Comunicarea nonverbală

Persoană rezervată, defensivă

Persoană pregătită pentru discuție, interesată

- **Desenează pe foi de desen cinci caricaturi, cinci mimici sau cinci gesturi care ar reflecta comunicarea nonverbală.**
- **Transmite prin gesturi un mesaj și roagă-i pe colegi să îl descifreze.**

|| Studiez: învăț să știu

Încă de la apariția sa pe Pământ, omul a început să comunice – inițial prin gesturi, iar apoi cu ajutorul cuvintelor. Atunci când comunică, oamenii folosesc comunicarea verbală și cea nonverbală.

Comunicarea verbală presupune transmiterea gândurilor și sentimentelor prin intermediul cuvintelor și implică existența a doi sau a mai multor interlocutori. Acest tip de comunicare permite dialogarea cu interlocutorul față în față, prin intermediul telefonului, al radioului etc., oferindu-i emițătorului posibilitatea de a observa cum a fost primit mesajul și de a-l modifica în funcție de reacțiile receptorului.

Limbajul verbal este întotdeauna însoțit de limbajul paraverbal (volumul și tonul vocii, ritmul și inflexiunile rostirii, intonația, accentul, pauzele, râsul, geamătul, oftatul etc.).

Comunicarea nonverbală este o altă formă importantă de comunicare ce include: limbajul corpului (gesturi, mimici), limbajul spațiului, limbajul vestimentației, limbajul timpului, limbajul tăcerii, limbajul culorilor și al imaginilor. Scrisul contribuie, de asemenea, la eficientizarea comunicării dintre oameni.

În relațiile interumane există câteva stiluri de comunicare.

Stilul pasiv se caracterizează prin lipsa acțiunii. Oamenii care abordează acest stil doresc să fie plăcuți și cedează foarte ușor. Ei nu au o opinie proprie, sau cel puțin nu o manifestă, considerînd că orice deza-cord al lor va duce la agresiune și respingere din partea celorlalți. De obicei, refuză să își exprime furia pe care o simt privind o persoană sau o situație.

Stilul agresiv se definește prin intruziune în relațiile interpersonale și o stare de alertă permanentă. Reprezentanții acestui stil sînt perseverenți și obțin cu forța ceea ce își propun, neinteresîndu-i faptul că i-ar putea afecta pe ceilalți. De obicei, nu sînt intimidați de prezența celor din jur și acționează cu furie.

Stilul pasiv-agresiv se caracterizează prin evitarea comunicării directe, prin atacuri indirecte la persoană și ofensarea interlocutorului. Cel care comunică în acest stil este răzbunător, nesigur de sine, laș, meschin, evită contactul vizual și nu manifestă furia în mod direct.

Stilul asertiv de comunicare presupune în egală măsură corectitudine și putere. Oamenii asertivi luptă pentru drepturile lor, dar rămîn în același timp sensibili și la drepturile celorlalți. Ei sînt comunicabili și vorbesc sincer despre sentimentele lor, ascultă și alte puncte de vedere etc. Acest stil de comunicare este cel mai potrivit pentru o relație frumoasă de lungă durată.

Comunicarea determină succesul sau insuccesul individului în societate.

Exersează: învață să fii

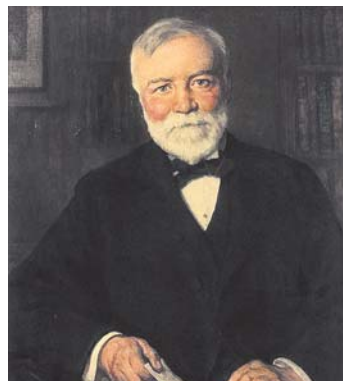
Comunicarea în cadrul grupurilor și echipelor este deosebit de importantă. Emiterea și recepționarea mesajelor, precum și conexiunea inversă determină atin-

Situație-problemă

Prietenul tău întîrzie întotdeauna și te face să aștepti.

■ **Explică cum vei proceda în situația dată, examinînd fiecare stil de comunicare.**

Învăț de la oameni de succes

Andrew Carnegie, om de afaceri și filantrop american, proprietarul *Carnegie Steel*. În 1901, după ce își vinde proprietățile pentru suma de 480 de milioane de dolari, este numit „cel mai bogat om din lume”. Conform revistei *Forbes* din februarie 2008, averea sa ar fi estimată la 293,8 miliarde de dolari americani în 2007. Andrew Carnegie a formulat următoarele: „Munca în echipă este capacitatea de a lucra împreună pentru a realiza o idee comună, capacitatea de a direcționa realizările individuale spre obiectivele organizaționale. Este sursa ce le permite oamenilor obișnuiți să atingă rezultate neobișnuite.”

- Analizează influența fiecărui stil de comunicare asupra relațiilor dintre membrii unei echipe.
- Compară, utilizând diagrama Venn, o echipă sportivă cu una de lucru.
- Formează, împreună cu câțiva colegi, o echipă pentru participarea la un concurs. Explică cum vă veți organiza pentru a avea succes.

Metodă

Structura discursului

Introducerea trebuie să conțină etapele de desfășurare a discursului, enunțarea temei, prezentarea ideii centrale, explicarea termenilor, dacă este necesar.

Cuprinsul trebuie să includă dezvoltarea ideii centrale și a argumentelor prezentate.

Concluzia trebuie să conțină o privire de ansamblu asupra întregului discurs și accentuarea punctelor forte ale acestuia.

gerea scopului comun sau eșecul. Conform opiniei omului de afaceri român Marius Ghenea privind comunicarea în echipă, „o echipă potrivită poate să facă diferența dintre eșec și succes, dacă aceasta este formată din oameni cu o filosofie a vieții asemănătoare, aspirații similare, astfel încât ei să lucreze bine în echipă.”

Pentru a fi eficientă, o echipă are nevoie de:

1. *Scop comun*, care presupune participarea tuturor membrilor echipei la identificarea și realizarea acestui scop.
2. *Coeziune*, care le solicită membrilor echipei să interacționeze și să se completeze reciproc.
3. *Comunicare eficientă*, care este esențială într-o echipă pentru a evita problemele și a îndeplini cu succes sarcinile.
4. *Distribuirea sarcinilor*, care presupune existența unui lider ce repartizează sarcinile în funcție de punctele forte ale fiecărui membru al echipei.
5. *Mediere*, pentru ca membrii echipei să înțeleagă cerințele, așteptările, eventualele soluții, riscurile și perioada necesară pentru îndeplinirea sarcinilor.
6. *Consens în luarea deciziilor*. Decizia este soluția unei probleme sau a unei situații concrete. În funcție de problemă, de loc și de timp, deciziile pot fi adoptate individual, prin consultare sau în colectiv. Consensul presupune acordul tuturor participanților și integrarea în decizie a soluțiilor minorității din grup.

Reflectez: am învățat

1. Numește cinci calități de care trebuie să dea dovadă membrii unei echipe pentru a avea succes.
2. Utilizând termenii din rubrica *Dicționar*, scrie cinci propoziții care să reflecte comunicarea în echipă și luarea deciziilor.

Acționez

- Descrie o echipă în care comunicarea este ineficientă.
- Explică rolul fiecărui membru în atingerea succesului de către echipă.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Îl știam (pe Marcu) pînă atunci cum îl știau și ceilalți. Dar mi-am dat repede seama că mă înșelam. Am început să ne împrumutăm cărți. El era entuziasmat de Balzac și m-a convertit și pe mine. Citeam numai Balzac, tot ce ne cădea în mînă. Ajunseserăm erudiți în *Comedia umană* și ne întreceam unul pe altul în cunoașterea personajelor, amănuntelor și curiozităților balzaciene. Cînd epuzizam stocul, porneam prin librării și prin anticariate să ni-l împrăștiăm.

Am răspîndit amîndoi pe Balzac în clasă. Unul dintre primii adepți a fost Robert. Îl chinuiam dîndu-i să citească cele mai proaste romane, și Robert le găsea admirabile. Cînd bănuia ironia, ne mărturisea îndoindu-se.

– Drept să vă spun, nu l-am găsit pe *L'Enfant maudit* genial. E bine, dar nu prea...”

Mircea Eliade, *Romanul adolescentului miop*

- Identifică personajele din fragment.
- Numește stilurile de comunicare abordate de cei trei tineri. Argumentează.
- Crezi că acești tineri formau o echipă? Prezintă argumente.

Sînt creativ

Cinquainul este o poezie cu formă fixă, alcătuită din cinci rînduri obligatorii. Avînd drept titlu primul cuvînt al acesteia, poezia respectă următoarea structură:

- un substantiv cu statut de titlu;
- două adjective;
- trei verbe;
- patru cuvinte semnificative ce încheagă într-o formulă imaginea generală;
- un substantiv echivalent cu primul.

Model:

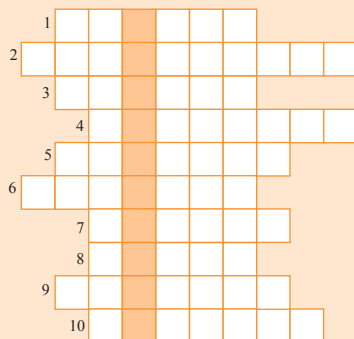
Cartea
Bună, ilustrată,
Citesc, învăț, răsfoiesc,
Este utilă pentru copii –
Manualul.

- Elaborează un cinquain pentru cuvîntul „echipă”.

Sînt erudit

- Rezolvă careul și vei obține pe verticală cuvîntul-cheie al temei.

1. Spre el tind individul, grupul și echipa.
2. Comunicarea se bazează pe ea.
3. Face parte din comunicarea nonverbală și limbajul corpului.
4. Stă la baza comunicării.
5. Este important în luarea deciziei.
6. Soluția rezolvării unei probleme concrete.
7. Grup de oameni care îndeplinesc în același timp o muncă sau o acțiune comună.
8. Unul dintre stilurile de comunicare.
9. Comunicarea poate fi ... sau nonverbală.
10. Una dintre caracteristicile unei echipe eficiente.

Particip

- Formînd echipe de cinci-șase persoane, construiți, timp de șapte minute, un turn utilizînd o foaie format A1, cinci foi A4, un pahar de plastic și un creion. Echipa care va confecționa cel mai înalt și mai durabil turn va învinge.
- Observați cum comunică membrii echipei. Credeți că ați comunicat eficient?

Tema 2. Conflictele în limita normelor morale și juridice

Voi fi competent să:

- **manifest capacități de comunicare pentru evitarea conflictelor.**

|| Dicționar

- **Conflict** – neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție violentă.
- **Mediator** – persoană imparțială care are drept sarcină modul de desfășurare a discuțiilor.
- **Arbitraj** – soluționare a unui litigiu de către un arbitru.
- **Arbitru** – expert independent care analizează și interpretează aspectele diferendului și propune o soluție.

Conflict de familie

Conflict interpersonal

Motto: „Dacă rezolvăm un conflict în mod constructiv, îi îndreptăm energia înspre creativitate și dezvoltare.”

Kenneth Kaye

Încă de la apariția omenirii, în societate au existat ciocniri de interese și neînțelegeri. Lipsa comunicării duce inevitabil la apariția conflictelor. În funcție de tipul omului, de educație, de normele morale, de interese etc., conflictele sînt aplanate relativ repede sau se acutizează, acestea pot fi soluționate pașnic sau vehement.

|| Știu, vreau să știu

- **Explică legătura dintre stilurile de comunicare și apariția conflictelor.**
- **Identifică un conflict înghețat în Republica Moldova.**

|| Studiez: învăț să știu

Avînd temperamente, comportamente, idei și interese diferite, oamenii deseori se află în contradicție unii cu alții. În lumea contemporană se pot identifica diferite tipuri de conflicte, în funcție de părțile implicate și de problemele abordate: interpersonale, intrapersonale, intragrupale, intergrupale, sociale, militare, internaționale, de familie etc. Este mult mai eficient să previi conflictul, decît să-l soluționezi. Pentru prevenirea situațiilor conflictuale este necesară identificarea timpurie a riscului de conflicte și facilitarea unor intervenții rapide, o bună înțelegere a situațiilor de conflict (cauze, actori și evoluție), identificarea acțiunilor posibile.

Sistemul ideal de soluționare a conflictelor trebuie să găsească soluții satisfăcătoare și de durată pentru toate părțile implicate în conflict, reglementînd problema constructiv și fără violență. Pentru aceasta ar trebui identificate problema conflictului, părțile implicate, cererile fiecărei părți, punctele comune, soluțiile posibile ale conflictului, cooperarea pentru alegerea rezolvării acceptate de ambele părți.

De obicei, într-o situație de conflict lipsește comunicarea sau aceasta nu este sinceră, se oferă informații insuficiente sau incomplete, se utilizează mijloace sau canale de comunicare nepotrivite, se folosește un limbaj neadecvat, defectuos, se ia o atitudine negativistă și se fac amenințări, în locul unor discuții calme etc.

Fiecare parte implicată într-un conflict tinde să-și impună propria opinie și interesele personale. Soluționarea unui conflict începe prin comunicarea deschisă și corectă și oferirea de informații semnificative.

O cauză a conflictului poate fi dezacordul asupra sistemului de valori împărtășit. Acest dezacord se poate referi la aspectele etice, limitele și modalitățile în care trebuie exercitată puterea etc. Pentru soluționarea unei asemenea situații, este necesar ca părțile implicate să recunoască și să accepte diferențele.

Existența scopurilor diferite sau nedeclarate și unele stiluri de conducere, în special autoritare, mențin și alimentează conflictele prin poziția dominantă, inconsecvența măsurilor luate, neparticiparea tuturor la luarea deciziilor, inexistența unui sistem coerent de apreciere a performanței și de motivare. Lichidarea acestora duce la soluționarea conflictului și menținerea unei atmosfere sănătoase în colectiv.

Limitarea resurselor (timp, bani, resurse materiale și umane) provoacă conflictul, stimulând concurența neloială și suspiciunea.

Exersează: învăț să fiu

În funcție de tipul, gravitatea și intensitatea conflictului există diferite căi de soluționare. Gradul de satisfacție a părților în urma soluționării conflictului se va reflecta pozitiv asupra relației dintre acestea și va diminua pericolul izbucnirii unor noi neînțelegeri. Pentru soluționarea eficientă și echitabilă a conflictelor este importantă, în primul rând, comunicarea. În centrul discuției trebuie puse interesele părților implicate în conflict, și nu pozițiile de drept sau de putere. Dacă se întâmpină greutăți în stabilirea și respectarea regulilor și procedurilor și există pericolul ca discuțiile să se termine cu eșec, se apelează la serviciile unui mediator, care este imparțial, independent și nu

Conflictul în viziunea lui Daniel Sapiro

Solul – mediul social în care izbucnește conflictul (familia, colectivul, societatea).

Rădăcina – cauzele multiple ale conflictului.

Tulpina – părțile implicate în conflict.

Scorbura – problema clar definită a conflictului.

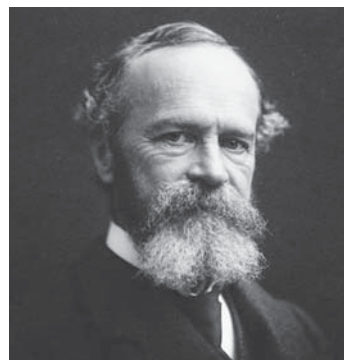
Florile – emoțiile pozitive și negative ale celor implicați în conflict.

Frunzele – acțiunile concrete ale persoanelor implicate.

Fructul – soluția conflictului.

■ **Comentează opinia lui Sapiro.**

Învăț de la oameni de succes

William James, psiholog, filosof și medic american: „Cînd intri în conflict cu cineva, există un factor de care depinde dacă asta va duce la ruperea relației sau la întărirea ei. Acel factor este atitudinea.”

Util și practic

Strategii de rezolvare a conflictelor

1. *Abandonul* – retragerea fizică sau emoțională din conflict, de frica unei confruntări directe. Această atitudine presupune renunțarea la dreptul de a te pronunța. Retragerea este acceptabilă doar atunci când conflictul nu privește persoana sau când nu afectează mersul evenimentelor. Uneori abandonul poate acutiza și mai mult un conflict.

2. *Reprimarea* – refuzul de a accepta existența unui conflict. Această atitudine presupune lipsa de curaj. În cazul existenței conflictului, acesta va ieși oricum la iveală.

3. *Compromisul* – presupune anumite negocieri și produce doar impresie de corectitudine, dezavantajul fiind în fondul emoțional al părților implicate în conflict: una va părea mai „mărinimoasă”, cealaltă va avea un sentiment de înfrângere.

4. *Victorie/infrângere* – strategie în care o parte este înfrântă, existînd posibilitatea unor efecte întirziate: învinsul poate să nu suporte eșecul, revenind „în forță” după un timp. Relațiile dintre părțile implicate vor fi ireparabile.

5. *Victorie/victorie* – presupune un proces îndelungat și anevoios, dar relațiile se vor consolida, iar soluția va fi mai durabilă. Probabilitatea declanșării unor conflicte ulterioare va fi foarte mică.

avantajează pe nimeni. În cazul în care părțile nu sînt competente să judece situația, există diferențe de neîmpăcat sau atunci cînd comunicarea este denaturată, părțile conflictuale apelează la arbitraj, obligîndu-se să-i respecte decizia. Pentru soluționarea conflictului se utilizează diverse strategii: abandonul, reprimarea, compromisul, victorie/infrîngere, victorie/victorie. Deseori pentru soluționarea conflictelor se recurge la procedurile juridice. În procesul juridic, părțile sînt egale și nu pot fi tratate diferențiat în temeiul diverselor condiții și cauze ale conflictului, statutului social. Litigiul se soluționează conform unui sistem de legi în vigoare și nu necesită acordul părților.

Este foarte important ca orice conflict să fie soluționat amiabil. Există însă cazuri cînd acestea sînt rezolvate de pe poziții de forță, cu aplicarea violenței (războaie, revolte etc.), fiind însoțite de victime și distrugerii.

Reflectez: am învățat

1. Enumeră calitățile de care trebuie să dea dovadă părțile implicate într-un conflict pentru a-l soluționa amiabil.
2. Comentează afirmația lui William James de la pagina 11.

Acționez

SITUAȚIE-PROBLEMĂ

- Identifică din mass-media un conflict, la alegere (intergrupala, internațional, militar, familial etc.).
- Prezintă-l, respectînd următorul algoritm:
  - 1) părțile implicate în conflict;
  - 2) problema abordată;
  - 3) cauzele conflictului;
  - 4) metoda sau strategia de soluționare;
  - 5) consecințele.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vîrf de băț.
Baiazid, privind la dînsul, îl întrebă cu dispreț:
– Ce vrei tu?
– Noi? Bună pace! Și de n-o fi cu bănat,
Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.

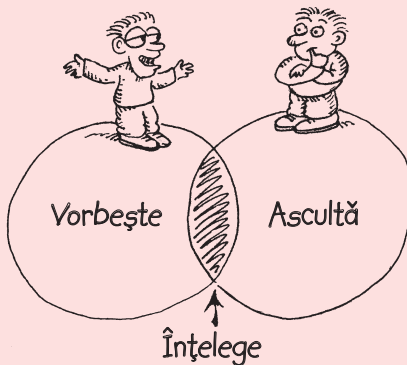
La un semn deschisă-i calea și s-apropie de cort
Un bătrîn atît de simplu, după vorbă, după port.
– Tu ești Mircea?
– Da-mpărate!
– Am venit să mi te-nchini,
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.
– Orice gînd ai, împărate, și oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!
Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierți;
Dar acu vei vrea cu oaste și război ca să ne cerți,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.”

Mihai Eminescu, *Scrisoarea III*

- Identifică situația conflictuală. Numește subiecții conflictului.
- Stabilește soluția și strategia rezolvării conflictului de către Mircea cel Bătrîn și sultan.
- Expune-ți opinia privind eficacitatea soluțiilor aplicate.

Sînt creativ

- Elaborează un minieseu, de jumătate de pagină, cu titlul „Comunicarea eficientă presupune nu doar vorbire, ci și ascultare”.

Sînt erudit

- În fiecare dintre cuvintele ce trebuie determinate se conține, cel puțin, cîte o literă „o” și toate se referă la CONFLICT.

1. Persoană imparțială care are drept sarcină modul de desfășurare a discuțiilor.
2. Una dintre strategiile de rezolvare a conflictului.
3. Lipsește într-un conflict.
4. Tip de conflict armat.
5. Conflictul trebuie rezolvat în conformitate cu ... .
6. Ele sînt de natură ... sau juridică.

Particip

Doi frați doresc să privească emisiuni diferite, iar în casă este doar un televizor.

- Însenați conflictul și rezolvarea amiabilă a acestuia.

Tema 3. Familia – prima mea apartenență de grup

Voi fi competent să:

- apreciez importanța familiei pentru societate și individ.

|| Dicționar

- **Grup social** – pluralitate de indivizi asociați prin legături de tip normativ, comunicativ, afectiv și funcțional, pe care îi unește un scop comun și interdependența dintre membrii grupului.
- **Grup primar** – grup de dimensiuni reduse (de la minimum 2 la 30–40 de indivizi), având relații psihologice explicite, un sistem de interacțiuni dinamice, un obiectiv comun, un sistem de norme și valori acceptate.
- **Generație** – totalitatea oamenilor dintr-o comunitate care au aproximativ aceeași vîrstă.

Motto: „Familia este cea mai elementară formă de organizare. Fiind prima comunitate de care se atașează un individ, cît și prima autoritate sub care acesta învață să trăiască, familia este cea care stabilește valorile cele mai fundamentale ale unei societăți.”

Charles Colson

Familia este una dintre cele mai vechi instituții sociale. Apariția și evoluția sa coincid cu apariția și dezvoltarea societății. Ca instituție socială, familia interacționează cu statul și cu alte instituții sociale. Familia prezintă și un sistem complex de relații între soț și soție, părinți și copii, între rude. Sărbătorirea Zilei Internaționale a Familiei pe data de 15 mai a fiecărui an demonstrează importanța familiei pentru comunitatea mondială.

|| Știu, vreau să știu

- Identifică rolul comunicării în relațiile familiale.
- Numește trei generații ale familiei tale.

|| Studiez: învăț să știu

Apariția instituției familiei se datorează imperativului de a continua rasa umană. Dovadă a stabilității familiei, ca element al structurii sociale, este reproducerea, timp de secole, a varietății de culturi și societăți din lume. În societate, familia este în același timp instituție socială și grup social primar.

Familia este o comunitate socială unică a cărei integritate este asigurată prin complementaritatea membrilor ei de sexe diferite, prin funcțiile sociale ale acestora și rolurile îndeplinite. Ca instituție socială, familia reprezintă o totalitate de norme sociale stabilite istoric, de sancțiuni și modele de comportament care reglementează relațiile dintre soți, părinți, copii și alte rude. Prin structura sa, familia conferă unitate întregii societăți, fiind un mediator între individ și societate. Anume în familie individul trece prin socializarea primară și este pregătit pentru viața independentă în societate. Viitorul unei persoane și al societății depinde în mare măsură de eficiența socializării în familie.

Statutul social familial definește locul individului nu doar în structura familiei, ci și în cea a societății.

De exemplu, expresiile „mamă tânără”, „tată venerabil al familiei” subliniază poziția persoanei în societate. Statutul în familie se determină în funcție de: relații matrimoniale – soție, soț; relații parentale – mamă, tată; relații filiale – fiu, fiică, frate, soră; de generații – bunic, bunică, nepot, nepoată etc.

Familia este un grup social primar care se bazează pe relații de rudenie (legături formate prin căsătorie, origine sau adopție), roluri (maritale, parentale și filiale) și relații afective și de comunicare deosebite. Caracterizându-se prin asemănare și apartenență necondiționată la grupul familial, membrii unei familii sînt legați prin sentimente alese și puternice, precum iubirea, atașamentul și sensibilitatea față de sentimentele celuilalt; responsabilitatea morală și juridică; ajutorul reciproc; aspirațiile, scopurile, normele și valorile comune. Grupul familial constituie un suport psihologic pentru fiecare membru, un mediu pentru afirmarea personalității. Membrii familiei mențin, dezvoltă și transmit o cultură comună, caracteristică familiei respective, păstrînd tradițiile și obiceiurile generațiilor precedente. În familia creștină, în afară de rude de sînge, fiecare om are rude de suflet: nași de botez, nași de cununie, cumetri.

Familia se deosebește de alte grupuri sociale prin solidaritatea familială, prin intensitatea sentimentelor și emoțiilor trăite și exprimate și prin raportul dintre public și privat. Cele mai importante relații din cadrul unei familii sînt reglementate prin norme morale și juridice. În societatea democratică, familia este ocrotită de stat. În Republica Moldova, relațiile familiale sînt reglementate în conformitate cu următoarele principii: monogamia, căsătoria liber consimțită dintre bărbat și femeie, egalitatea în drepturi a soților în familie, sprijinul reciproc moral și material, fidelitatea conjugală, prioritatea educației copilului în familie, manifestarea griii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și ale celor inapți de muncă, soluționarea, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieții familiale, inadmisibilitatea amestecului deliberat în relațiile familiale, accesul liber la apărarea drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei.

Document

Articolul 5. Egalitatea în relațiile familiale

(1) Toate persoanele căsătorite au drepturi și obligații egale în relațiile familiale, indiferent de sex, rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, opinie, apartenență politică, avere și origine socială.

Articolul 6. Realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale

(1) Cetățenii își realizează de sine stătător drepturile ce le aparțin și iau naștere din relațiile familiale, dacă prezentul cod nu prevede altfel.

(2) Realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale nu trebuie să lezeze drepturile, obligațiile, libertățile și interesele legitime ale altor membri ai familiei și ale altor cetățeni.

Codul familiei

■ **Comentează prevederile documentului.**

Document

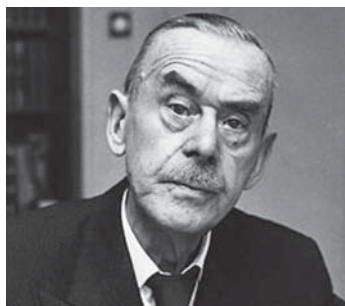
Articolul 7. Ocrotirea drepturilor familiale

(1) Drepturile familiale sînt ocrotite de lege, cu excepția cazurilor cînd acestea sînt realizate contrar destinației sau contrar prevederilor legale.

Codul familiei

■ **Comentează prevederile documentului.**

Învăț de la oameni de succes

Thomas Mann, romancier german, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură (1929), pentru romanul *Casa Buddenbrook*: „O familie trebuie să fie unită, căci altfel nenorocul bate la ușă.”

Exersează: învță să fiu

Famiile se clasifică în două mari categorii: familia tradițională (sau clasică), numită și extinsă, cu mai multe generații, și familia nucleară modernă, formată din două generații (părinți și copii sau părinți și familia copiilor).

Conform criteriilor antropologice, familiile se împart în consangvine și conjugale. Familia consangvină este formată din rude de sînge, aparținînd mai multor generații. Relațiile într-o astfel de familie se împart pe linie masculină (patriliniară) sau feminină (matriliniară). Familia conjugală este bazată pe relații matrimoniale. Rudele soției și ale soțului sînt considerate parte din familie, fiind recunoscute, importante, dar nu unitate de sine stătătoare.

În funcție de numărul copiilor, familiile pot fi: fără copii, cu un copil și cu mulți copii.

În ceea ce privește dominația în familie, există familii patriarhale și matriarhale, iar după criteriul de lider – paternale (capul familiei e bărbatul), maternale (capul familiei e femeia) și familii egalitare (ambii soți, în mod egal, conduc familia).

Relațiile în aceste tipuri de familii depind de gradul de afecțiune, înțelegerea, comunicarea și devotamentul dintre membrii familiei.

Reflectez: am învățat

1. Numește trei principii, cele mai importante în viața ta, pe care se bazează o familie unită.
2. Identifică în *Constituția Republicii Moldova* articolele care se referă la relațiile de familie și exprimă-ți atitudinea față de aceste prevederi.

Acționează

- Stabilește originea, evoluția și geografia răspîndirii numelui tău de familie.
- Relatează colegilor istoria numelui tău de familie prin intermediul unei prezentări PowerPoint.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai deie undeva la școală, căci auzise ea spuind la biserică, în Parimei, că omul învățat înțelept va fi și pe cel neînvățat slugă-l va avea...”

Peste iarnă, mama iar s-a pus pe capul tatei să mă deie undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are bani de dat pentru mine...

În sfîrșit, cît s-a bălăbănit mama cu tata din pricina mea, tot pe-a mamei a rămas; căci într-o duminică, prin cîrneleaga, a venit tatăl mamei, bunicul meu David Creangă din Pipirig, la noi și, văzînd cearta iscată între tata și mama din pricina mea, a zis:

– Las, măi Ștefane și Smărănducă, nu vă mai îngrijiți atîta; că azi e duminică, mîine luni și zi de tîrg, dar marți, de-om ajunge cu sănătate, am să ieu nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni, cu Dumitru al meu, la profesorul Nicolai Nanu de la școala lui Baloș...”

Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*

- Identifică membrii familiei și generațiile enumerate în text.
- Numește două tipuri de familie redată în fragmentul dat.
- Formulează, în baza fragmentului, două concluzii despre importanța comunicării în relațiile familiale.

Sînt creativ

■ Creează un album deosebit

1. Selectează fotografiile ale rudelor apropiate, pornind de la familia extinsă și urmînd linia unei familii consangvine patriliniare sau matriliniare, ultima verigă a acesteia fiind tu.
2. Grupează fotografiile pe evenimente deosebite (naștere, botez, căsătorie, deces) sau pe generații, explicînd opțiunea.
3. Prezintă albumul într-o variantă individuală.
4. Alegeți cîștigătorul prin decizia comună a colegilor.
5. Expuneți albumele create.
6. Invitați rudele și prietenii să viziteze expoziția.

Sînt erudit

■ Numește țara sau regiunea corespunzătoare.

1. Una dintre primele țări din lume în care s-a instituit concediul de paternitate, conform căruia și tăticii pot rămîne acasă în momentul în care bebelușul lor vine pe lume.
2. Regiune insulară unde părinții cred că mama și tatăl unui copil nu trebuie să se joace cu micuțul. Adulții au mare grijă de puii lor, însă cînd vine vorba despre joacă, ei îi lasă în preajma altor copii și nu se implică.
3. În această țară, ora mesei și servirea mîncării alături de familie este cel mai important moment al zilei, el surclasînd chiar și semnificația poveștilor de noapte bună.

Particip

- Creează o echipă în care fiecare membru să joace rolul unui reprezentant al diferitor categorii sociale, etnice, religioase etc. Organizează o conferință de presă în cadrul școlii sau al clasei și prezintă familia în viziunea acestora.

Tema 4. Funcțiile și responsabilitățile familiei

Voi fi competent să:

- **apreciez funcțiile familiei și rolul responsabilităților.**

|| Dicționar

- **Funcție socială** – rolul unui institut social (element de sistem social) în organizarea și funcționarea societății.
- **Funcțiile familiei** – totalitatea responsabilităților ce le revin membrilor unei familii.
- **A reproduce** – a procrea, a se înmulți.
- **Reproducere** – continuarea speciei biologice.
- **Responsabilitate** – simț de răspundere față de obligațiile proprii.
- **Obligație** – datorie, sarcină.

- **Având la bază exemple concrete din familia ta, însoțite de fotografii sau de imagini video, explică funcțiile familiei enumerate în text.**

Motto: „Familia este un factor important și de răspundere al educației. Părinții o conduc și răspund de ea în fața societății, a fericirii lor și a vieții copiilor.”

Anton Makarenko

Funcțiile de bază ale familiei actuale sînt de natură biologică, juridică, economică, culturală și educativă. Procrearea, creșterea și educarea copiilor sînt funcțiile fundamentale. Într-o familie, responsabilitățile trebuie împărțite în mod echitabil.

|| Știu, Ureau să știu

- **Scrive pe o foaie albă prenumele fiecărui membru al familiei tale și cine este el pentru tine.**
- **Describe unul dintre cazurile cînd tu și membrii familiei tale ați fost undeva împreună.**

|| Studiez: învăț să știu

Familia, ca grup social de sine stătător, îndeplinește un rol complex, manifestînd funcții atît față de societate, cît și față de individ.

Funcția primară a familiei este cea de **reproducere**, de asigurare a descendenței. Prin nașterea copiilor în familie se asigură continuitatea neamului respectiv. Această funcție include și satisfacerea cerințelor afectiv-sexuale ale partenerilor cuplului conjugal. Familia și societatea incapabile de a se reproduce sînt condamnate la dispariție.

O societate are nevoie de asigurarea continuității sociale și culturale. Pentru a menține reproducerea culturală a societății, familia, drept cadru primar al socializării, are **funcția de socializare a individului**, prin care se urmărește formarea unui om cu o dezvoltare multilaterală și armonioasă, asigurîndu-i îngrijirea și creșterea, procesul instructiv-educativ familial și pregătirea școlară și cea profesională. Această funcție are ca finalitate integrarea eficientă a individului în

societate și crearea de individualități bine pregătite, care să aducă o contribuție maximă la transformarea și la progresul societății.

Prin **funcția de control social primar**, familia reglementează morala comportamentului membrilor de familie în diverse sfere ale vieții, precum și responsabilitățile și obligațiile dintre soți, dintre părinți și copii, dintre diverse generații. În familie, copilul învață ceea ce este bine și ceea ce este rău. Indiferent de vîrstă, în anumite situații, individul se întreabă: „Ce sfat mi-ar da tata?”, „Cum ar reacționa mama?” Prin urmare, valorile morale și modelele de comportament ale oamenilor sînt determinate în mare măsură de educația în familie.

Familia are și **funcția de reproducere a structurii sociale a societății**. Prin achiziționarea noului statut social în familie („soț”, „soție”, „tată”, „mamă” etc.), individul înlocuiește predecesorii săi (părinții), reproducînd astfel structura socială.

În ceea ce privește **funcția economică** a familiei, aceasta constă în obținerea bunurilor materiale, distribuirea și transmiterea acestor bunuri copiilor și membrilor inactivi ai societății, organizarea conviețuirii membrilor familiei, susținerea și menținerea bunăstării familiale etc. Este important ca membrii familiei să participe la administrarea unui buget comun, la gestionarea resurselor și la acoperirea cheltuielilor.

Învăț de la oameni de succes

Leon Battista Alberti, arhitect, pictor, sculptor, filosof și scriitor renescentist italian: „Obligația capului de familie nu constă numai în aceea de a avea pline hambarul casei și pivnița, ci mult mai mult; el trebuie să ia aminte la tot, să vadă și să observe cu cine se întovărășesc ai săi, să vegheze obiceiurile dinăuntru și din afara casei, fiecare deprindere nesănătoasă a oricăruia dintre membrii familiei să o îndrepte prin îndemnuri raționale, nicidecum silnice, să dea sfaturi bune acolo unde trebuie, iar nu să ordone; de asemenea, să fie la nevoie și sever, neînduplecat și aspru chiar, dar întotdeauna să aibă în gînd numai dorința de a face bine, asigurînd pacea și liniștea întregii sale familii.”

■ **Comentează opinia filosofului.**

Document

Articolul 74. *Obligația părinților de a-și întreține copiii*

(1) Părinții sînt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă ce necesită sprijin material.

Articolul 80. *Obligația copiilor majori de a-și întreține părinții*

(1) Copiii majori apți de muncă sînt obligați să-și întrețină și să-și îngrijească părinții inapți de muncă ce necesită sprijin material.

Articolul 82. *Obligația soților de a se întreține reciproc*

(1) Soții își datorează întreținerea materială reciprocă.

Articolul 86. *Obligația de întreținere dintre frați și surori*

(1) Frații și surorile minore, care necesită sprijin material, în imposibilitatea întreținerii lor de către părinți, au dreptul la întreținere de la surorile și frații majori apți de muncă ce dispun de mijloace suficiente.

Codul familiei

În afară de funcțiile care presupun nașterea, educarea și acordarea suportului material copiilor, familia are și **funcție identitar-spirituală**. Formarea identităților personale și statutare ale membrilor familiei are loc prin transmiterea valorilor moștenite: nume, resurse, istorii de familie, tradiții și obiceiuri. Deprinderea valorilor și normelor de bază prin educația familială determină atitudinea persoanei față de un model cultural dominant. Comunicarea dintre membrii familiei, transmiterea tradițiilor și obiceiurilor dezvoltă personalitatea membrilor familiei, îmbogățindu-i spiritual.

Familia are și **funcție existențial-emoțională**, care constă în susținerea emoțională a membrilor săi și asigurarea securității sociale și psihologice. În cazul unui pericol, individul îi poate solicita ajutor familiei, în special rudelor apropiate (mamei, tatei, fratelui, surorii etc.). Ajutorul mutual se bazează pe egalitate, respect și dragoste între parteneri, între părinți și copii, între frați și surori.

Prin **funcția de asigurare a agrementului**, care presupune petrecerea timpului liber în comun, de sărbători, în vacanțe și concedii, familia oferă individului posibilitatea de a se restabili fizic, moral și spiritual. Acest lucru este posibil însă numai în condițiile unei familii bazate pe respect, înțelegere și dragoste.

Exersează: învăț să fiu

Odată cu evoluția societății, familia a suferit diverse transformări, atât la nivelul formelor de conviețuire, cât și la cel al rolurilor îndeplinite de membrii ei. Responsabilitatea este motorul proceselor dintr-o familie. Modul în care membrii unei familii își împart responsabilitățile asigură starea emoțional-afectivă și prosperitatea acesteia. Totodată, împărțirea responsabilităților comune, precum creșterea și educarea copiilor, asigurarea bunăstării familiei, îngrijirea bolnavilor sau a bătrânilor etc., trebuie efectuată într-un mod echitabil. În funcție de posibilități, partenerii își asumă și responsabilități financiare comune. Împărțirea responsabilităților în principalele domenii ale vieții duce la echilibrarea relației familie–muncă.

Este foarte important ca fiecare membru al familiei să-și cunoască responsabilitățile. Un aspect deosebit în dezvoltarea personalității îl reprezintă asumarea unor sarcini care trebuie duse la bun sfârșit, de aceea și copilul trebuie să aibă anumite responsabilități. Responsabilitățile casnice îl învață pe copil să fie ordonat și independent. Responsabilitatea sau irresponsabilitatea părinților se reflectă întotdeauna asupra responsabilității copilului.

Reflectez: am învățat

1. Numește trei calități de care trebuie să dea dovadă membrii familiei pentru împărțirea echitabilă a responsabilităților.
2. Utilizând termenii din rubrica *Dicționar*, scrie patru propoziții care să reflecte rolul familiei în dezvoltarea societății.

Acționează

- Analizează extrasul din rubrica *Document*.
- Explică diferența sau similitudinea dintre responsabilitate și obligație în familie.
- Elaborează o prezentare PowerPoint prin care să redai împărțirea responsabilităților într-o familie modernă.

- Analizează influența stilului de viață modern asupra împărțirii responsabilităților în familie.
- Întocmește o listă a responsabilităților tale în familie.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Cînd plînge un copil și nimeni nu se grăbește să-l mîngîie, cînd prinde a se veșteji iarba colbăită pe marginea drumului, iar de ploaie nici pomeneală, cînd greu ți se face pe suflet și lehamite ți-i de toate cele, atunci răsare în calea ta bunelul, așa încît pînă la urmă vei spune și tu:

– Da-i-ar Domnul zile multe.

– Tătuică, da' zilele iese, ele de unde se iau?

– Apoi, de unde să se ieie?! A zis bunelul după o lungă cugetare. Vin și ele așa, din senin, de sus, ca niște daruri cerești, precum vine dimineața, ori amiaza, ori amurgul. Precum vine pămîntul, ori sămînța, ori apa. Precum vin roua, pasărea, soarele...

– Și darurile iese, ele vin pentru toți deopotrivă ori numai pentru cei aleși?

– Hei, d-apoi e lucru știut pentru toată lumea! Iaca, să te luăm chiar pe tine. Dacă te scoli tu dimineața, frumușel, sănătoșel, te speli pe față cu apă curată, și mama îți pune colo pe masă ce are, și tu te duci pe toată ziua la joacă, ce alte daruri îți mai trebuie?!”

Ion Druță, *Daruri*

- Numește funcțiile familiei identificate în text.
- Care funcții ale familiei nu au fost menționate?
- Scrie două concluzii despre funcțiile familiei.

Sînt creativ

- Elaborează o schemă sau un desen prin care să redai responsabilitățile în familie.

Sînt erudit

- Rezolvă și vei identifica una dintre funcțiile familiei.

1. Se repetă în cuvîntul *familie*.
2. *Deprinderea* și-a păstrat doar primele două litere.
3. Sînt la *părinte* după primele patru, dar înainte de a șaptea.
4. Se află în mijlocul cuvîntului *familie*.
5. Se repetă la *tata*.
6. Primele două au plecat de la *soră*.

Particip

- Scrieți pe bilețele diferite cîte o întrebare despre funcțiile și responsabilitățile familiei și plasați-le într-un bol. Un elev va extrage cîte un bilețel și va adresa întrebarea unui coleg, care, dacă va răspunde corect, îi va lua locul.

Tema 5. Părinți și copii. Rolul familiei în educația calităților de bun părinte

Motto: „Familia fără surîsul copiilor este ca biserica fără clopote și sfinți.”

Valeria Mahok

Calitatea de părinte apare odată cu nașterea copilului și este una dintre cele mai importante responsabilități. Părinții au aceleași obligații în creșterea și educarea copilului, oferindu-i ajutorul necesar pentru promovarea drepturilor sale.

|| Știu, ureau să știu

- La 20 noiembrie 1989, *Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite* a adoptat *Convenția privind drepturile copilului*. Devenită lege internațională la 2 septembrie 1990, *Convenția* se bazează pe patru principii: nondiscriminarea, interesul superior al copilului, supraviețuirea și dezvoltarea și respectul pentru opinia copilului. Cele 54 de articole ale *Convenției* prevăd drepturile tuturor copiilor, indiferent de origine sau rasă: dreptul la viață, dreptul la dezvoltare liberă, dreptul la protecție de orice influență dăunătoare, de abuz și de exploatare, dreptul de a participa la viața de familie, cea culturală și cea socială, dreptul de protecție a demnității etc.
- Republica Moldova a ratificat *Convenția* la 12 decembrie 1990, iar în 1994, *Parlamentul Republicii Moldova* a adoptat *Legea privind drepturile copilului*.

|| Studiez: învăț să știu

O familie împlinită și fericită este de neconceput fără prezența copilului. Nașterea unui copil este o provocare pentru o familie tânără și totodată un amestec de sentimente noi și emoții uneori contradictorii, care necesită conștientizarea rolului parental de către ambii soți, asumarea anumitor responsabilități și ajutor reciproc. Fiind dependent de maturi, copilul are nevoie de protecție, siguranță, atenție și condiții decente de trai, de creștere și de dezvoltare, toate acestea fiindu-i oferite de părinți. A fi părinte este cea mai mare și mai importantă responsabilitate a unui adult, deoarece anume părintele este cel care îi asigură copilului hrană, îngrijire, instruire etc.

Voi fi competent să:

- apreciez importanța rolului de părinte.

|| Copiii învață ceea ce trăiesc

Dacă trăiesc în critică și cicăleală, copiii învață să condamne.

Dacă trăiesc în ostilitate, copiii învață să fie agresivi.

Dacă trăiesc în teamă, copiii învață să fie anxioși.

Dacă trăiesc înconjurați de milă, copiii învață auto-compătimirea.

Dacă trăiesc înconjurați de ridicol, copiii învață să fie timizi.

Dacă trăiesc în gelozie, copiii învață să simtă invidia.

Dacă trăiesc în rușine, copiii învață să se simtă vino-vați.

Dacă trăiesc în încurajare, copiii învață să fie încrezători.

Dacă trăiesc în toleranță, copiii învață răbdarea.

Dacă trăiesc în laudă, copiii învață prețuirea.

Dacă trăiesc în acceptare, copiii învață să iubească.

Dacă trăiesc în aprobare, copiii învață să se placă pe sine.

Dacă trăiesc înconjurați de recunoaștere, copiii învață că este bine să ai un țel.

Dacă trăiesc împărțind cu ceilalți, copiii învață să fie generoși.

Dacă trăiesc în onestitate, copiii învață respectul pentru adevăr.

Dacă trăiesc în corectitudine, copiii învață să fie drepecți.

Dacă trăiesc în bunăvoință și considerație, copiii învață să fie respectuoși.

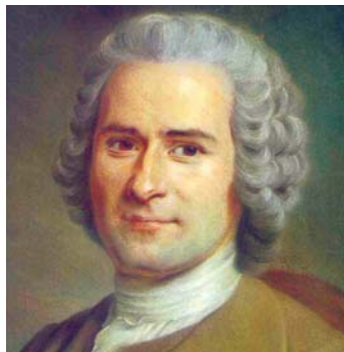
Dacă trăiesc în siguranță, copiii învață să aibă încredere în ei și în ceilalți.

Dacă trăiesc în prietenie, copiii învață că e plăcut să trăiești pe lume.

Dorothy Law Nolte

■ Citește poemul de mai sus și exprimă-ți opinia privind afirmațiile autoarei.

Învăț de la oameni de succes

Jean-Jacques Rousseau, filosof, scriitor și compozitor francez: „Copilul ajunge pentru părinții săi, după educația pe care o capătă: răsplată sau pedeapsă.”

De obicei, în relația cu copiii părinții dețin rolul dominant. Însă la baza unei relații frumoase între părinți și copii stau iubirea necondiționată, respectul reciproc, comunicarea permanentă și stabilirea unor reguli. Dragostea și îngrijirea asigură dezvoltarea unei personalități integre, iar respectul, susținerea și încurajarea îi dezvoltă individualitatea. Văzîndu-i pe părinți că își recunosc greșelile comise și își cer scuze, copilul va înțelege că pentru a fi acceptat de cei din jur nu trebuie să fie perfect, că e unic și apreciat așa cum este el și că întotdeauna există loc pentru iertare.

În societatea contemporană, cînd oamenii permanent nu dispun de timp, este deosebit de important ca părintele să petreacă împreună cu copilul cît mai mult timp.

Părinții au cel mai important rol în procesul socializării copilului. El comunică mai întîi cu mama, apoi cu tata și cu ceilalți membri ai familiei. Odată cu procesul creșterii, copilul este introdus în relații cu alte persoane. Părinții asigură adaptarea copilului la condițiile sociale și îi oferă cunoștințele și deprinderile necesare integrării lui în societate. Tot ei sînt cei care îi insuflă copilului un ansamblu de valori și îl învață modele de comportament. În baza educației parentale se dezvoltă trăsăturile de voință și de caracter ale copilului. Părintele este aliatul cel mai fidel și de încredere al copilului, în special în perioada adolescenței, cînd acesta are mare nevoie de socializare. Un bun părinte trebuie să fie înțelegător și tolerant cu propriul copil, oferindu-i sprijinul său în toate situațiile.

Exersează: învață să fii

Ambii părinți sînt responsabili de creșterea și educarea copilului. Participarea lor la procesul educațional sporește șansele unui viitor de succes al copilului. Comportamentul parental are un impact deosebit asupra copilului, de aceea este foarte important ca relațiile intrafamiliale să fie sănătoase și respectuoase. Dragostea și stima reciprocă a soților îl învață pe copil să fie afectuos, iar sinceritatea și încrederea îi formează un comportament echilibrat, lipsit de complexe și inhibiții. Copilul trebuie implicat în rezolvarea unor probleme cotidiene și lăsat să își exprime opinia în diverse situații, ceea ce va contribui la creșterea respectului față de părinte și a încrederii în sine. Când copilul a greșit, trebuie să i se facă observație cu bunăvoință, spunîndu-i-se ce a făcut nepotrivit și cum ar putea corecta greșeala.

Reflecție: am învățat

1. Comentează afirmația expusă de J.-J. Rousseau.
2. Enumeră cinci calități care, în opinia ta, caracterizează un bun părinte.
3. Prezintă exemple în care drepturile copiilor în Republica Moldova sînt încălcate.

Acționează

- Utilizînd modelul din „Memorator pentru copii”, prezentat în rubrica *Util și practic*, alcătuiește un memorator pentru un bun părinte.
- Prezintă memoratorul colegilor comparînd prevederile.
- Discutați-le și creați un memorator comun, în două exemplare: unul pentru tine, celălalt pentru părinți.

Util și practic

Memorator pentru copii

Respectă, iubește și prețuiește părinții!

Ajută-i pe părinți în gospodărie după puteri și posibilități!

Respectă drepturile celorlalți copii sau adulți, indiferent de vîrstă, etnie, rasă, religie, origine socială, profesie, stare familială sau materială!

Respectă și ascultă opinia celorlalți!

Studiază după capacități, depunînd efort maxim!

Respectă legea!

Studiu de caz

Pentru prima dată, Ziua Copilului, numită și Ziua Internațională a Copilului, a fost menționată la Conferința Mondială pentru Protecția și Bunăstarea Copiilor (Geneva, 1925), unde 54 de reprezentanți ai diferitor țări au adoptat *Declarația privind protecția copilului*. În 1954, UNICEF a recomandat statelor să instituie Ziua Copilului. Prin urmare, data de 20 noiembrie a fost declarată Ziua Copilului, care se sărbătorește în peste 180 de țări. În Republica Moldova, România, Polonia, Bulgaria, Germania, Rusia etc., Ziua Internațională a Copilului este sărbătorită pe 1 iunie, în Turcia, pe 23 aprilie, în India, pe 14 noiembrie, în Taiwan, pe 4 aprilie. În 2013, tema Zilei Copilului a fost „Stop violenței împotriva copiilor!”

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Tată, eu nu știu de ce
Nu te-au pus în cîntece
Ca pe măicuța mea
Care viață datu-mi-a.
Tu ca dînsa ne iubești
Și ca ea îmbătrînești,
Tată.

Rele-n viață sînt de-ajuns,
Dacă plîngi, tu plîngi pe-ascuns.
Mai iei cîte-un păhăruț,
Dar nu uiți să ne săruți,
Tată.

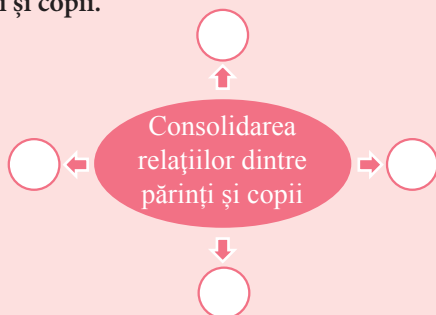
La necaz și bucurii
Tu ai, tată, mulți copii,
Că și mama-i pruncul tău,
O ferești de tot ce-i rău.
Asta-i bogăția ta
Și nu-ți trebuie alta,
Tată.

Nu ne spui vorbe de dor,
Dar ades în locul lor
Mîna tu pe cap ne-o pui
Și mai dragă vorbă nu-i.
Mai mult taci decît vorbești,
Dar noi știm că ne iubești,
Tată. Grigore Vieru, *Tata*

- Identifică trei responsabilități ale părinților față de copii expuse în textul poeziei.
- Scrie două concluzii despre relația părinte-copil.

Sînt creativ

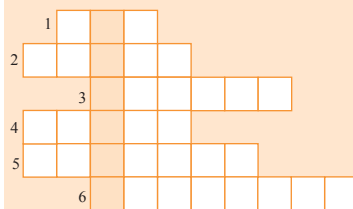
- Propune acțiuni care pot consolida relațiile dintre părinți și copii.

Sînt erudit

- Rezolvă careul și vei obține pe verticală denumirea sentimentului necondiționat dintre părinți și copii.

1. Persoană de sex masculin în raport cu părintii săi.
2. Copil în primele luni de viață.
3. Nu este ruptă din rai.
4. În relațiile dintre părinți și copii trebuie să fie reciprocă.
5. În raport cu copiii săi.
6. Este oferită de părinți pentru socializare.

Particip

- Formați grupuri a câte trei persoane, care să aibă rolul de mamă, tată și copilul lor în clasa a IX-a. Copilul vrea să devină bucatar, tatăl îl vede avocat, iar mama – medic. Alcătuiți câte trei propoziții prin care să-i convingeți pe ceilalți doi membri ai grupului că aveți dreptate.

Tema 6. Valori sociale și personale

Motto: „Există altceva decât modele: există valori, adevăruri.”
Simone de Beauvoir

Necesitățile sociale ale unei colectivități sînt în concordanță cu valorile promovate de aceasta. Valorile sociale corespund intereselor și aspirațiilor întregii comunități și sînt orientate spre protecția și dezvoltarea individului. Este important ca valorile personale să fie îndreptate spre dezvoltarea armonioasă a personalității, dar și spre binele comunității.

Știu, ureau să știu

- Enumeră patru valori naționale ale Republicii Moldova.
- Numește valorile promovate de Uniunea Europeană. Ghidează-te de informația din rubrica *Document*.

Studiez: învăț să știu

Pentru a trăi în societate alături de alți semeni, orice individ trebuie să respecte niște reguli de conviețuire, care sînt generalizate în valori. Valorile propun norme și principii de evaluare pentru acțiunea umană, oferind soluții generalizate de experiența colectivă a grupului din care face parte.

Societatea, indivizii și valorile se influențează reciproc. Omul este creatorul valorilor și se instruieste

Voi fi competent să:

- **determin echilibrul dintre binele public și interesul personal.**

Dicționar

- **Valoare** – proprietate a ceea ce este bun și important; însușire a unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea.
- **Atitudine** – fel de a fi, de a se comporta, orientat specific către un anumit obiect, către o anumită acțiune.
- **Interes** – preocupare de a obține un succes; rîvnă de pusă într-o acțiune pentru satisfacerea anumitor nevoi.

Document

Conștientă de patrimoniul său spiritual și moral, Uniunea Europeană este întemeiată pe valorile indivizibile și universale ale demnității umane, libertății, egalității și solidarității; aceasta se întemeiază pe principiile democrației și statului de drept.

Uniunea contribuie la păstrarea și dezvoltarea acestor valori comune, respectînd diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europene, precum și identitatea națională a statelor membre și organizarea autorităților lor publice la nivel național, regional și local.

Extras din *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*

Document

Articolul 1. (3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Extras din *Constituția Republicii Moldova*

■ **Citește cu atenție extrasele din rubrica Document a acestei teme și stabilește trăsăturile comune.**

Învăț de la oameni de succes

Octavian Paler, prozator, eseist, jurnalist și editorialist român: „Un om care trăiește în spiritul valorilor ce sprijină viața nu va încerca să dovedească nimic: nici sfințenia, nici bunătatea, nici puterea sa. De aceea oamenii de acest calibru trăiesc mai degrabă în izolare, dar atunci cînd cerem exprimarea iubirii, s-ar putea să-i întîlnim, iar întîlnirea cu ei ne poate schimba viața.”

■ **Compară cu ajutorul diagramei Venn valorile personale și cele sociale.**

prin aceste valori, care sînt repere ale faptelor, acțiunilor și ale comportamentului. Fiecare societate promovează valorile acceptate de comunitate, de care se ghidează membrii comunității în acțiunile lor. De felul în care indivizii își asumă valorile acceptate în societate depind relațiile sociale, sistemele legislative, modul de funcționare a economiei, relațiile familiale etc.

Valorile se clasifică după: *domeniul lor* (morale, religioase, politice, științifice, economice, estetice etc.), *natura lor* (materiale, spirituale, sociale sau personale etc.) și *semnificația lor* (general-umane, universale, naționale, perene, „clasice” etc.).

O societate democratică se bazează pe valori general-umane: sacritatea vieții umane, demnitatea omului, libertatea personală, libertatea conștiinței și de exprimare, libertatea credinței, ocrotirea familiei, protejarea copiilor și a bătrînilor, ocrotirea legală a individului și a colectivității, colaborarea societății pentru bunăstarea comună, munca în calitate de valoare individuală și socială, puterea politică drept serviciu public și supremația normelor legale.

Valorile devin sociale dacă sînt acceptate și apreciate de întreaga comunitate. Aceste valori sînt protejate de lege împotriva celor care le-ar pune în pericol.

Valorile personale sînt niște norme și principii pe care le respectă un individ, care îi influențează atitudinea, comportamentul și deciziile de viață, îi definește individualitatea și îi permite să fie în armonie cu propria persoană. Conturate încă din copilărie, valorile personale sînt educate și acceptate de individ pe parcursul întregii vieți. Valorile adoptate de-a lungul anilor sînt considerate acceptabile pentru fiecare individ în parte. Acestea sînt individuale pentru fiecare persoană: viața și sănătatea, adevărul, onoarea, religia, succesul, puterea, banii etc.

Dacă valorile în care crede individul diferă de cele conform cărora trăiește, atunci apare un conflict de valori care duce la frustrare sau neîmplinire.

Aprecierea unei valori de către grupul social sau de întreaga colectivitate poate să nu coincidă cu valoarea bunurilor sau a intereselor unui individ aparte.

Exersează: învăț să fiu

Dezvoltarea personală este modelarea și educarea propriei persoane, dezvoltarea talentelor și abilităților care duc la îmbunătățirea calității vieții și la realizarea aspirațiilor personale. Pentru o dezvoltare personală desăvârșită este necesar să te autocunoști și să conștientizezi scopul și performanțele pe care dorești să le atingi, să definești mijloacele prin care le vei obține și acțiunile pe care le vei întreprinde.

În acest sens, sînt deosebit de importante interesele fiecărui individ, care diferă, deoarece fiecare dintre noi constituie o individualitate.

Este important ca interesele și aspirațiile fiecărui individ să contribuie la dezvoltarea întregii comunități.

Reflectez: am învățat

1. Comentează importanța valorilor personale pentru încadrarea unui individ într-un colectiv.
2. Identifică valorile morale promovate în Republica Moldova.

Acționez

- Elaborează lista valorilor tale personale, ordonându-le în mod descrescător.
- Completează tabelul de mai jos cu valorile enumerate pentru a le valida importanța.

Model:

Valoarea selectată	Este validată sau nu	Motivul validării sau invalidării	Reflectarea în practică
Disciplina	Da	Îmi croiește drumul spre succes	Nu sînt întotdeauna disciplinat(-ă)

- Fiecare dintre noi manifestă interes pentru un anumit domeniu. Prezintă domeniul tău preferat colegilor și demonstrează importanța acestuia pentru dezvoltarea ta personală și pentru cea a comunității.

Util și practic

1. „Fii ție însuși stăpîn: stăpînindu-te și controlîndu-te pe tine însuși, vei avea parte de suveranitate deosebită și de cea mai înaltă poziție.”

Pitagora

2. „A avea stăpînire de sine ca să-i respecti pe ceilalți ca pe tine însuși și să te porți cu ei așa cum ai dori ca ei să se poarte cu tine – iată ce este arta omeniei.”

Confucius

3. „Oamenii care s-au hotărît să acționeze au adesea parte de succes; din contra, acesta din urmă rar se întîlnește la oamenii care doar analizează și amînă.”

Herodot

4. „Inactivitatea și trîndăvia aduc după sine viciul și boala. Din contra, îndreptarea minții către ceva anume aduce cu sine vioiciune, orientată mereu spre fortificarea vieții.”

Hipocrat

5. „Acela care seamănă amabilitate, culege prietenie; acela care sădește bunătate, culege rodul dragostei; bucuria care se revărsă dintr-un suflet nobil nu a fost niciodată neroditoare, iar recunoștința aduce de obicei răsplata.”

Vasile cel Mare

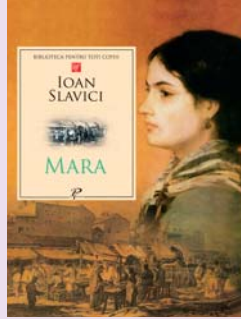
Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„– Lasă, draga mamei, că toate au să iasă bine. Are fiecare norocul lui. Au pățit-o altele și mai rău decît tine și tot au ajuns femei cu casă bună. Ești, la urma urmelor, ca și cînd ai fi fost cununată cu el, și toată lumea te știe că i-ai fost soție credincioasă și harnică, și multe ai suferit de la dînsul. Femeie ca tine n-are decît să aleagă între cei mai buni, ca să-și găsească bărbat...

– Banul, draga mamei, urmă ea, banul e mare putere, el deschide toate ușile și strică toate legile, iar tu ai bani, destui bani, mulți bani. Uite!, urmă ea făcîndu-și muștrări c-a scăpat vorba. Ți-o spun fiindcă nu mai ești copilă și trebuie s-o știi, ca să te simți: eu am adunat pentru voi puțin cîte puțin și din ce în ce mai mult. M-a ajutat Dumnezeu, și puține sînt pe aici prin apropiere fetele care au zestre ca tine.”

Ioan Slavici, *Mara*

- Identifică valorile sociale și cele personale descrise în acest fragment.
- În ce măsură valoarea socială se contopește cu cea personală?

Sînt creativ

- Elaborează un top al valorilor personale. Compară-l cu cel al colegului de bancă. Explică diferențele.

Sînt erudit

- Înlocuiește punctele de suspensie din următoarele citate și identifică patru valori umane:

1. ... este o curgere, este un fluviu, este o mișcare continuă.

Osho

2. ... e comoara cea mai prețioasă și cea mai ușor de pierdut; totuși cel mai prost păzită.

Emile Augier

3. Oamenii acceptă să moară, nesocotind propriile interese, pentru a justifica condiția umană, punînd la temelia vieții ....

André Malraux

4. Cei care îi privează pe alții de ... nu merită să fie liberi.

Abraham Lincoln

Particip

- Elaborează și prezintă un discurs în apărarea valorilor sociale.

Tema 7. Comportamentul prosocial

Motto: „Și în viață, în simțire, în scris, în gând, când te uiți bine, rămîne mai ales ce ai dat altora, ce ai lăsat de la tine, ce ai jertfit. Prin înstrăinarea de tine însuți capeți și consecvența, și stăruința, și caracterul, și iubirea oamenilor.”

Nicolae Iorga

Comportamentul prosocial este un cod de conduită cu efecte benefice asupra indivizilor. Avînd la bază anumite reguli și principii, acest tip de comportament este orientat spre ajutorarea celorlalte persoane, fără așteptarea unei recompense, spre susținerea, conservarea și promovarea valorilor sociale dominante.

■ Știu, Ureau să știu

- Enumeră reguli de conduită pe care le-ai învățat de la părinți.
- Crezi că regulile de comportament sînt necesare? Argumentează.

■ Studiez: învăț să știu

Societatea se dezvoltă în baza anumitor reguli, respectîndu-se valorile și principiile cultivate în comunitate. Fiecare individ se poate sau nu conforma acestor reguli, iar în funcție de aceasta, comportamentul său poate avea efecte pozitive sau negative asupra celorlalți. Societatea încurajează comportamentul pozitiv, numit prosocial, deoarece el aduce beneficii grupurilor sociale.

Comportamentul prosocial are următoarele trăsături distinctive: a) susține și promovează valori, norme și modele sociale pozitive; b) este orientat spre acordarea ajutorului, sprijinirea și protejarea unor persoane aflate în dificultate; c) nu solicită recompense; d) este desfășurat în afara oricăror obligații formale și profesionale; e) este un act conștient și prevede liberă opțiune.

Comportamentul prosocial se ghidează de anumite norme: *norma responsabilității sociale* prevede da-

Voi fi competent să:

- determin importanța comportamentului prosocial.

■ Dicționar

- **Comportament** – conduită, maniere, moravuri.
- **Normă** – totalitatea regulilor recunoscute de majoritatea unei colectivități ca obligatorii.
- **Principiu** – regulă sau normă.
- **Echitate** – egalitate, dreptate, nepărtinire; comportare bazată pe respectarea reciprocă a intereselor, drepturilor și datoriiilor fiecăruia.

Învăț de la oameni de succes

Auguste Comte, sociolog și filosof francez, fondatorul pozitivismului: „Familia este cea care face ca omul să treacă de la egoism la altruism.”

■ **Exprimă-ți atitudinea privind această afirmație.**

toria de a-i ajuta pe cei apropiați, pe cei ce depind de noi: părinții pe copii, copiii pe părinții bătrâni și/sau bolnavi, profesorii pe elevi etc. Funcționarea acestei norme este asigurată de codul moral, religie, legile juridice și instituțiile sociale. În creștinism, această normă reprezintă valoarea supremă: „Iubește-ți aproapele tău ca pe tine însuși”. În societate „se respectă cel care și-a ajutat semenul la nevoie”. Legislația prevede că „neacordarea ajutorului unei persoane aflate în primejdie este o infracțiune”.

Norma reciprocității cere ca să-i ajuți pe cei care te-au ajutat, chiar dacă pe viitor nu vei mai avea beneficii din partea lor.

Norma justiției sociale prevede existența unei distribuiri juste a resurselor între oameni și grupuri de oameni.

Potrivit *principiului echității*, fiecare persoană așteaptă ca beneficiile primite să fie proporționale cu cele oferite.

Comportamentele prosociale sau cele antisociale nu sînt înnăscute, ele se învață în timpul socializării primare. Prin conservarea și imitarea unor modele, copilul învață comportamentele: familia este mediul în care se învață „ce e bine și ce e rău”, „ce e corect și ce e greșit”. Prezența modelelor familiale de comportament prosocial în copilărie favorizează comportamente asemănătoare la maturitate. Copilul reacționează mai întâi la atitudinea aprobatoare și recompensatoare sau dezaprobatore a părinților, apoi, sub influența mediului social, la cea a societății.

Manifestarea comportamentului prosocial depinde de mai mulți factori:

- 1) de valorile, normele și modelele cultural-comportamentale însușite în procesul socializării;
- 2) de trăsăturile personale ale individului;
- 3) de starea emotivă;
- 4) de împrejurările sociale etc.

Promovarea adecvată a normelor sociale (prin intermediul mass-mediei, al instruirii preșcolare și școlare, al aprecierii publice a persoanelor) duce la formarea unui comportament corect.

În categoria comportamentelor prosociale includem altruismul, generozitatea și sacrificiul.

Exersează: învață să fii

De-a lungul evoluției societății, unii oameni au săvârșit acțiuni pentru beneficiul altora, fără recompensă, dînd dovadă de altruism. Altruismul este un comportament de ajutorare și are ca principiu de bază atitudinea, dispoziția omului de a acționa dezinteresat în favoarea altcuiva. Majoritatea religiilor – creștinismul, islamismul, budismul, iudaismul, hinduismul – promovează principiul altruismului, care se bazează pe emoții nobile, atenție față de ceilalți, dezinteres personal, detașarea de percepții negative, motivație, relații interpersonale etc. Bunăvoința și respectul pentru drepturile altora sînt consecințe ale altruismului.

De asemenea, altruismul se identifică cu gîndurile, sentimentele și comportamentele nonegoiste. Comportamentul altruist este un mijloc de stimulare, menținere sau redobîndire a solidarității și stabilității grupului social și societății. Grupurile de indivizi care au manifestat coeziune, toleranță internă și altruism au avut mai multe șanse de supraviețuire și reproducere.

Printre beneficiile altruismului se numără stimularea încrederii, oferirea satisfacției reale etc. Însă altruismul este benefic atît timp, cît nu trece peste valorile individului. Tal Ben-Shahar, psiholog, profesor la Harvard, sublinia cu referire la acest subiect: „A contribui la fericirea celorlalți ne oferă mai mult sens și plăcere, motiv pentru care una dintre componentele unei vieți fericite este altruismul. Desigur, trebuie să ținem cont de diferența dintre a-i ajuta pe ceilalți și a trăi pentru fericirea altora. Dacă nu transformăm urmărirea propriei noastre fericiri într-o prioritate, ne facem rău singuri și afectăm în mod negativ posibilitatea de a ajuta”.

Comportamentul altruist încetează să fie pozitiv și poate deveni distructiv în momentul în care se transformă în principala sursă de a obține satisfacție și apreciere din relațiile cu cei din jur, atenuînd pînă la dispariție contactul cu propriile nevoi și cu modul direct de satisfacere a acestora.

Studiu de caz

„Tragedie cumplită s-a produs aseară, în jurul orei 21.30, în orașul Singerei. Părinții au plecat în ospeție și au lăsat acasă doi copii, o fetiță și un băiețel, nesupravegheați. La scurt timp, casa lor a luat foc, iar cînd au revenit, locuința era în flăcări.

În momentul incendiului pe stradă treceau cîțiva tineri, iar unul dintre ei a intrat în casă și a scos fetița. Cînd s-a întors însă după băiețel, tavanul casei se prăbușise, așa că micuțul nu a mai putut fi salvat...”

După surse mass-media

■ **Comentează comportamentul tînărului.**

Reflectez: am învățat

A. Selectează din afirmațiile de mai jos pe cele în care este descris comportamentul prosocial. Argumentează alegerea făcută.

1. Dinu s-a îmbolnăvit și nu poate frecventa orele, de aceea colegii merg, pe rînd, acasă la el și îi explică temele.
2. Un copil patina pe gheața unui lac. Fiind subțire, gheața s-a spart, iar copilul a căzut în apă. Un pescar aflat în preajmă l-a salvat.
3. Dumitru a fost salvat de la înec de către salvamari.
4. Doamna Petrescu s-a simțit rău și i s-a adresat medicului pentru ajutor. Medicul a consultat-o și i-a prescris tratamentul necesar.
5. Domnul Niculescu a fost salvat de la incendiu de pompieri.
6. O fetiță de trei ani a fost salvată de flăcări de către vecinul său de numai 16 ani.

B. În fiecare an, înainte de Crăciun, se organizează diferite acțiuni de caritate: „Caravana de Crăciun”, „Moș Crăciun există, Moș Crăciun ești tu”, „Dăruiești și câștigi” etc. Argumentează necesitatea acestor binefaceri din punct de vedere moral și social.

Metode și mijloace

Cum utilizăm informația din presă

Pentru a folosi informația expusă în presă, sînt necesari următorii pași:

1. Însușirea temei pentru care se selectează informația.
2. Identificarea cuvintelor-cheie.
3. Definirea ideii de bază ce trebuie argumentată.
4. Selectarea secvenței necesare.
5. Ordonarea informației pe puncte principale.
6. Tragerea concluziilor de rigoare.

Acționez

- Enumeră trei exemple de comportament prosocial din viața cotidiană.
- Selectează din presă și prezintă un exemplu de manifestare a comportamentului prosocial. Argumentează-ți opinia.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Artiștii moldoveni, printre care Ion Suruceanu, Arsenium, Ion Rață, Anatol Mîrzencu, Adriana Ochișanu și Cornel Botgros, au decis să-i susțină pe sinistrații din Republica Moldova afectați de inundații, ținînd un concert de binefacere la Teatrul de Vară din Chișinău. ...Potrivit interpreților, tragedia care s-a abătut asupra oamenilor din Republica Moldova trebuie să-i unească pe cetățeni și să-i sensibilizeze. «Pentru noi nu există un anumit raion sau o anumită localitate, pentru noi există țară și oameni și vom ajuta oamenii, așa cum o facem de fiecare dată», a menționat Ion Suruceanu.”

<http://www.jurnal.md/ro/news/artistii-moldoveni-vor-tine-un-concert-de-binefacere-pentru-sinistrati-189802/>

- Determină tipul de comportament manifestat de artiști.
- Reflectează asupra normelor urmărite de această acțiune.

Sînt erudit

- Completează cu două proverbe românești.

1. O faptă bună nu e niciodată inutilă.

(proverb englez)

2. Binele pe care-l faci la șes îți va fi înapoiat pe munte.

(proverb arab)

3. Cine are simpatie și afecțiune pentru alții, niciodată nu suferă din cauza lipsurilor.

(proverb bengalez)

4. ...

5. ...

Sînt creativ

- Elaborează un articol pentru un blog, o rețea socială sau un ziar în care vei descrie comportamentele prosoziale și cele antisociale din comunitatea ta.

Particip

- Descrie într-o frază acțiunea din imaginea de mai jos.

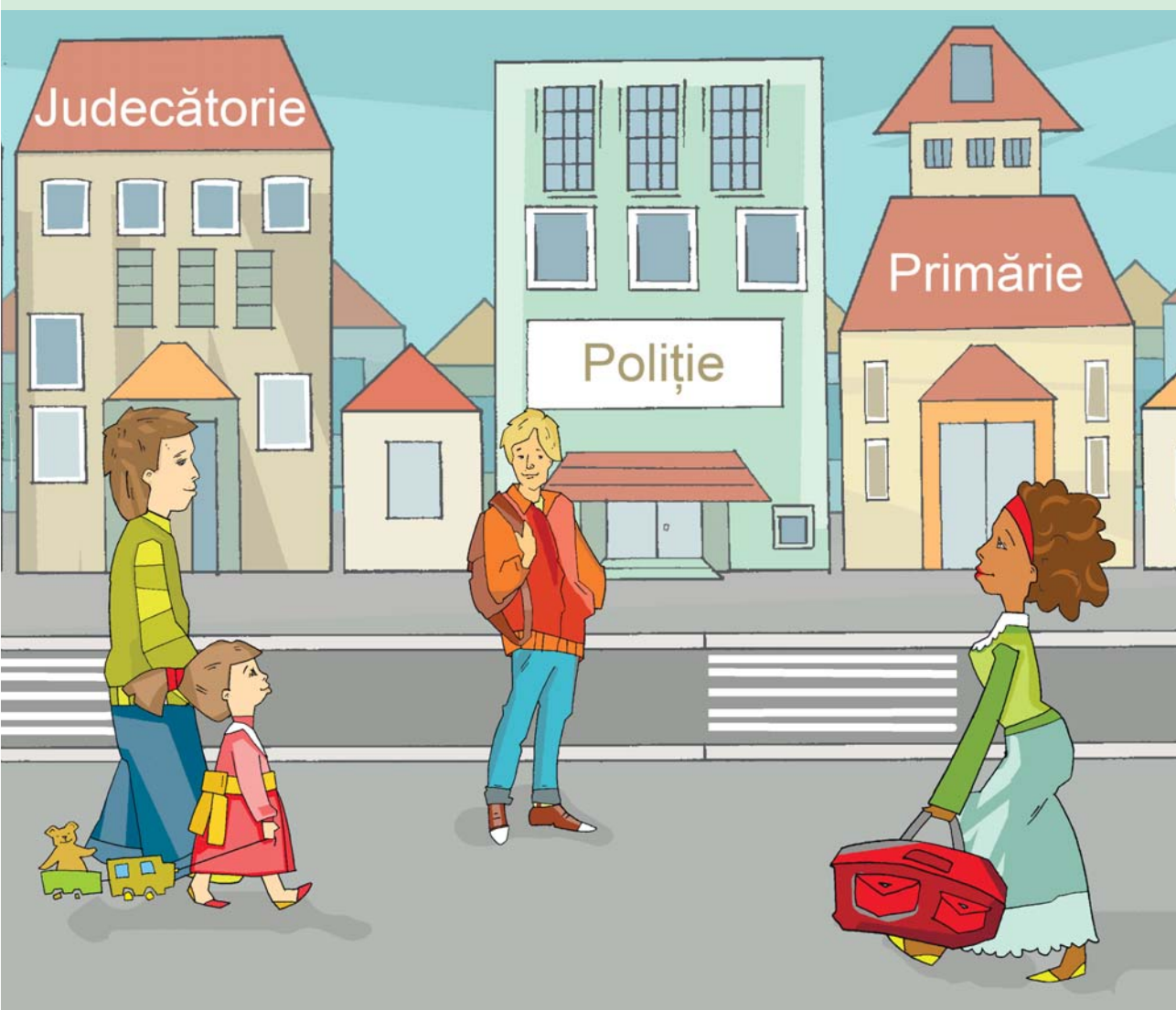

Evaluare

Sînt competent să:	Demonstrez competențe rezolvînd itemii:
<ul style="list-style-type: none"> • comunic eficient; • apreciez rolul de părinte și responsabilitățile asociate (personale și sociale); • determin echilibrul dintre binele public și interesul personal. 	<p>A. Cunoaștere</p>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Explică termenii: <i>conflict</i>, <i>valoare personală</i> și <i>comportament prosocial</i>. 2. Enumeră funcțiile familiei. 3. Numește trei stiluri de comunicare. 4. Descrie relația dintre individ și echipa din care face parte. 5. Identifică documentele naționale în care sînt specificate valorile naționale și cele sociale. 6. Evidențiază una dintre trăsăturile principale ale unui bun părinte.
	<p>B. Aplicare</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Compară comportamentul unei persoane agresive cu cel al unei persoane pasive. 2. Demonstrează interdependența dintre lipsa de comunicare și conflict. 3. Interpretează semnificația unui aforism despre familie. 4. Explică, în baza unui exemplu concret, diferența dintre comportamentul prosocial și obligația profesională. 5. Specifică o valoare care este deosebit de importantă pentru tine și argumentează. 6. Demonstrează impactul modelului parental asupra dezvoltării copilului. Exemplifică. 7. Formulează două concluzii privind rolul familiei în societate. 	
<p>C. Integrare</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Elaborează un discurs despre importanța comunicării în familie, grup, societate. 2. Analizează un caz conflictual din mediul școlar și evidențiază căile de soluționare. 3. Avînd la bază o fotografie din albumul de familie, scrie un eseu cu titlul „Casa mea – cetatea mea”. 	

Societatea democratică

8. Democrația și participarea civică în lume și în Republica Moldova
9. Pluralismul și societatea civilă
10. Funcționarea în sistem a drepturilor, libertăților și responsabilităților oamenilor. Restrângerea unor drepturi și libertăți
11. Cetățenia Republicii Moldova. Cetățenia Uniunii Europene
12. Perspectiva europeană a Republicii Moldova
13. Lumea multiculturală și păstrarea valorilor naționale. Tradiții și obiceiuri. Portul popular

Tema 8. Democrația și participarea civică în lume și în Republica Moldova

Voi fi competent să:

- proiectez modelul unei societăți virtuale din perspectiva valorilor fundamentale ale democrației și a normelor de conviețuire socială.

Dicționar

- **Democrație** – formă de organizare și de conducere a unei societăți, în care poporul își exercită (direct sau indirect) puterea.
- **Participare civică** – exercitarea drepturilor civile, participarea la viața comunității, la rezolvarea problemelor sociale etc.
- **Stat de drept** – formă de organizare a statului bazată pe respectul principiilor legalității și drepturilor indivizilor.

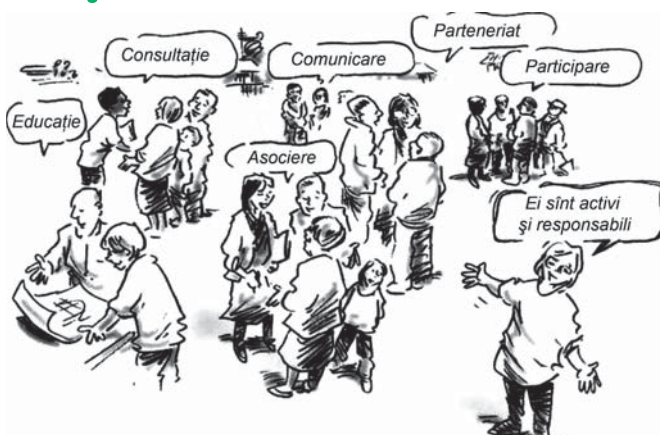
- **Definește cuvântul indiferență.**
- **Describe o societate în care există doar persoane indiferente.**
- **Care ar fi soluția rezolvării problemelor comunității în astfel de societate?**
- **Cum crezi, democrația oferă oportunități pentru dezvoltare? Care sînt acestea?**
- **Numește trei state înalt dezvoltate.**

Motto: „Orice om trebuie în calitate sa de cetățean să contribuie din toate puterile la fericirea compatrioților săi.”

Claude Adrien Helvétius

Democrația presupune participarea indivizilor la viața societății, iar lipsa de participare pune în pericol funcționarea democratică a acesteia. Întotdeauna există pericolul ca guvernării să monopolizeze puterea și să-și urmărească exclusiv propriile interese. Tocmai de aceea, cetățenii au datoria de a le aminti în permanență că sînt aleșii și reprezentanții lor.

Știu, Uneau să știu

Studiez: învăț să știu

Democrația este o formă politică de organizare a societății în care puterea este exercitată, prin diferite mijloace, de către cercurile largi ale populației. Democrația are următoarele trăsături de bază: suveranitatea poporului (participarea cetățenilor la viața politică prin libera exprimare – votul universal); separarea puterilor în stat; pluralismul (recunoașterea diversității, existența mai multor viziuni, curente, partide politice); legitimitatea puterii prin intermediul alegerilor libere; respectarea drepturilor și libertăților cetățenești; libertatea economică. Democrația este exercitată în cadrul statului de drept.

Participarea civică se bazează pe necesitatea consultării cetățenilor și exprimarea de către aceștia a opiniilor în legătură cu deciziile care se adoptă la diferite nivele și de care ei pot fi afectați în mod direct sau indirect. Într-o comunitate sănătoasă, cetățenii participă la procesul de luare a deciziilor de interes public, informându-se cu privire la problemele care îi afectează, solicitând autorităților să adopte măsurile pe care ei le consideră de cuviință și participând efectiv la punerea în practică a deciziilor luate.

Democrația participativă își propune să diminueze distanța dintre cetățean și administrație, să creeze căile de comunicare astfel încât membrii unei comunități să fie conștienți de actul de guvernare și să fie implicați în procesul de luare a deciziilor. Este un mijloc prin care administrația locală ia cunoștință mult mai rapid cu problemele existente.

Implicarea cetățenilor poate suplini atributele organelor guvernamentale în ceea ce privește controlul și metodele de constrângere, economisindu-se astfel bani și timp pentru autorități. Îmbunătățirea performanței și a imaginii instituțiilor democratice poate avea loc prin reducerea clientelismului și a corupției. În același timp, administrația publică locală va fi pregătită să împărtășească informațiile într-o manieră onestă și clară, încurajând cetățenii să își exprime opiniile, pentru a influența deciziile sale, iar cetățenii vor înțelege drepturile și obligațiile care le revin și vor fi pregătiți să lucreze onest și constructiv pentru a asista reprezentanții administrației publice locale la rezolvarea problemelor.

Participarea cetățenilor la procesul de adoptare a deciziilor într-o democrație cu tradiție precum Franța, Marea Britanie, SUA reprezintă astfel una dintre cele mai importante resurse, un instrument deosebit în activitățile administrației publice de dezvoltare socioeconomică locală, imprimând calitate și legitimând procesul decizional prin suportul acordat, atât în conceperea, cât și în implementarea programelor și strategiilor de dezvoltare locală. Oamenii sînt mult mai dispuși să susțină deciziile și programele la realizarea cărora au participat.

Protest contra războiului, Canada

Miting proeuropean la Chișinău, 3 noiembrie 2013

- **Analizează imaginile de mai sus și numește formele de participare civică.**
- **Explică impactul participării civice asupra guvernanților și administrației publice.**

Învăț de la oameni de succes

Artistă **Marjorie Moore** menționa că voluntariatul reprezintă cel mai autentic exercițiu de democrație: „Votezi la alegeri o dată pe an, însă atunci când te oferi ca voluntar, votezi în fiecare zi în legătură cu tipul de comunitate în care îți dorești să trăiești.”

■ **Identifică în comunitatea ta probleme care necesită rezolvare. Propune soluții.**

■ **Numește activități cu caracter social, cultural etc. la care ai participat la școală sau în localitate. Descrie cum s-au desfășurat aceste activități. Cine a mai participat? Care a fost scopul?**

■ **Comentează afirmația lui John Fitzgerald Kennedy: „Nu întreba ce poate face țara pentru tine, ci întreabă ce poți face tu pentru ea.”**

■ **Cum crezi, este necesar de a critica politicienii care nu și-au onorat promisiunile?**

Document

Democrația participativă în Tratatul privind UE

Democrația participativă a devenit o parte integrantă a modelului european de societate. În *Tratatul de la Lisabona* este consacrată complementaritatea dintre democrația reprezentativă și democrația participativă, menționate în articolele 10, respectiv 11. În plus, articolul 10, alineatul (3) conferă cetățenilor „dreptul de a participa la viața democratică a Uniunii” și prevede faptul că „deciziile se iau în mod cât mai deschis și la un nivel cât mai apropiat posibil de cetățean.”

Democrația participativă în 5 puncte pe www.eesc.europa.eu

Exersează: învăț să fiu

Participarea civică nu poate fi învățată prin imitație sau din obligație, ci prin experiențe zilnice. Orice membru al unei comunități are dreptul și responsabilitatea de a participa la viața acesteia. Participarea civică este elementul-cheie al funcționării unei societăți democratice, fiind echivalentul implicării în funcționarea zilnică a societății.

Participarea civică presupune: înțelegerea modului de funcționare și a problemelor societății; implicarea activă în funcționarea societății; interesul pentru dezvoltarea societății; susținerea publică a opiniilor personale; asumarea responsabilităților.

Reflectez: am învățat

Manifestări ale democrației prin participare civică

Civice	Electorale	Politice
Rezolvarea problemelor comunității	Exercitarea dreptului de vot	Contactarea oficialilor
Voluntariat pentru o organizație apolitică	Convingerea altor cetățeni să voteze	Comunicarea cu presa
Membru activ într-un grup sau într-o asociație	Distribuirea foilor volante, a posterelor etc.	Manifestarea protestelor
Participarea la activități de agreement, de informare	Contribuții la campania electorală	Expedierea și scrierea petițiilor
Strângeri de fonduri în scopuri caritabile	Voluntariat pentru un candidat	Boicotarea

Acționează

- **Numește cinci acțiuni concrete prin care ai putea să contribui la dezvoltarea comunității.**
- **Identifică probleme ale comunității atunci când te plimbi sau călătorești cu transportul public. Cum crezi, cine este responsabil de aceste probleme? Propune soluții.**

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Există o accepție a libertății, care e, de altfel, predominantă în tradiția liberală, conform căreia *libertate* și *putere* sînt doi termeni antitetici, denumind două realități contrastante și deci incompatibile: în raporturile dintre două persoane, extinderea puterii uneia dintre ele (a puterii de a porunci sau de a interzice) diminuează libertatea negativă a celeilalte, și invers, pe măsură ce cea de-a doua își lărgeste sfera de libertate, scade puterea celei dintîi.”

Norberto Bobbio, *Liberalism și democrație*

Comentează afirmația.

Sînt erudit

1. Noțiunea de democrație a apărut în ... .
2. În Antichitate, democrația s-a manifestat în statul-polis ... .
3. Cuvîntul *democrație* provine din limba ... și înseamnă ... .
4. Concepția greacă despre democrație a fost sintetizată de vestitul filosof ... .
5. Democrația directă implică participarea tuturor membrilor societății la ... și la ... .

Sînt creativ

Completează comparațiile.

- Liber ca _____ .
- Harnic ca _____ .
- Indiferent ca _____ .
- Responsabil ca _____ .
- Onest ca _____ .
- Activ și responsabil ca _____ .
- Comunicabil ca _____ .
- Amabil ca _____ .

Particip

Organizați o dezbatere pe tema „Participarea civică fortifică democrația”. Creați două echipe a cîte trei persoane care vor avea rolul de afirmatori (A) și negatori (N).

Model simplificat de dezbateri de tip „Karl Popper”:

Etapă 1-a: Prezentarea argumentelor „pro” de afirmatorul A1 (5 minute).

Etapă a 2-a: Interogarea afirmatorului A1 de negatorul N3.

Etapă a 3-a: Prezentarea argumentelor „contra” de negatorul N1 (5 minute).

Etapă a 4-a: Interogarea negatorului N1 de afirmatorul A3.

Etapă a 5-a: Prezentarea contraargumentelor de afirmatorul A2 (3 minute).

Etapă a 6-a: Interogarea afirmatorului A2 de negatorul N1.

Etapă a 7-a: Prezentarea contraargumentelor de negatorul N2 (3 minute).

Etapă a 8-a: Interogarea negatorului N2 de afirmatorul A1.

Etapă a 9-a: Sinteza și concluziile afirmatorilor (4 minute).

Etapă a 10-a: Sinteza și concluziile negatorilor (4 minute).

Tema 9. Pluralismul și societatea civilă

Voi fi competent să:

- proiectez modelul unei societăți virtuale din perspectiva valorilor fundamentale ale democrației și a normelor de conviețuire socială.

Dicționar

- **Societate civilă** – totalitatea organizațiilor și instituțiilor nonguvernamentale care exprimă interesele și voința cetățenilor.
- **ONG** – organizație neguvernamentală.

Document

Articolul 5. Democrația și pluralismul politic

(1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2) Nicio ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.

*Constituția
Republicii Moldova*

- **Identifică trei manifestări ale pluralismului în comunitatea ta.**
- **Demonstrează, prin trei argumente, că pluralismul este benefic pentru progresul umanității.**

Motto: „Democrația nu înseamnă doar alegeri, ci și incluziune, pluralism și diversitate.”

Michelle Bachelet

Existența unei societăți civile active sau dezvoltate într-un stat este un indiciu al democrației. Parteneriatul dintre autorități și societatea civilă, dintre agenții economici și societatea civilă, fie prin intermediul unor persoane aparte sau asociații obștești, reprezintă calea spre armonia socială și dezvoltarea continuă a societății.

Știu, ureau să știu

- **Intitulează desenul de mai sus.**
- **Explică ce simbolizează, în viziunea ta, mâinile ridicate și culorile acestui desen.**

Studiez: învăț să știu

Pluralismul este, în sens general, recunoașterea diversității. În politica democratică, pluralismul reprezintă un principiu director care permite coexistența pașnică a diferitor interese, convingeri și moduri de viață. Pluralismul recunoaște diversitatea de interese și consideră că este imperativ ca membrii să se acomodeze diferențelor prin implicarea cu bună-credință în negociere.

Într-o societate democratică, pluralismul se manifestă sub o diversitate de forme. Alături de pluralismul politic și cel ideologic, se poate vorbi de un pluralism cultural și religios. Dintre toate formele de pluralism, cel mai important este pluralismul politic: pluripartidismul, sau existența mai multor viziuni și curente politice, care este definitorie pentru regimul politic democratic.

Potrivit principiului pluralismului, într-o societate cu adevărat democratică fiecare formă de organizare socială, care reprezintă interesele legitime ale cetățenilor, se bucură de tratament egal din partea statului. *Constituția Republicii Moldova* statornicește libertatea de constituire și funcționare a partidelor politice, sindicatelor, organizațiilor obștești.

Partidele politice sînt mediatoare ale voinței politice a cetățenilor față de guvernare. Partidele tind să transpună această voință politică în norme de drept, măsuri și acte administrative, decizii politice.

Societățile pluraliste reprezintă o provocare: indivizii se pot bucura de un grad mai mare de libertate, dar, pe de altă parte, ei trebuie să lucreze mai mult pentru a negocia un acord de compromis fără de care comunitatea nu poate supraviețui. Un astfel de „contract social” include principiul guvernării majorității. Pluralismul garantează drepturile minorităților politice, urmărirea oricăror scopuri politice care nu stinghesc statul de drept. Cu toate acestea, în democrațiile pluraliste există riscul de alegere a guvernelor radicale, membrii cărora ar putea restrînge libertățile oponenților politici. Acesta este motivul necesității de a avea o legislație pentru drepturile și libertățile omului și constituții democratice.

Întreaga societate activă, care participă la viața societății sub diverse forme, individual sau în grup, reacționează la politicile oficiale ale statului, fie acceptîndu-le, fie dezaprobindu-le, și formează **societatea civilă**. Existența societății civile într-un stat este și garanția prezenței pluralismului, sub toate formele lui, în societatea democratică.

Organizația Națiunilor Unite definește societățile civile drept „entități nonprofit, grupuri voluntare de cetățeni, organizate la nivel local, național și internațional pentru a scoate în evidență probleme de interes public. Totalmente orientate spre și create de persoane cu interese comune, acestea realizează diverse servicii și funcții umanitare, reprezintă nevoile cetățenilor în fața structurilor guvernamentale, monitorizează implementarea politicilor și a programelor și susțin participarea sectorului civil la nivel comunitar”.

- **Identifică trei interese prioritare ale mediului social din care faci parte.**
- **Numește o problemă din comunitate a cărei rezolvare depinde de autoritățile locale.**
- **Elaborează, împreună cu colegii, o petiție și expediaz-o pe adresa autorității.**

Învăț de la oameni de succes

Pierre-Joseph Proudhon, economist, sociolog francez, teoretician al socialismului, considerat părintele anarhismului: „După cum nu este libertate fără unire ori fără ordine, la fel nu există unire fără varietate, fără pluralism, fără divergențe.”

- **Comentează afirmația.**

Document

Articolul 1. Noțiunea de asociație obștească

(1) Asociația obștească este o organizație necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/sau juridice (asociații obștești), asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime.

(2) Asociații obștești se consideră asociațiile pacifiste, de apărare și de promovare a drepturilor omului, asociațiile de femei, de veterani, de invalizi, de tineret și de copii, societățile științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive, uniunile de creație, comunitățile național-culturale, alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice (asociații obștești) legal constituite.

Legea cu privire la asociațiile obștești

■ **Numește două asociații obștești și două organizații neguvernamentale din comunitate sau din țară.**

■ **Identifică obiectivele acestora și domeniul lor de activitate.**

Exersează: învăț să fiu

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Annual, în orașul Chișinău are loc târgul ONG-urilor cu genericul „Cunoaște ONG-ul care te reprezintă!”

Scopul acestui eveniment este unul informațional și în cadrul lui organizațiile neguvernamentale au posibilitatea să le vorbească cetățenilor despre munca lor, să încurajeze activitățile filantropice, de voluntariat și participarea publică prin atragerea atenției asupra potențialului organizațiilor societății civile. Pentru a trezi interesul vizitatorilor, pe parcursul evenimentului, participanții desfășoară activități interactive, ateliere, demonstrații etc. Târgul ONG-urilor este organizat cu suportul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Reflectez: am învățat

1. Explică interdependența dintre termenii *pluralism*, *societate civilă* și *organizație nonguvernamentală*.
2. Cum crezi, există vreo diferență între asociații obștești și ONG-uri?
3. Apreciază aportul societății civile și al ONG-urilor la dezvoltarea societății.

Acționez

- Formează împreună cu câțiva colegi o echipă ce ar dori să schimbe situația din comunitate, din societate.
- Consultându-vă, selectați un domeniu de interes comun.
- Stabiliți cinci obiective ale grupului pentru domeniul respectiv.
- Elaborati un plan de acțiuni pentru atingerea acestor obiective.
- Realizați aceste acțiuni.
- Faceți o echipă bună? Dacă da, atunci înseamnă că puteți constitui o asociație obștească sau un ONG.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Libertatea-i numai una
Și nu vrea să nască sclavi
Geto-daci printre latini
Sau latini umbriți de slavi.
Libertatea-i de pămînt
Și de mare, și de munți,
Niciodată să n-o ceară
Cei puțini acelor mulți.
Libertatea e de suflet
Și de cîntec, și de grai,
Dacă azi oprești izvoare,
Mîine pulbere-ai să beai.
Libertatea e de mamă,
De strămoși și de nepoți,
Nu se știe la Moldova
Altfel neam de patrioți.
Om cuminte moldoveanul,
Se supune cuviincios,
Pleacă capul cu răbdarea
Pătimitului Cristos.

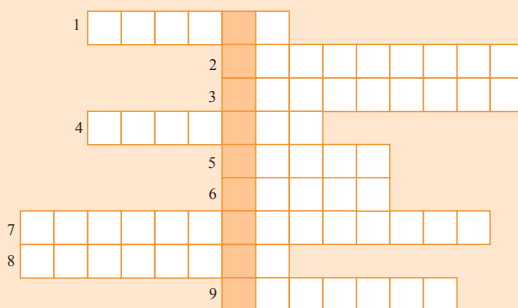
Ion Vatamanu, *Libertatea*

- **Exprimă-ți opinia față de ideile expuse în poezie, raportîndu-te la tema lecției.**

Sînt erudit

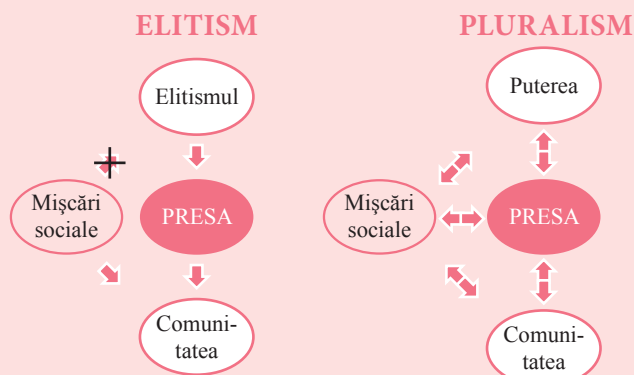
- **Completează careul și vei obține pe verticală cuvîntul-cheie al lecției.**

1. Grup de oameni cu idei și interese comune.
2. Opusul oprîmării.
3. Sinonim cu omenire.
4. Obligație.
5. Contribuție materială, morală sau intelectuală adusă de cineva într-o acțiune comună.
6. Conducător al unui partid, al unei echipe.
7. Sinonim cu obiectivitate.
8. Fără credință și ... (încredere în viitor) viața nu are sens.
9. Sentiment de demnitate și de încredere în calitățile proprii.

Sînt creativ

- **Elaborează un discurs în care vei compara elitismul cu pluralismul și vei identifica aspectele pozitive și negative ale acestora.**

Particip

- **Organizați o acțiune de susținere sau de protest față de ceea ce se întîmplă în comunitate.**

Tema 10. Funcționarea în sistem a drepturilor, libertăților și responsabilităților oamenilor.

Restrângerea unor drepturi și libertăți

Voi fi competent să:

- apreciez nivelul de funcționare în sistem a drepturilor, libertăților și responsabilităților omului.

Dicționar

- **Libertate** – starea unei persoane libere care se bucură de deplină libertate a drepturilor politice și civile în stat.

Document

Primele două articole ale *Declarației universale a drepturilor omului* evidențiază că toate ființele umane, fără distincție, se nasc libere și egale în demnitate și drepturi și enunță principiile de bază ale egalității și nediscriminării în dreptul de a se bucura de drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Următoarele 19 articole tratează drepturile civile și politice de care fiecare persoană este îndreptățită să se bucure.

- **Identifică beneficiile societății în care se respectă drepturile și libertățile omului.**
- **Numește riscurile la care sînt supuși membrii societății în care sînt încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.**

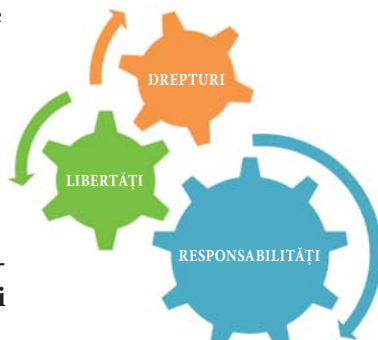
Motto: „Respectarea drepturilor omului și a demnității umane reprezintă «fundamentul libertății, justiției și păcii în lume».”

Declarația universală a drepturilor omului

O societate prosperă și democratică poate exista doar prin exercitarea deplină a drepturilor, libertăților și responsabilităților oamenilor.

Știu, vreau să știu

- Numește drepturile și libertățile omului.
- Explică cum poate fi păstrată sau pierdută libertatea. Argumentează.
- Crezi că ești responsabil de libertatea și drepturile altora?

Studiez: învăț să știu

Drepturile omului pot fi definite, în general, ca fiind inerente ființei umane. Drepturile omului și libertățile fundamentale permit dezvoltarea și utilizarea deplină a calităților umane, inteligenței, talentului și conștiinței și satisfacerea nevoilor spirituale. Ele sînt bazate pe dorința omului de a trăi într-o lume în care demnitatea, inerența și bunăstarea sa să se bucure de respect și protecție.

Negarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului este o tragedie individuală și creează premise pentru neliniști sociale, violență și conflicte în și între societăți și națiuni.

La 10 decembrie 1948, *Declarația universală a drepturilor omului* a fost proclamată ca un „ideal comun

spre care trebuie să tindă toate popoarele și națiunile”. Democrațiile contemporane au confirmat drepturile și libertățile în legile fundamentale. *Constituția Republicii Moldova* cuprinde drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în titlul II.

Responsabilitatea este o valoare importantă într-o democrație, reprezentând garantul drepturilor și libertăților cetățenești. Responsabilitățile pot fi individuale și colective. *Responsabilitățile individuale*, pe care fiecare le are față de ceilalți sau față de comunitate, sînt asociate drepturilor și libertăților persoanei: responsabilitatea unei promisiuni; responsabilitatea privind realizarea unei acțiuni individuale; responsabilitatea votului; responsabilitatea opiniilor etc.

Persoana care își îndeplinește responsabilitățile este mai liberă (prin reducerea eventualelor constrîngeri), capătă încredere în sine și se bucură de respectul și aprobarea comunității.

Responsabilitățile colective aparțin unor grupuri de interese (asociații profesionale, grupuri ecologice etc.) sau chiar statului. Asumarea acestor responsabilități asigură armonie socială, respectul cetățenilor față de instituțiile respective și încrederea comunității.

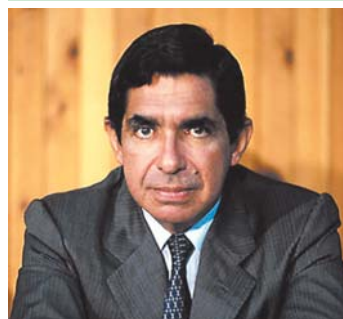
Exersează: învăț să fiu

Neasumarea responsabilităților generează o serie de sancțiuni și penalități. Spre exemplu, dacă autoritățile nu își asumă responsabilitățile, ele vor fi sancționate prin neacordarea votului la următoarele alegeri. Dacă o persoană nu își respectă promisiunea, ea va fi sancționată prin pierderea încrederii persoanelor față de care și-a încălcat promisiunea. Deseori, asumarea responsabilităților este rezultatul opțiunii altei persoane. În acest caz, asumarea nu mai este *directă*, ci *indirectă* și are loc situația delegării responsabilității unei acțiuni, unui membru sau a unui grup de membri ai colectivității respective.

Într-un stat democratic, respectarea autorităților publice este o necesitate. Menținerea ordinii constituționale în stat îi solicită cetățeanului să se supună autorităților publice care aplică legea.

■ **Elaborează, împreună cu colegii, o schemă în care să reprezinți drepturile și responsabilitățile omului. Prezintă schema.**

Învăț de la oameni de succes

Óscar Arias Sánchez, președinte al Republicii Costa Rica (1986–1990, 2006–2010).

În 1987 a primit Premiul Nobel pentru Pace. În urma întâlnirilor cu liderii din America Latină a obținut susținerea planului de pacificare în regiune: fiecare țară trebuia să limiteze numărul armatei, să garanteze libertatea presei, să efectueze alegeri libere și corecte.

„Cu cât ne bucurăm de mai multă libertate, cu atât mai mare este responsabilitatea pe care ne-o asumăm față de ceilalți, precum și față de noi înșine.”

■ **Explică sensul responsabilității în accepția lui Óscar Arias Sánchez.**

Document

Articolul 29

(1) Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

(2) În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om este supus doar îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.

*Declarația universală
a drepturilor omului*

■ **Comentează extrasul din document.**

Respectarea legii asigură ordinea, organizarea și conducerea societății, protecția cetățenilor împotriva abuzurilor de putere.

Într-o societate democratică trebuie să existe permanent respectul față de orice cetățean, care presupune respectarea demnității acestuia.

Reflectez: am învățat

Exemple de responsabilități:

1. Efectuarea temei, a unei sarcini de lucru (responsabilitatea pe care o au elevii atunci când își pregătesc lecțiile).
  2. Profesia (exercitarea oricărei profesii implică asumarea unei responsabilități).
  3. Legea (prin intermediul legilor sînt stabilite responsabilități pentru toți membrii societății).
  4. Obiceiurile și tradițiile comunității (de exemplu, responsabilitatea tinerilor de a respecta și a ajuta persoanele în vîrstă).
  5. Calitatea de cetățean (de exemplu, cetățenii au responsabilitatea de a participa la vot).
  6. Principiile morale (de exemplu, fiecare persoană are responsabilitatea de a-i respecta pe ceilalți membri ai comunității).
- Numește cîte trei responsabilități pe care ți le asumi în familie, în clasă și în societate reieșind din exemplele enumerate.

Acționez

- Elaborează un discurs prin care să argumentezi necesitatea îndeplinirii de către toți membrii comunității, familiei sau ai unui grup (la alegere) a responsabilităților pe care le au.
- Identifică exemple de asumare/neasumare a responsabilităților.
- Propune soluții pentru îmbunătățirea situației în cazul nerespectării responsabilităților.
- Crezi că țara noastră s-ar schimba dacă toată lumea și-ar exercita drepturile și responsabilitățile? Argumentează.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

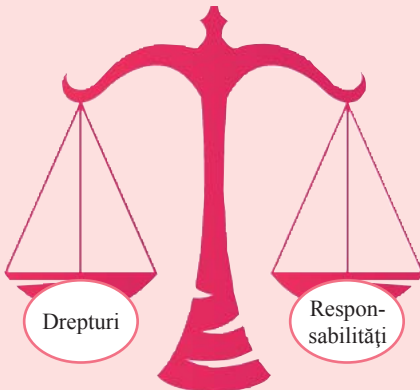
Din toate drepturile lumii
Pe unul singur nu-l cedez,
E strategia mea intimă
Și este singurul meu crez.
Nu-l dau chiar dacă vin la mine
Toate statuile călări,
E dreptul meu la îndoială
Și de a pune întrebări.
Nu l-a epuizat nici Hamlet,
Deși l-a folosit de-ajuns,
Cred în puterea întrebării
Chiar dacă nu-i găsesc răspuns.
Ea mi-e religie în viață,
Cu ea termin, cu ea încep,
Eu, simplu cetățean al lumii,
Măcar atît mai am: întreb.
Cu pumnii strînși în fața morții
La fel copiii mi-i cultiv,
Ca neamul omenesc de-a pururi
Să fie interogativ.

Adrian Păunescu, *Dreptul la întrebare*

- Comentează poezia.

Sînt creativ

- Elaborează o schemă în care să reprezînți interacțiunea dintre drepturi și responsabilități.

Sînt erudit

- Exprimă-ți opinia privind afirmațiile de mai jos.

1. Drepturile omului implică și datoriile lui.

Tudor Arghezi

2. Am luptat împotriva dominației albe și am luptat împotriva dominației negre. Idealul meu cel mai scump este acela al unei societăți libere și democratice în care toți să trăiască în armonie și să aibă șanse egale.

Nelson Mandela

3. Toate animalele sînt egale, dar unele sînt mai egale decît altele.

George Orwell

Particip

- Creează, împreună cu colegul de bancă, un interviu cu una dintre următoarele personalități istorice:

*Mahatma
Gandhi*

*Nelson
Mandela*

Tema 11. Cetățenia Republicii Moldova. Cetățenia Uniunii Europene

Voi fi competent să:

- justific necesitatea integrării europene a Republicii Moldova și a valorilor naționale;
- proiectez modelul unei societăți democratice și a normelor de conviețuire socială.

|| Dicționar

- **Cetățenie** – condiția juridică de cetățean, situația de cetățean.
- **Pluralitatea cetățeniei** – deținerea cetățeniei mai multor state.
- **Apatrid** – persoană care nu are cetățenia niciunui stat.

|| Dobândirea cetățeniei Republicii Moldova prin recunoaștere

Cetățenii străini, născuți pe teritoriul Republicii Moldova (sau care au unul dintre părinți, bunici născuți pe teritoriul statului nostru) și care domiciliază legal și obișnuit în străinătate, pot dobândi cetățenia Republicii Moldova prin recunoaștere. Solicitantul urmează să depună la misiunea diplomatică a Republicii Moldova sau la Departamentul Afaceri Consulare un dosar cu acte.

Vezi <http://www.mfa.gov.md/>

- **Identifică beneficiile deținerii cetățeniei.**
- **Explică relația dintre cetățean și stat.**

Motto: „Nu coalizăm state, ci unim oamenii!”

Jean Monnet

Cetățenia reprezintă nu doar relația juridică a unei persoane cu un stat, care îi determină statutul său, ci și relația moral-spirituală a persoanei cu patria sa – țara în care s-a născut, cultura și valorile pe care le împărtășește etc. Drepturile de care se bucură un cetățean oferă numeroase oportunități, dar și îndatoriri pe care trebuie să le onoreze cu demnitate.

|| Știu, vreau să știu

- Numește drepturile și obligațiile cetățenilor Republicii Moldova.
- Explică necesitatea exercitării acestor drepturi și îndatoriri.
- Compară drepturile și obligațiile cetățenilor țării noastre cu cele ale persoanelor străine.

|| Studiez: învăț să știu

Cuvîntul **cetățenie** provine din latinescul *civitas*, semnificînd inițial ideea de cetate, prin care se înțelegea statul în Grecia antică. Cu sensul său modern, noțiunea de **cetățean** a fost utilizată pentru prima dată în *Declarația franceză a drepturilor omului și ale cetățeanului* din 1789. *Declarația universală a drepturilor omului* (1948) consfințește dreptul la o cetățenie. Acest drept este consacrat și în legile supreme ale statelor (în constituții) și reglementat detaliat prin legi speciale. În Republica Moldova, problemele cetățeniei și-au găsit reflectare în *Constituție* și în *Legea cetățeniei Republicii Moldova* din 2 iunie 2000. Conform *Legii cetățeniei*, prin legătura juridico-politică permanentă între persoana fizică și Republica Moldova, care generează drepturi și obligații reciproce între stat și persoană, se înțelege **cetățenia** Republicii Moldova. Prin urmare, cetățenia constituie „o legătură între individ și stat”, „o legătură politico-juridică între o persoană

fizică și un stat”, „o apartenență juridică a persoanei unui stat” etc.

Dreptul la cetățenie și obținerea ei. Conform *Constituției*, „nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia”.

Cetățenia Republicii Moldova se dobândește prin: a) naștere; b) recunoaștere; c) înfiere; d) redobândire; e) naturalizare. De asemenea, cetățenia Republicii Moldova poate fi dobândită și în temeiul acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte.

În Republica Moldova se permite **pluralitatea de cetățenii**. Chiar dacă cetățeanul Republicii Moldova posedă și cetățenia altui stat, în raporturile cu Republica Moldova este recunoscut numai ca cetățean al ei. Odată ce domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, el beneficiază în egală măsură de aceleași drepturi și îndatoriri ca și ceilalți cetățeni ai acestui stat.

Dovada cetățeniei Republicii Moldova se face cu buletinul de identitate, cu pașaportul, cu certificatul de naștere, în cazul copilului, sau cu un certificat eliberat de organele competente ale Republicii Moldova.

Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de **protecția statului** atît în țară, cît și în străinătate. Ei se bucură de deplinătatea drepturilor și libertăților cetățenilor garantate, avînd în acest sens și obligații cetățenești și nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.

Exersează: învăț să fiu

Cetățenia europeană s-a format treptat, în paralel cu evoluția Uniunii Europene, și a fost definită, pentru prima dată, în *Tratatul de la Maastricht* (1992), conform căruia „orice persoană care deține cetățenia unui stat membru este cetățean al Uniunii Europene”.

Cetățenia europeană completează cetățenia națională, fără a o înlocui, și face posibilă exercitarea unei serii de drepturi, de către toți cetățenii UE, în oricare stat membru.

Tratatul de la Amsterdam (1997) recunoaște dreptul cetățenilor la informație.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene a fost inițiată în 2000 (Nisa) și adoptată în 2007 (Strasbourg). Aceasta reprezintă un catalog al tuturor

Document

Articolul 39. Jurămîntul de credință față de Republica Moldova

(1) Persoana căreia i se acordă cetățenia Republicii Moldova prin naturalizare sau redobîndire va depune (...) următorul jurămînt de credință față de Republica Moldova: „Eu (numele, prenumele), născut la (data și locul nașterii), jur să fiu cetățean devotat Republicii Moldova, să respect cu sfințenie *Constituția* și celelalte legi ale ei, să nu întreprind nici o acțiune care i-ar prejudicia interesele și integritatea teritorială”.

Legea cetățeniei Republicii Moldova

■ **Explică interdependența dintre cetățenia unui stat membru al UE și cetățenia europeană.**

■ **Stabilește beneficiile deținerii cetățeniei UE.**

Învăț de la oameni de succes

Aristotel, unul dintre cei mai remarcabili filosofi ai Greciei antice, clasic al filosofiei universale, spirit enciclopedic, fondator al școlii peripatetice. Cu privire la cetățenie, filosoful afirma: „Nu e întotdeauna același lucru a fi un om bun cu a fi un bun cetățean.”

Comentează afirmația.

Util și practic

Serviciul *Europa ta – Consiliere*

Platforma youreurope.eu oferă informații utile despre drepturile cetățenești europene și răspunsuri la diferite probleme privind exercitarea acestora. Portalul include și serviciul *Europa ta – Consiliere*, prin intermediul căruia o echipă de consilieri juridici oferă consultanță gratuită publicului european.

Cine poate folosi acest instrument?

Serviciul *Europa ta – Consiliere* oferă răspunsuri la întrebările adresate de către cetățenii europeni, membrii de familie ai unui cetățean/rezident al UE, întreprinderi sau servicii de informare și consultanță cu sediul în Uniunea Europeană.

Apreciază acest instrument de consultanță.

drepturilor cetățenești europene (sociale, economice, civile și politice). *Tratatul de la Lisabona* (2009) introduce inițiativa cetățenească europeană, un instrument prin care cetățenii europeni pot influența procesul de luare a deciziilor la nivelul Uniunii Europene.

Uniunea Europeană a creat pentru cetățenii săi un spațiu european al drepturilor și libertăților, precum și un cadru legal care să asigure respectarea acestora. Printre **drepturile cetățenilor UE** se numără:

- dreptul la libera circulație în celelalte state membre ale Uniunii;
- dreptul la vot și dreptul de a candida la alegerile pentru Parlamentul European și la alegerile locale în statul de rezidență;
- dreptul de a beneficia pe teritoriul unui stat terț de protecție consulară din partea autorităților diplomatice ale unui alt stat membru, în cazul în care statul din care provine nu are reprezentanță diplomatică sau consulară în statul terț respectiv;
- dreptul de petiție în fața Parlamentului European și dreptul de a apela la Mediatorul European (European Ombudsman).

Reflectez: am învățat

1. Compară drepturile pe care le oferă cetățenia Republicii Moldova și cea europeană.
2. Elaborează o schemă în care să reflecti locul și rolul cetățeanului în stat.
3. Analizează statutul unui om fără cetățenie. Crezi că pot exista asemenea cazuri?
4. Exprimă-ți opinia privind următoarea afirmație: „Mai multe cetățenii, mai multe drepturi și obligații.”

Acționez

- Studiind pagina web a Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, stabilește condițiile și actele necesare dobândirii cetățeniei Republicii Moldova.
- Argumentează oportunitatea integrării europene a Republicii Moldova, reieșind din drepturile cetățenești pe care le oferă integrarea.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Sînt cetățean al țării poeziei,
Și țara asta are drepte legi:
Să nu roșească fața albă a hîrtiei,
Cu pana pe obrazul ei cînd treci!
În slova ta minciuna pîntecoasă,
Cu șerpuitu-i mers, să n-aibă loc.
În piscul Adevărului fă-ți casa
Și apar-o cu paloșul de foc!

Nicolai Costenco, *Cetățean al țării poeziei*

- Compară cetățenia unei țări cu cea expusă în poezie.

Sînt creativ

- Elaborează un cinquain pentru cuvîntul „cetățenie”.

Sînt erudit

■ Stabilește: denumirea dreptului

1. În numeroase state ale lumii cetățenia se oferă automat la naștere conform dreptului ... (*jus soli*).
2. În Europa cetățenia se obține și prin dreptul ... (*jus sanguinis*).

numele statului

3. În acest stat european moneda euro este personalizată.
4. Stat european în care nu obții cetățenia la naștere.
5. În această țară se acordă o pedeapsă penală pentru obținerea voluntară a unei alte cetățenii.

Particip

- Organizați în clasă o masă rotundă și discutați despre relația cetățean–stat–cetățenia Republicii Moldova sub aspectele juridic, economic, social și cultural.

Tema 12. Perspectiva europeană a Republicii Moldova

Voi fi competent să:

- **justific necesitatea integrării europene a Republicii Moldova și a valorilor naționale.**

Motto: „Moldova, astăzi am asigurat drumul nostru spre Uniunea Europeană.”

Iurie Leancă, 29 noiembrie 2013

Uniunea Europeană, care are la bază democrația, multiculturalitatea, progresul și bunăstarea populației, reprezintă un model de civilizație spre care aspiră și Republica Moldova, fiind cea mai bună alternativă a situației din țara noastră: criză economică, sărăcie, reminiscențe ale totalitarismului.

|| Dicționar

- **A integra** – a (se) include, a (se) îngloba, a (se) încorpora, a (se) armoniza într-un tot.
- **Integrarea europeană** – procesul de integrare în plan politic, social-economic, cultural etc. a unui stat în Uniunea Europeană.
- **Reformă** – transformare politică, economică, socială, culturală, cu caracter limitat sau de structură, a unei stări de lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres.

|| Știu, vreau să știu

- **Drapelul european este format dintr-un cerc de 12 stele aurii dispuse pe un fundal albastru. Stelele simbolizează idealurile de unitate, solidaritate și armonie între popoarele Europei, iar cercul – unitate.**
- **Ascultă imnul UE accesînd pagina <http://europa.eu>.**
- **Numește valorile promovate în Uniunea Europeană.**
- **Ce știi despre dezvoltarea economică a statelor membre ale UE și nivelul de trai al populației?**
- **Prin ce state ale Europei de Vest ai dori să călătorești liber?**

|| Studiez: învăț să știu

Uniunea Europeană, înființată prin *Tratatul de la Maastricht* (1992), din care fac parte 28 de state din Europa, are ca scop supravegherea integrării economice și politice a statelor aderente. Cele mai importante instituții ale Uniunii Europene sînt: Comunitatea Europeană, Consiliul de Miniștri (format din miniștrii statelor din Uniune), Comisia Europeană (aparatură administrativă), Parlamentul European și Curtea Europeană de Justiție.

Întrucît crearea unui sistem monetar comun a fost unul dintre obiectivele sale majore, UE a instituit moneda euro, care a înlocuit monedele naționale ale majorității statelor membre.

- **Enumeră eforturile depuse de statele membre ale UE în vederea constituirii comunității europene.**
- **Describe o țară membră a UE, la alegere, după criteriile: regimul politic, nivelul dezvoltării economice și cultural-sociale.**

Etaplele integrării europene

Anul aderării	Țara
1957	Membrii fondatori: Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Olanda
1973	Prima extindere: Danemarca, Irlanda, Marea Britanie
1981	A doua extindere: Grecia
1986	A treia extindere: Portugalia, Spania
1990	După unificarea Germaniei, teritoriile Germaniei de Est (fosta RDG)
1995	A patra extindere: Austria, Finlanda, Suedia
2004	A cincea extindere: Cipru, Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria
2007	A șasea extindere: România, Bulgaria
2013	A șaptea extindere: Croația

Moldova pe calea aderării la Uniunea Europeană

Politica de integrare europeană a Republicii Moldova se bazează pe doi piloni principali: realizarea *Planului de acțiuni RM-UE* și valorificarea posibilităților ce derivă din participarea Moldovei la inițiativele regionale din Europa de Sud-Est – Pactul de Stabilitate, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECF) etc.

Pentru prima dată, Republica Moldova a reușit să negocieze și să semneze un acord cu UE în anul 1994, *Acordul de parteneriat și cooperare*, intrat în vigoare în 1998. Un alt pas în dezvoltarea relațiilor cu UE s-a realizat în cadrul *Politicii europene de vecinătate*.

La 22 februarie 2005, Republica Moldova a semnat, la Bruxelles, *Planul de acțiuni RM-UE*, care include obiective strategice și acțiuni concrete pentru atingerea acestora. La 4 mai 2006, țara noastră a fost acceptată în calitate de membru cu drepturi depline în cadrul Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est, ceea ce deschide noi perspective relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Pentru consolidarea poziției Republicii Moldova, se impune implementarea deplină și în termenele stabilite a *Planului de acțiuni RM-UE*.

La 29 noiembrie 2013, în cadrul Summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius, Republica Moldova a

Învăț de la oameni de succes

Angela Merkel, prima femeie cancelar din istoria Republicii Federale Germania. La 22 august 2012, ea a vizitat pentru prima dată Republica Moldova și a susținut un discurs public: „Republica Moldova a luat o decizie. Ea a optat pentru reforme în direcția democrației, statului de drept și a economiei de piață. Astfel, temelia unui stat, care să servească interesele cetățenilor, este pregătită. [...]”

Așa cum în economie, competiția funcțională reprezintă motorul creșterii și locurilor de muncă, astfel este și competiția politică a ideilor – organizată prin alegeri – determinantă pentru bunăstarea țării. Căci despre bunăstare este vorba într-un stat viabil și funcțional.

Noi, europenii, putem fi mândri de Europa, care este un spațiu al libertății. Democrația, drepturile omului, statul de drept, libertatea de opinie și a presei sînt aici ferm ancorate.”

- Enumeră învățămintele care trebuie trase din discursul doamnei Merkel.

■ **Identifică succesele și eșecurile în procesul desfășurării reformelor pe calea integrării europene a Republicii Moldova.**

Document

Domeniile prioritare ale Planului de acțiuni RM-UE (2005):

Aprofundarea procesului de reformare a sistemului național al justiției; elaborarea unei strategii de informare și comunicare în domeniul integrării europene; instituirea unui dialog durabil cu societatea civilă în procesul de realizare a reformelor; asigurarea libertății de exprimare și a mass-mediei etc.

■ **Explică fiecare avantaj al integrării europene pentru Republica Moldova.**

■ **Numește alte trei avantaje pentru care țara noastră merită să se integreze în Uniunea Europeană.**

Util și practic

Centrul Pro-European de Servicii și Comunicare (CPESC), inaugurat la 10 mai 2011 în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, are drept scop promovarea valorilor și mentalității europene și sprijinirea procesului de integrare europeană a Moldovei.

parafat *Acordul de asociere cu Uniunea Europeană*, iar la 27 iunie 2014, acesta a fost semnat. Documentul pune accent pe statul de drept, democrație, libertățile fundamentale, dezvoltarea durabilă și funcționarea economiei de piață și a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova la 2 iulie 2014.

Exersează: învăț să fiu

Avantajele integrării Republicii Moldova în UE:

1. Aplicarea standardelor europene în domeniul producției de mărfuri, al educației, al justiției, al serviciilor publice etc., care cel puțin înseamnă civilizație.
2. Subvenții și fonduri europene pentru diferite programe de dezvoltare și domenii economice (agricultura europeană se bucură de subvenții din partea statelor).
3. Mărirea numărului și a cantității investițiilor străine datorită îmbunătățirii mediului de afaceri.
4. Creșterea numărului de locuri de muncă și a bunăstării cetățenilor simpli.
5. Extinderea pieței de desfacere de la est spre vest.
6. Respectarea stringentă a drepturilor omului.
7. O eventuală soluționare mai rapidă a conflictului transnistrean, întrucât problema transnistreană s-ar transforma într-o problemă a UE.

Reflectez: am învățat

1. Scrie, timp de cinci minute, un text despre Uniunea Europeană și aspirația de integrare a Republicii Moldova în această comunitate.
2. Apreciază eforturile depuse de autoritățile și societatea din Republica Moldova pentru atingerea obiectivului de integrare.

Acționează

- **Elaborează un plan de acțiuni pe care le poate întreprinde orice cetățean al țării noastre în vederea integrării acesteia în UE.**
- **Comentează afirmația: „Să construim Europa la noi acasă”.**

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Integrarea europeană este obiectivul strategic ireversibil al politicii externe și interne a Republicii Moldova.

Acordul de parteneriat și cooperare (APC) reprezintă baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Semnat la 28 noiembrie 1994 și intrat în vigoare la 1 iulie 1998, pentru o durată inițială de 10 ani, *Acordul* asigură baza colaborării cu UE în domeniile politic, comercial, economic, juridic și cultural-științific. Printre obiectivele sale se numără și cel al susținerii Republicii Moldova pentru:

a) consolidarea democrației și statului de drept cu respectarea drepturilor omului și a minorităților prin asigurarea cadrului corespunzător al dialogului politic;

b) dezvoltarea durabilă a economiei și finalizarea procesului de tranziție spre economia de piață prin promovarea schimburilor comerciale, investițiilor și relațiilor economice armonioase.”

■ Explică obiectivele enumerate.

Particip

■ Utilizînd serviciul Google Maps, elaborează o hartă cu fotografiile ale statelor europene în care ai călătorit sau dorești să călătorești.

The image shows a Google Maps interface with 'România' entered in the search bar. The map displays Romania and its neighbors: Slovenia (Slovensko), Hungary (Magyarország), Bulgaria (България), Ukraine (Україна), Serbia (Србија), Bosnia and Herzegovina (Bosna i Hercegovina), Croatia (Hrvatska), and Italy (Italia). Major cities like Bucharest (București), Cluj-Napoca, and Timișoara are visible. The map also shows the Black Sea (Mare Neagră) and the Danube River. A watermark for 'drum liber.ro' is present in the bottom right corner of the map area.

Sînt erudit

■ Răspunde oral la următoarele întrebări:

1. Câți membri are Uniunea Europeană?
2. Care este moneda UE?
3. Câți membri numără Parlamentul European?
4. Cîte limbi oficiale are Uniunea Europeană?
5. Cînd este serbată Ziua Europei?
6. Cine sînt părinții fondatori ai Uniunii Europene?

Sînt creativ

■ Scrie un eseu de o pagină cu titlul „Moldova pe calea integrării europene – succese și eșecuri”.

Tema 13. Lumea multiculturală și păstrarea valorilor naționale. Tradiții și obiceiuri. Portul popular

Voi fi competent să:

- **justific necesitatea păstrării valorilor naționale.**

Dicționar

- **Globalizare** – fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, incluzând și procesul de uniformizare culturală.
- **Multicultural** – compus din mai multe culturi.
- **Toleranță** – îngăduință, indulgență.
- **Grupuri minoritare** – grupuri sociale care au atitudini și comportamente specifice față de majoritate și presupun diferențe legate de cultură, limbă, rasă, naționalitate, religie etc.

Obiectivele Anului European al Dialogului Intercultural:

- promovarea dialogului intercultural drept instrument care să-i ajute pe cetățenii UE să obțină cunoștințe și aptitudini și să acționeze într-un context cultural mai deschis și mai complex, chiar dacă au identități și credințe diferite;
- conștientizarea contribuției diversității culturale asupra tradițiilor și obiceiurilor cetățenilor UE;
- accentuarea rolului dialogului intercultural în crearea unei societăți dinamice și cât mai variate.

Procesele istorice și cele demografice au dus la constituirea unei lumi multiculturale și multietnice în cadrul statelor naționale sau multinaționale. Soldate deseori cu conflicte violente, relațiile dintre grupurile etnice au fost soluționate, de obicei, prin dialogul intercultural, toleranță și cooperare.

Știu, ureau să știu

- Numește cîte trei trăsături culturale distincte specifice pentru trei popoare europene.
- Identifică trei elemente comune ale popoarelor Europei.
- Avînd la bază imaginea și sloganul de mai sus, explică necesitatea dialogului cultural.

Studiez: învăț să știu

În prezent, lumea este supusă unor schimbări rapide, interacțiunea dintre oameni capătă noi dimensiuni, iar contactul și comunicarea interculturală au devenit caracteristici dominante ale vieții moderne.

Comunicarea multiculturală înseamnă interacțiunea directă dintre persoane de diferite culturi și presupune acceptarea și tolerarea diferențelor. Toleranța și respectul față de alte culturi, tradiții și popoare reprezintă garanția păcii și a armoniei în societate. În acest sens, diversitatea culturală este un tezaur al întregii umanități care trebuie conservat și valorificat în contextul proceselor de globalizare.

Uniunea Europeană (UE) este o familie de țări democratice europene care s-au angajat să conlucreze pentru pace și prosperitate. Ea încurajează cooperarea dintre popoarele Europei și apără valorile acestora promovînd unitatea în diversitate. Printre obiectivele

Uniunii Europene se numără atât faptul ca cele 500 de milioane de cetățeni ai săi, cu diferite rădăcini etnice, culturale și lingvistice, să se înțeleagă și să comunice, cât și intensificarea eforturilor în vederea dezvoltării multilingvistismului ca instrument destinat să ajute întreprinderile din UE să devină mai competitive și să asigure noi piețe de export în Europa și dincolo de aceasta.

Exersează: învață să fii

Asemenea majorității statelor europene, Republica Moldova este un stat național, avînd mai mult de 70% din populație formată din români (moldoveni). În Republica Moldova există 18 etnii minoritare, cele mai numeroase dintre ele fiind formate din ucraineni, ruși, bulgari, găgăuzi. *Declarația de Independență a Republicii Moldova* din 27 august 1991 „garantează exercitarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertăților politice ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv ale persoanelor care aparțin grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase, în conformitate cu prevederile *Actului final de la Helsinki* și ale *Cartei de la Paris pentru o Nouă Europă*”.

Tradiții și obiceiuri. Cu ocazia sărbătorilor și a evenimentelor importante din viața lor, oamenii au diferite obiceiuri și tradiții care se transmit din generație în generație. Anume tradițiile și obiceiurile unei culturi sînt cele care consolidează poporul și contribuie la păstrarea identității naționale. Cele mai interesante obiceiuri și ritualuri s-au păstrat în cadrul sărbătorilor religioase: Nașterea Domnului (Crăciunul), Botezul Domnului (Boboteaza), Învierea Domnului (Paștele), Sf. Vasile (hramul casei) și al sărbătorilor de familie legate de ciclul vieții (căsătoria, botezul nou-născutului etc.).

Util și practic

În Suedia există cinci limbi recunoscute drept minoritare: finlandeza, meänkieli, sami, romani și idiș. În anul 2000, Suedia a ratificat *Carta europeană a limbilor regionale sau minoritare* și *Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale*.

De atunci, au fost organizate diverse conferințe la nivel local, regional și național, în cadrul cărora membrii diferitor grupuri minoritare se întîlnesc și discută despre problemele lor. La aceste conferințe au participat și reprezentanți ai guvernului suedez, care le-au oferit minorităților posibilitatea de a-și exprima cererile politice.

■ **Identifică soluțiile găsite de conducerea statului suedez pentru crearea armoniei în societate. Argumentează-ți opinia.**

Învăță de la oameni de succes

Vasile Pârvan, istoric, arheolog și scriitor român: „Fără tradiție nu există cultură: nici omul simplu, nici geniul nu pot crea nimic fără tradiție.”

Minoritățile imigrante în unele țări din UE

Țara, populația în 2009	Grupuri mari de imigranți	Numărul imigranților
Grecia, 11 milioane	Albanezi	500 000
	Bulgari	55 000
	Români	34 000
	Georgieni	34 000
	Pakistanezi	23 000
Ruși	20 000	
Irlanda, 4,5 milioane	Date din 2006	
	Cetățeni ai Marii Britanii	110 000
	Polonezi	60 000
	Lituanieni	25 000
	Nigerieni	16 000
Italia, 60 de milioane	Români	900 000
	Albanezi	460 000
	Marocani	430 000
	Chinezi	190 000
	Ucraineni	180 000
	Filipinezi	120 000
	Africani subsaharieni	285 000
	Date din 2010	
Români	700 000	
Marocani	760 000	
Ecuadorieni	380 000	
Columbieni	260 000	
Cetățeni ai Marii Britanii	225 000	
Italiani	165 000	
Bulgari	155 000	
Chinezi	152 000	
Africani subsaharieni	c. 110 000	

Portul românesc are ca trăsătură esențială unitatea în varietate, costumele tradiționale, specifice regiunilor respective, prezentînd diverse realizări artistice. Acestea se deosebesc după anotimp, ocazii cotidiene și festive, vîrstă și sex.

Tradițional, femeia poartă ie, catrință și năframă. Ia este o cămașă albă din bumbac, în sau borangic, ornamentată cu diferite broderii, cusături, mărgelile etc. Catrința, fota și șorțul sînt obiecte de îmbrăcăminte din costumul popular românesc purtate de femei peste fustă. Iarna, femeile poartă pieptare, bundițe, cojoace, decorate cu motive geometrice aplicate sau brodate. În trecut, costumul femeiesc era completat cu traistă.

Costumul bărbătesc e compus dintr-o cămașă lungă, în sudul și estul spațiului românesc, și mai scurtă, în nord și vest. Pantalonii, confecționați din pînză sau postav, sînt, în sud și est, lungi și strîmți, iar în nord și vest – mai scurți și mai largi. Brîul țesut sau chimirul de piele constituie detaliile ce completează costumul. Iarna, bărbații poartă haine din postav ornamentate sau cojoace din piele și pieptare.

Ornamentarea costumelor este geometrică, prezentînd forme de inspirație naturală: păsări, flori, animale. Culorile de bază sînt negru, roșu, cafeniu-închis, albastru, verde și violet.

Reflectez: am învățat

1. Numește tradiții și obiceiuri practicate în Republica Moldova de către diferite etnii cu ocazia diverselor sărbători.
2. Descrie un obicei caracteristic unei naționalități din țară (ucraineni, ruși, bulgari, găgăuzi, romi etc.).
3. Explică diferențele dintre portul popular al diferitor popoare.

Acționez

- Utilizînd informația din tabelul alăturat, elaborează trei diagrame în care să refleți aspectul multietnic și multicultural al statelor UE.
- Redă, printr-o schemă sau printr-un desen, conviețuirea grupurilor etnice în Republica Moldova.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Cînd întîlnești în calea ta un român – îmi zicea mama – să-i zici: *Bună ziua*, dar maghiarului să-i zici: *Io napot!*, iar neamțului: *Guten Tag!*, și treaba fiecăruia dintre dînșii e cum îți dă răspuns. Tu datoria să ți-o faci și față cu cei ce nu și-o fac pe a lor față cu tine.»

Ea mă muștra deci cu multă asprime cînd afla că strig și eu «Ungur bungur!» și «Neamț cotofleant!». «Săracii de ei – îmi zicea – nu sînt vinovați că n-au avut parte să fie români!»

În gîndul lumii, din care dînsa făcea parte, vinovat, chiar greu vinovat era cel ce prin purtările sale îi făcea pe ai săi fie de rușine, fie mai ales urgișiți.

«Supărarea – îmi zicea mama – orișicît de adîncă ar fi ea, de azi pe mîine să n-o duci. Serile să nu te culci mai înainte de a te fi împăcat cu toți ai tăi, căci pe cel ce adoarme supărat îl ispitește Necuratul prin somn. Cu aceia, dar cu care dintr-un blid nu mînînci, să nu te superi, căci cu dînșii foarte cu anevoia ajungi la-mpăcare.»

Ioan Slavici, *Lumea prin care am trecut*

- Identifică normele morale necesare unei conviețuiri armonioase în societate expuse în lucrarea citată.

Sînt creativ

- Elaborează un portofoliu la tema „Diversitatea culturală a popoarelor conviețuitoare în Republica Moldova” în care vei plasa informații, fotografii, elemente din cultura acestora etc. Prezintă portofoliul în cadrul unei expoziții sau al unui concurs.

Sînt erudit

- Stabilește în locul punctelor de suspensie cuvintele sau datele corespunzătoare.

1. Tradiția agățatului șosetelor roșii provine de la ..., care, în secolul XII, le duceau orfanilor cadourile de Crăciun în niște saci imenși de culoare roșie.
2. Prima felicitare de Crăciun imprimată a fost realizată în anul ... la comanda lui ...
3. Cuvîntul „Paște” derivă din ... *pesach*, care semnifică „trecere”.
4. În România obiceiul „bolului înstruțat” este sărbătorit ...

Particip

- Încenează sau descrie un obicei din tradițiile altor popoare europene. Explică semnificația acestuia.

Bucătăria germană este bogată, consistentă și variată

||| Evaluare

Sînt competent să:	Demonstrez competențe rezolvînd itemii:
<ul style="list-style-type: none"> justific necesitatea integrării europene a Republicii Moldova și a păstrării în acest proces a valorilor naționale; apreciez nivelul de funcționare în sistem a drepturilor, libertăților și responsabilităților omului; proiectez modelul unei societăți bazate pe valorile fundamentale ale democrației și pe normele de conviețuire socială; identific soluții pentru dilemele morale. 	A. Cunoaștere <ol style="list-style-type: none"> Explică termenii: <i>democrație, participare civică, societate civilă și cetățenie.</i> Numește formele de participare civică. Describe oportunitățile oferite de cetățenia Republicii Moldova. Identifică drepturile cetățenilor UE. Enumeră responsabilități generale ale oamenilor în societate. Numește trei ONG-uri din Republica Moldova și sferile lor de activitate.
	B. Aplicare <ol style="list-style-type: none"> Elaborează o schemă în care să reflecti interdependența dintre exercitarea drepturilor și responsabilităților oamenilor. Explică raportul dintre cetățenia țărilor membre ale UE și cetățenia europeană. Argumentează necesitatea integrării europene a Republicii Moldova reieșind din drepturile și libertățile de care se bucură cetățenii UE. Comentează mottoul Uniunii Europene: „Unitate în diversitate”. Argumentează afirmația: „Multiculturalismul și diversitatea – bogăția Uniunii Europene.” Compară argumentele adeptilor integrării europene a Republicii Moldova și ale oponentilor, respectînd dreptul acestora la opinie.
	C. Integrare <ol style="list-style-type: none"> Exprimă-ți opinia privind încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor în Republica Moldova. Elaborează un discurs, de zece propoziții, cu titlul „Multiculturalism și diversitate – mai bogați, mai interesanți”. Propune soluții pentru problema poluării mediului înconjurător, cea a migrației populației peste hotare și a sărăciei. Exprimă-ți atitudinea față de diversitatea culturală, religioasă, etnică a UE și față de drepturile fiecărui popor la propria cultură, limbă, tradiții și obiceiuri. Describe tradițiile și obiceiurile ce țin de una dintre următoarele sărbători: Sfîntul Vasile, Paștele, Paparudele, logodna (la alegere).

Viața și sănătatea – valori personale și sociale

14. Factorul uman, coeziunea socială și diminuarea/depășirea riscurilor
15. Comportamentul inadvertent și consecințele lui
16. Pasiuni și sentimente. Abținerea și importanța ei pentru un mod de viață sănătos și sigur
17. Dreptul persoanei la ocrotirea sănătății
18. Polița de asigurare obligatorie de asistență medicală
19. Primul ajutor premedical
20. Căi decente de depășire a barierelor, dificultăților, stărilor de depresie, anxietate și stres

Tema 14. Factorul uman, coeziunea socială și diminuarea/depășirea riscurilor

Voi fi competent să:

- **evaluez propriul potențial și posibilitățile de diminuare și depășire a situațiilor de risc.**

|| Dicționar

- **Coeziune socială** – legătură strânsă, de ordin interior, în cadrul unui grup de oameni.
- **Risc** – posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil.

Școlarizarea și educația minimalizează riscurile

Dependența de calculator

Fast-foodurile sînt nesănătoase

Motto: „Deși binele este același pentru individ și pentru comunitate, totuși lucru mai mare și mai perfect trebuie să fie a întemeia și a păstra binele societății.”

Aristotel

În afară de problemele generale care îl afectează în mod direct, copilul este expus riscurilor de a nu trăi în familia sa de origine, de a trăi fără părinți sau de a fi victima violenței, căsătoriei timpurii, exploatării prin muncă, traficului de persoane etc. Serviciile sociale publice și private, implicarea mass-mediei, a comunității și a societății civile au scos în evidență numeroase cazuri de încălcare a drepturilor copilului.

|| Știu, Ureau să știu

- Ce influență pot avea riscurile asupra formării personalității unui tânăr în devenire?
- Numește regulile de conduită pe care ar trebui să le respecte tinerii într-o societate democratică.

|| Studiez: învăț să știu

Deși oferă numeroase șanse de afirmare și dezvoltare, societatea modernă conține factori de risc ce vizează toate categoriile de persoane, în special copiii și tinerii: violența în familie, traficul de persoane, pericolul de instituționalizare a copiilor, riscul infectării cu HIV, lipsa accesului la serviciile de educație, de sănătate, dependența de calculator, fast-foodurile, alcoolul, tutunul, drogurile etc. În statele dezvoltate aceste riscuri sînt minimalizate.

Fiecare individ și grup social se poate adapta ușor schimbărilor din societate – mediile social, economic și cultural fiind favorabile depășirii riscurilor.

Adolescenții constituie categoria cea mai vulnerabilă, întrucît ei sînt mai predispuși la adoptarea unor comportamente de risc. Comportamentul deviant al tinerilor este un produs principal al orientărilor comportamentale și motivaționale dobîndite pe parcursul

procesului de socializare din cadrul familiei, al școlii etc. Dacă pînă la adolescență copilul învață să respecte regulile, începînd cu primii ani de pubertate și de adolescență (10–13 ani) el învață să le încalce. Acest lucru se întîmplă în cazurile în care copilul nu simte confortul psihologic, nu este educat la nivelul necesar, nu are o familie integrală sau nu dispune de suficientă atenție din partea părinților săi.

Pentru a depăși factorii de risc, tinerii trebuie să înțeleagă cauzele ce le creează astfel de probleme.

De ce fumează adolescenții? De obicei, adolescenții fumează pentru că: vor să fie acceptați într-un grup; le lipsește încrederea și stima în/de sine; consideră că în așa mod vor scăpa de temerile lor; nu pot rezista presiunii (nu pot spune nu); vor să se relaxeze; nu realizează faptul că fumatul creează dependență și că este foarte dificil să renunți; nu își dau seama cît de mult își afectează sănătatea.

De ce consumă adolescenții băuturi alcoolice? La cauzele expuse pentru fumat se mai adaugă și faptul că adolescenții consumă băuturi alcoolice pentru a uita de neazuri. Consumul de alcool reprezintă o provocare majoră cu care se confruntă societatea contemporană.

De ce consumă adolescenții droguri? Deși motivele consumului de droguri sînt aceleași ca și pentru consumul de alcool și de tutun, consecințele acestui viciu sînt deosebit de grave, și anume: dependența de droguri, moarte prin supradozare, automutilări, suicid, acte de violență, probleme grave de sănătate, dezgust față de propria persoană etc. Drogurile, alcoolul și tutunul au un efect distructiv asupra stabilității familiale, a rezultatelor școlare, a păstrării locului de muncă, a coeziunii și siguranței comunitare. Acestea pun în pericol consumatorul, apropiații acestuia și, în final, pe ceilalți membri ai societății.

Violența în familie are multiple forme: abuzul verbal, refuzul accesului la resurse financiare, izolarea de prieteni și de familie, amenințările etc. Copiii care cresc în familii violente dezvoltă comportamente deviate și prezintă probleme fizice (boli inexplicabile, dezvoltare fizică mai lentă), probleme emoționale și mentale, probleme psihologice (neîncredere în sine, depresie), pro-

- **Clasifică riscurile pe categorii și comentează consecințele lor.**
- **Explică de ce viața și sănătatea au prioritate în anumite situații de risc.**

Util și practic

1. Posibilitatea evitării bolilor cauzate de vicii și controlul sănătății sînt motive întemeiate pentru a renunța la aceste vicii.
2. Persoanele care fumează mai mult de un an au o șansă de 80% să devină dependente.
3. Fumatul poate duce la apariția cancerului de plămîni, fiind responsabil pentru alte 50 de afecțiuni.
4. Alcoolul afectează ficatul și duce la o stare numită „ceață a creierului”, care scade capacitatea de a gândi clar, de a memora etc. Consumul de alcool cauzează violența, creșterea masei corporale, deteriorarea funcțiilor cognitive, diabetul, mărirea presiunii sanguine și infarctul, creșterea riscului pentru numeroase tipuri de cancer, precum cel de laringe, de esofag, de sîn, de ficat, gastrointestinal.
5. Fast-foodurile pot schimba componentele chimice din creier, ducînd la simptome asociate cu depresia și anxietatea.

Caracteristici ale concep- tului de coeziune socială:

- se creează prin legături sociale puternice și acordul dintre membrii societății asupra unor responsabilități comune;
- presupune că toți oamenii sînt capabili să participe la viața economică și să beneficieze de bunurile ei;
- solicită existența proceselor necesare pentru a putea cere autorităților alocarea resurselor în cadrul societății;
- impune toleranță față de alte culturi și tradiții, precum și recunoașterea acestora.

Învăț de la oameni de succes

Nicolae Iorga, istoric, scriitor, publicist și om politic român: „Viciile sînt călăi care te omoară încet, ca o sabie neascuțită.”

- **Comentează afirmația.**

bleme de comportament (agresivitate sau pasivitate la agresiunile celor din jur, mutilare, consumul de droguri și de alcool, minciuna, suicidul), probleme școlare (reușită scăzută, exmatriculare, lipsa manierelor).

Exersează: învăț să fiu

Coeziunea socială presupune combaterea sărăciei și a inegalității sociale în domeniul sănătății, al educației, al angajării, al distribuirii venitului, al serviciilor sociale, menajere etc.

Esența coeziunii sociale o constituie bunăstarea colectivă, relațiile sociale armonioase și stabile ca parte integrantă a progresului socioeconomic și a coexistenței pașnice a tuturor grupurilor sociale din cadrul societății. Prosperitatea și egalarea șanselor facilitează unitatea socială și diminuează riscurile.

Coeziunea socială este cel mai recent și mai cuprinzător concept aflat la baza politicilor sociale ale Uniunii Europene. Conform *Tratatului de la Amsterdam* (1997), aceasta urmează a fi dezvoltată și aplicată la nivelul comunității într-o manieră mai largă: politica de coeziune.

Reflectez: am învățat

1. Identifică trei situații de risc la care sînt supuși tinerii din Republica Moldova. Exemplifică.
2. Demonstrează, în cîte trei propoziții, necesitatea combaterii inegalității în domeniul sănătății și al educației.

Acționează

- Selectează din presă acțiuni ale societății civile și ale statului privind prevenirea și reducerea consumului de alcool, de tutun și de droguri în Republica Moldova. Exprimă-ți atitudinea față de eficiența prevederilor.
- Redă, printr-un desen, condamnarea violenței în familie, a consumului de droguri, de alcool, de tutun, a dependenței de calculator, a traficului de persoane (la alegere). Prezentați desenele într-o expoziție tematică: „Elevii contra riscurilor din societate”.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„În curtea unei școli, copiii joacă fotbal. Trebuie să aibă vîrsta mea. Îi invidiez că sînt încă la școală. Eu am fost nevoit să abandonez anul trecut. Mama mi-a spus că învâțasem destul ca să mă descurc. N-am protestat. Totuși, asta m-a făcut nefericit... Mama nu știa, dar eram primul din clasă. Scriam și citeam foarte bine. Se spunea că am talent. Nu aveam cărți acasă.”

Michel Brûlé, *Băiatul care voia să doarmă*

- Identifică subiectul textului.
- Enumeră cîteva riscuri la care poate fi supus băiatul.

Particip

- Organizați o expoziție cu genericul „Spune nu drogurilor” care să conțină fotografii, desene, documente, articole etc. despre consecințele negative ale consumului de tutun, de alcool și de droguri.

Sînt erudit

- Numește specialiștii care pot consulta tinerii dependenți de alcool, de droguri și de tutun:

1. ...
2. ...
3. ...
4. Asistenții sociali
5. Consilierii juridici
6. ...

Sînt creativ

- Utilizînd metoda lui Karl Popper, organizați o dezbatere pe tema „Interzicerea fumatului în locuri publice și necesitatea amendării celor care fumează în public”.

Tema 15. Comportamentul inadvertent și consecințele lui

Voi fi competent să:

- dezvolt capacități de manifestare a comportamentului prudent față de situațiile de risc.

|| Dicționar

- **Inadvertent** – lipsit de atenție; neatent, distrat; greșit, nepotrivit.
- **Exploatare sexuală** – profitarea, în mod abuziv, de către unele persoane în prezența altora pentru satisfacerea unor necesități sexuale; obligarea la pornografie sau prostituție.
- **Traficul de persoane** – recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea persoanelor prin amenințare cu forța sau prin folosirea acesteia ori a altor forme de constrângere, prin răpire, fraudă, abuz de putere sau prin oferirea/acceptarea de plăți pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra unei alte persoane în scop de exploatare.

Motto: „Nimeni nu poate să fie nici înțelept, nici filosof dacă nu are purtări bune pe lângă științe și cunoștințe întemeiate.”

Simion Bărnuțiu

Copilul își construiește părerea despre sine în funcție de opiniile oferite de persoanele importante din viața lui: bunicii, părinții, profesorii, prietenii, care îl ajută să își formeze respectul față de sine, singura strategie durabilă prin care pot fi prevenite numeroase probleme ale tinerilor.

|| Știu, Ureau să știu

- Explică legătura dintre imaginea alăturată și traficul de ființe umane.
- Numește cunoștințele și comportamentele pe care dorești să le însușești în cadrul acestei teme.

|| Studiez: învăț să știu

Indiferența, agresivitatea, neatenția, neacceptarea regulilor și tradițiilor societății nasc și alimentează numeroase pericole. Din cauza comportamentului inadvertent, în special unii tineri, mai devreme sau mai târziu, ajung să fie victime ale exploatării sexuale, ale traficului de persoane sau ale bolilor cu transmitere sexuală.

Traficul de persoane este o infracțiune și o încălcare gravă a drepturilor omului săvârșită de infractori. Realizat prin violență fizică și psihică, prin racolare, prin utilizarea unei poziții vulnerabile etc., traficul de persoane are drept consecințe interzicerea libertății de mișcare, lipsirea de nevoi existențiale (mîncare, odihnă, igienă, asistență medicală), abuzul sexual, fizic și emoțional, intimidarea, toate acestea ducînd la traumarea psihologică. Informarea este importantă în prevenirea traficului de persoane.

Exploatarea sexuală este un abuz sexual, avînd ca victime atît femeile, cît și bărbații. Acest abuz include în sine două aspecte: exploatarea sexuală comercială – activitate aducătoare de profituri – și exploatarea sexuală necomercială – activitate prin care nu se urmărește obținerea unui profit material, victima fiind folosită pentru un alt scop, de exemplu, în calitate de concubin. Printre cauzele abuzului sexual și ale traficului de minori se numără nepăsarea familiei, familiile dezorganizate, influența nefastă a mediului, grupurile sociale din care aceștia fac parte, sărăcia etc. Diverse probleme de sănătate, în special ale organelor de reproducere, infectarea cu HIV/SIDA, BTS, infertilitatea, sarcinile nedorite, traumele psihologice – toate sînt consecințe ale abuzului sexual. În 1996, la Stockholm, s-a desfășurat Primul Congres Mondial Împotriva Exploatării Sexuale a Copiilor în Scop Comercial, reprezentînd guvernele a 122 de țări, care s-au angajat într-un parteneriat global împotriva acestui fenomen.

Infecțiile/bolile cu transmitere sexuală (ITS sau BTS) reprezintă o importantă problemă de sănătate publică, atît prin repercusiunile asupra individului în sine, cît și asupra societății și economiei. Cele mai frecvente boli cu transmitere sexuală sînt cele genitale (gonoreea, trichomonioza, candidoza și sifilisul) și infecțiile tractului urinar. De obicei, ITS provoacă nevrite optice, căderea părului, hepatite, gastrite, meningite, inflamații ale organelor de reproducere și chiar sterilitatea.

Dacă o femeie însărcinată este infectată cu una dintre aceste boli, s-ar putea ca nou-născutul să aibă grave probleme oftalmologice și infecții pulmonare. Utilizînd metode de protecție, contracararea bolilor

Studiu de caz

SIDA este o afecțiune gravă provocată de virusul imuno-deficienței umane dobîndite (HIV), care distruge apărarea imunitară a organismului și îl expune infecțiilor grave, cu sfîrșit letal. Virusul se transmite prin contacte sexuale neprotejate, prin folosirea în comun a seringilor, prin instrumente medicale nesterilizate corespunzător, prin transfuzii de sînge infectat sau de la mamă la copil în timpul travaliului sau prin alăptare. Odată pătruns în organism, virusul HIV infectează celulele sistemului imun scăzîndu-i capacitatea de a lupta eficient împotriva altor infecții și boli. Evoluția bolii poate fi încetinită prin aplicarea unui tratament corespunzător.

■ Enumeră trei măsuri de protecție de ITS.

Învăț de la oameni de succes

Goethe, poet, gînditor și om de știință german: „Comportamentul este o oglindă în care fiecare își expune propria imagine.”

Recomandările Centru- lui de Combatere a Traficului de Persoane din Re- publica Moldova

Dacă vi se oferă un loc de muncă în străinătate:

1. Aflați numele și cât mai multe detalii despre persoana care vă facilitează obținerea locului de muncă.
2. Aflați denumirea, adresa și datele companiei cu care urmează să semnați contractul de muncă.
3. Distribuți informația dată persoanelor în care aveți încredere – părinți, rude, prieteni.

Momentele care trebuie să vă alerteze:

1. Dacă locul de muncă e la o companie ale cărei date nu pot fi găsite pe internet.
2. Dacă persoana evită să vă dea răspunsuri clare la întrebările privind adresa, datele de contact, numele complet al proprietarilor și managerilor companiei (restaurantului, chioșcului, magazinului) în care urmează să activați.
3. În orice situație de alertă, apelați la Centrul de Combatere a Traficului de Persoane, linia fierbinte: (022) 25 49 98.

■ **Comunică această informație rudelor sau cunoscuților care vor să plece în străinătate.**

cu transmitere sexuală poate fi prevenită, dar singura cale absolut sigură este totuși abținerea.

Exersează: învăț să fiu

Fiecare părinte trebuie să își învețe copilul cum să se protejeze de pericole. În cazul în care unele persoane manifestă un comportament inadecvat, suspect, atenuând la integritatea ta, adresează-te părinților, profesorilor, persoanelor de încredere sau poliției. Chiar dacă nu ai reușit să eviți abuzul, nu trebuie să-ți fie frică să comunici despre aceasta, deoarece individul care abuzează acționează psihic asupra copilului, amenințându-l și șantajându-l. Tănuirea abuzului îl face pe infractor să fie încredințat în sine și să abuzeze din nou.

Dacă suspectezi că altcineva este abuzat sexual, sesizează părinții, profesorii sau medicii.

Nu te lăsa măgulit de persoane care îți fac diferite promisiuni, pentru că s-ar putea să fii ținta unui trafic de copii.

În cazul în care crezi că ești infectat cu HIV sau cu ITS, trebuie să te adresezi imediat unuia dintre următorii specialiști: medicului de familie, ginecologului (pentru fete), andrologului sau urologului (pentru băieți), dermatologului, dermatovenerologului.

Ține minte, o boală depistată la timp este mai ușor de tratat.

Reflectez: am învățat

1. Numește câte două cauze ale răspîndirii traficului de persoane, ale abuzului sexual și ale bolilor cu transmitere sexuală.

Acționează

- Lucrînd în echipe, alcătuiți o listă de acțiuni care ar permite protejarea de abuzul sexual.
- Propune trei soluții pentru minimalizarea acestei probleme în societate.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Sînt atîtea feluri de patimi cîte trebuințe instinctive, și anume:

1. patimi de nutriție: beția de alcool, de tabac, de morfină etc.;
2. patimi de reproducție: desfrîul;
3. patimi de proprietate: hoția;
4. patimi de dominație: trufia.

...Bărbații desfrînați își aleg ca victime preferate copile nevinovate, fete sărace, care sau nu merg încă la școală, sau lucrează la croitorese, la modiste ori prin fabrici, sau, fiind servitoare, muncesc din greu ca să-și cîștige o pîine mizerabilă. Ei se servesc adesea, pentru a vîna această pradă, de intermediari infami, care mai toți aparțin unui neam străin.

«Vă închipuiți deznădejdea ce o cuprinde pe o fetiță de 14 sau 15 ani cînd se vede umplută de boale rușinoase, ce îi sleiesc puterile; sau cînd, în sînul său de copil, adăpostește un pui de năpîrcă. Chinul trebuie să fie îngrozitor și de nesuferit cînd, aruncată pe stradă, în cea mai neagră mizerie, fără sprijin și fără o bucată de pîine, nefericita e silită să nutrească și să crească sămînța desfrînatului, care i-a profanat tinerețea și a adăpat-o cu amărăciune pentru restul zilelor.»

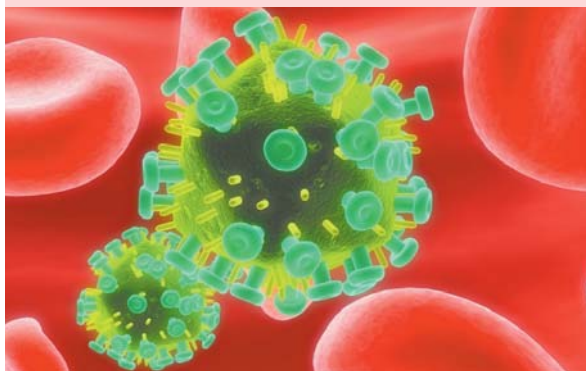
Nicolae Paulescu, *Cele patru patimi și remediile lor*

- Explică cele patru patimi.
- Extrage trei învățăminte din textul de mai sus.

Sînt creativ

- Exprimă-ți compasiunea față de persoanele bolnave de SIDA printr-o adresare în care să le ceri oamenilor să fie mai prudenți și mai responsabili față de viața proprie și a celor din jur.

Particip

- Invitați în clasă un medic specialist sau întreprindeți o vizită la un centru de consiliere privind BTS și adresați întrebările apărute privind acest subiect.

Tema 16. Pasiuni și sentimente. Abținerea și importanța ei pentru un mod de viață sănătos și sigur

Voi fi competent să:

- **manifest un caracter autocritic pentru a avea un stil de viață armonios și sigur.**

|| Dicționar

- **Pasiune** – stare afectivă deosebit de intensă și durabilă pentru cineva sau pentru ceva; dragoste foarte puternică.
- **Sentiment** – 1. proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului față de realitate; simțămînt; afecțiune; 2. facultatea de a simți, de a cunoaște, de a aprecia ceva; conștiință.
- **Abținere** – faptul de a-și impune restricții la mîncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc.

|| Învăț de la oameni de succes

George Meredith, scriitor și poet englez: „Iubirea care se poate preschimba în ură a fost, de

fapt, o ură care se ignora ca atare. Dacă urim ceea ce am iubit cîndva, înseamnă că n-am iubit niciodată. Iubirea este o pasiune, o flacără, purtînd în ea, indiferent de este durabilă sau nu, ca și propria noastră condiție umană, și moarte, și viață.”

Motto: „Pasiunea este presentimentul iubirii și al infinitului ei, după care aspiră orice suflet sensibil.”

Honoré de Balzac

Adolescența este perioada în care copiii încearcă primele sentimente de dragoste față de reprezentanții sexului opus, fiind atrași de aspectul exterior sau de felul de a fi al acestora. Aceste emoții și sentimente deosebite determină și acțiuni caracteristice, cum ar fi atenția sporită și atracția sexuală față de persoanele de genul opus.

|| Știu, vreau să știu

- **Care sînt pasiunile tale?**

|| Studiez: învăț să știu

Cînd ajung la vîrsta adolescenței, atît băieții, cît și fetele încearcă să își exprime noua identitate. Adolescența este vîrsta primelor iubiri și pasiuni și etapa în care el/ea se confruntă cu senzații și dorințe neobișnuite. Tot la această vîrstă unii adolescenți își încep viața sexuală.

Fiecare om are niște prejudecăți și norme adoptate din familie și din societate. Începutul vieții sexuale poate fi un moment dificil pentru un adolescent, deoarece necesită depășirea unor bariere mentale și emoționale. Un aspect important pentru adolescent îl constituie faptul că inițial el nu poate întotdeauna diferenția atracția fizică și sexuală de sentimentul de iubire pe care îl simte față de persoana respectivă. Deseori el se

consideră vinovat pentru dorințele lui și atunci le justifică prin dragostea pentru acea persoană.

Iubirea nu înseamnă doar un sentiment și pasiune, ci este un sistem de atitudini și o înșiruire de acte care intensifică viața celui ce iubește și a celui iubit. Iubirea romantică este adesea oarbă.

Avînd diverse trăiri și sentimente, adolescentului îi este greu să diferențieze ceea ce simte pe plan sexual de ceea ce simte din punct de vedere emoțional pentru persoana dragă de gen opus.

Una dintre cele mai importante decizii luate de oameni în adolescență este aceea de a începe sau nu viața sexuală. Despre acest subiect ei pot găsi informații în cărți, ziare, reviste, pe internet, în cadrul programelor TV etc.

Se consideră că o persoană este pregătită pentru căsătorie doar atunci cînd a ajuns la maturitate. Mai devreme însă, ea este supusă unor riscuri, precum neîncrederea față de persoana dragă, infectarea cu boli contagioase, inclusiv SIDA și alte BTS, sarcina nedorită etc. Unele mijloace de protecție pot proteja într-o anumită măsură de o sarcină nedorită, dar nicidecum de bolile venerice.

Panglica roșie este simbolul global de solidaritate cu persoanele depistate HIV pozitiv și cu cele care au SIDA.

Dorințele sexuale nu sînt rele și imorale, ci reale și firești, de aceea nimeni nu ar trebui să se simtă stînjinit din cauza lor. Există însă cazuri în care actul sexual este folosit în mod abuziv și poate duce la infecții cu transmitere sexuală, sarcini nedorite, probleme fizice și emoționale și chiar la infectarea cu HIV/SIDA. De aceea, doctorii specializați în prevenirea și tratarea BTS și HIV/SIDA recomandă ca soluție pentru armonie în familie și o viață fericită începerea relațiilor interpersonale dintre sexe opuse numai după căsătorie.

Studiu de caz

Se presupune că americanul Timothy Brown, supranumit „pacientul din Berlin”, este primul și, pînă în prezent, singurul om din lume care s-a vindecat de SIDA, reprezentînd „dovada vie” a faptului că oamenii pot învinge această boală, unii medici fiind suspicioși în această privință.

Testat seropozitiv în 1995, cînd era student la Berlin, Timothy Brown nu a mai prezentat semne de infecție în organism începînd din 2007.

„Este minunat să te vindeci de infecția cu HIV, a declarat Brown. Nu mai simt stimulii senzoriali la nivelul picioarelor, dar acum merg mai ușor și mă simt mai bine. Aproape că nu mai am dureri niciodată, ci doar, uneori, dureri de cap.”

După ce a primit o grefă de măduvă osoasă în 2007, pentru a trata leucemia de care suferea, Timothy Brown a încetat să mai ia antiretrovirale și nu a mai prezentat în organism nicio urmă de infecție cu HIV.

Medicii care îl îngrijeau au declarat că pacientul s-a vindecat. Grefa de măduvă provenea de la un donator care avea celule imunitare mutante rezistente la HIV.

Adaptat după
www.jurnalul.ro

- **Exprimă-ți atitudinea față de persoanele infectate cu HIV.**
- **Precizează șansele descoperirii medicamentului ce tratează SIDA.**

Util și practic

Adolescenții care nu practică abținerea:

1. tind să sufere de depresie de trei ori mai mult decât cei care o practică, fiind mai vulnerabili la sinucidere;

2. au o probabilitate mai mare de a avea o viață conjugală nesatisfăcătoare și de a divorța după căsătorie decât cei abștinenți;

3. descoperă că sînt neîmpliniți și că, în loc de afecțiune pentru persoana de sex opus, simt, de cele mai multe ori, dezgust, pierzîndu-și astfel abilitatea de a forma relații sănătoase, mature și de lungă durată;

4. au un risc major de a se infecta cu boli transmisibile sexual;

5. au incidența sarcinii ridicată.

■ **Argumentează necesitatea abștinenței în vederea protecției de BTS.**

■ **Numește riscurile la care sînt supuși adolescenții care nu practică abștinența.**

Exersează: învăt să fiu

Abștinența sexuală pînă la căsătorie este cea mai bună cale de a evita o boală sau o sarcină nedorită, dezvoltînd încrederea și respectul pentru propria persoană. În plus, prin abștinență, o persoană își poate exercita stăpînirea de sine, ceea ce o va ajuta să fie fidelă viitorului partener de viață.

Începerea relațiilor sexuale după căsătorie și dezvoltarea trăsăturilor de caracter precum dedicarea, onestitatea sau autocontrolul contribuie la sănătatea căsniciei și a familiei. Fidelitatea soților este un lucru onorabil și face ca relația lor să fie deosebită. De asemenea, căsnicia îi protejează pe soți de pericolele emoționale și fizice existente în relațiile sexuale extramaritale.

Reflectez: am învățat

1. Numește emoțiile caracteristice dragostei.
2. Cum crezi, dragostea adolescentină este durabilă sau nu? Argumentează-ți opinia.
3. Determină riscurile pe care le prezintă dragostea adolescentină pentru tineri.
4. Consideri că abștinența oferă totuși siguranță sau nu?
5. Argumentează afirmația: „O dragoste adevărată există doar în familie, celelalte sînt aventuri sau pasiuni trecătoare.”

Acționează

- Identifică în presă cazuri de relații sexuale premature ce au avut consecințe negative.
- Argumentează-ți dorința de a avea un viitor sigur.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„– Poetul Eminescu, zise Ulmu, crede că iubirea îl poate face pe om mai bun, mai frumos, mai puternic. Că de Iubire are parte doar cel care dăruiește Iubire. Că prin dragoste omul cunoaște nemurirea. Dar tu, Maria Răzeșu, ce crezi despre dragoste?! i se adresă profesorul elevei care mai stătea în picioare.

– Mă gîndeam că dacă ar fi să scoți din Biblie cîteva întîmplări, niște psalmi, unele file și chiar pe unii profeți cu cărțile lor, ea tot Biblie rămîne; dar dacă scoți din ea Iubirea, aceasta devine o carte oarecare...

... – Dacă iubești sau nu?! E ca și cum ți-ar fi indiferent dacă trăiești sau nu. Cînd iubește, omul devine ceilalți sau celălalt, și abia atunci este puternic cu adevărat. Alături de iubire, dintre toate harurile dumnezeiești, Apostolul Pavel punea răbdarea. Să avem răbdare să ne iubim semenii, chiar pe cei care o merită mai puțin.

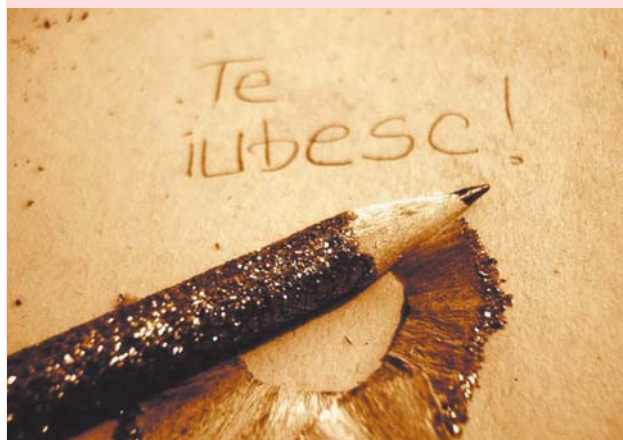
Costin Radu, «preotul» clasei.”

Nicolae Dabija, *Tema pentru acasă*

- Analizează părerile expuse în fragmentul dat. Prezintă-ți opinia.
- Cum s-a manifestat dragostea Mariei Răzeșu?

Sînt creativ

- Creează un vers care să reprezinte emoțiile tale față de o persoană dragă, părinți, natură etc.

Sînt erudit

■ Numește:

1. Poetul chilian „al iubirii și al disperării”.
2. Poetul român „bolnav” de iubire.
3. Poetul român al „iubirilor secrete”.
4. Poetul român al „veșnicei iubiri”.
5. Poetesa rusă, repreată, care a scris versurile:
„Noi nu vom bea dintr-un pahar vreodată
Nici dulce vin, nici apă de izvor.
Săruturi n-om schimba în zori;
o dată
Nu vom privi amurgu-odihnit.
Ți-e aer soarele, și mie luna,
Dar dragostea ce-o respirăm e una.”

Particip

- După ce ați scris pe un bilețel cîte trei explicații pentru cuvîntul *iubire*, puneți bilețelele într-un bol și amestecați-le bine. Repartizați apoi cîte un bilețel fiecărui elev, care, la rîndul său, va citi cele scrise și va argumenta dacă este sau nu de acord cu acestea.

Iubirea este...

Tema 17. Dreptul persoanei la ocrotirea sănătății

Voi fi competent să:

- **manifest un interes sporit pentru cunoașterea legislației.**

Dicționar

- **Sănătate** – stare bună a unui organism la care funcționarea tuturor organelor se face în mod normal și regulat.
- **Sănătatea publică** – bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populații.

Fiecare are dreptul la accesul nelimitat la un medic

Motto: „Sănătatea e darul cel mai frumos și mai bogat pe care natura știe să-l facă.”

Michel de Montaigne

Drepturile omului sînt drepturi naturale, dobîndite de fiecare la naștere, prin calitatea de a fi ființă umană, indiferent de apartenență rasială sau etnică, gen, religie, limbă, opinie politică sau orice alte condiții. La baza drepturilor omului stau valori fundamentale ca viața și demnitatea umană, integritatea, egalitatea, libertatea, respectul pentru celălalt, nediscriminarea, toleranța etc.

Știu, Uneau să știu

- **Găsește similitudini între imaginile de mai jos și subiectul lecției.**
- **Explică interdependența dintre drepturile omului și sănătatea personală.**

Studiez: învăț să știu

Principiile ce țin de drepturile omului, stabilite la nivel internațional, și dreptul la ocrotirea sănătății sînt garantate pentru fiecare cetățean prin *Constituția Republicii Moldova*. Dreptul la asistență medicală oportună și calitativă în sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală, tipurile de asistență medicală și modul lor de acordare sînt stipulate în *Legea ocrotirii sănătății*. Fiecărui pacient i se asigură accesul nelimitat și înscrierea la un medic de familie, iar dacă este posibil, și dreptul de alegere sau de schimbare a acestuia. În acest sens, în cadrul fiecărei unități medico-sanitare sau al organului de conducere a asistenței medicale primare vor fi afișate listele medicilor de familie și modul de alegere a acestora în localitatea respectivă. Fiecărui pacient i se garantează accesul gratuit la serviciile medicale de urgență, realizate atît prin intermediul medicului de familie, cît și prin

structurile instituțiilor medico-sanitare de tip ambulatoriu sau staționar din raza aflării pacientului.

Drepturile și obligațiile pacientului în Republica Moldova sînt garantate de *Constituție* prin articolul 23, în care se stipulează dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. *Legea ocrotirii sănătății* prevede atît drepturile și obligațiile populației la asigurarea sănătății, la repararea prejudiciului adus sănătății, cît și drepturile unor categorii ale populației la asigurarea medico-socială, ocrotirea familiei, mamei și a copilului. O descriere detaliată a drepturilor și responsabilităților pacientului, garantarea și protecția acestora sînt prevăzute în *Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului*. Această lege stabilește în calitate de prestatori ai serviciilor de sănătate atît instituțiile medico-sanitare și farmaceutice, cît și lucrătorii medicali (medici și alți specialiști în domeniu). Potrivit legii respective, drepturile pacientului sînt obligații corelative atît pentru instituție, cît și pentru lucrătorul medical ce activează în instituția dată.

Exersează: învăț să fii

Relațiile dintre medici și pacienți. Conform unor studii recente, în prezent, medicii sînt mai responsabili față de pacienții lor, în comparație cu beneficiul societății, ceea ce le generează o satisfacție profesională.

Instituția medico-sanitară publică este responsabilă pentru prejudiciul cauzat pacienților de către lucrătorii săi medico-sanitari. În astfel de situații, instituția are dreptul să-i solicite lucrătorului respectiv compensarea prejudiciului.

Rolul fiecărui cetățean este să sesizeze cazurile de încălcare a confidențialității de către lucrătorii medicali.

Potrivit *Codului internațional al eticii medicale* al Asociației Medicale Mondiale, „medicul datorează pacientului loialitate totală”. Însă, în anumite cazuri, medicul este pus în fața unor decizii de natură mo-

Învăț de la oameni de succes

Francis Bacon, filosof englez: „Un organism sănătos este camera de oaspeți a sufletului, un organism bolnav este o închisoare.”

■ **Comentează afirmația.**

Util și practic

Dreptul la informații invocă dreptul pacientului și al rudelor acestuia de a fi informați despre starea sănătății, despre procedurile medicale ce i se aplică, despre riscul lor potențial, eficacitatea terapeutică, metodele de alternativă, precum și despre diagnosticul, pronosticul și mersul tratamentului, despre recomandările profilactice.

Asigurarea dreptului pacientului la informare este descrisă detaliat în articolul 11 al *Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263-XVI din 27.10.2005*.

■ **Exprimă-ți opinia privind îndeplinirea acestui drept în Republica Moldova.**

Studiu de caz

Pe 17 mai 2012, o sursă mass-media a difuzat un subiect despre atitudinea unor locuitori din satul Congaz, raionul Comrat, față de profesorul de muzică al grădiniței de copii, care a fost diagnosticat cu tuberculoză pulmonară închisă. Sătenii evitau contactul cu această persoană, iar părinții nu își mai aduceau copiii la grădiniță, temându-se că aceștia se vor infecta. Ca rezultat al investigațiilor, s-a constatat că această situație se datorează faptului că angajații serviciului sanitaro-epidemiologic nu au asigurat confidențialitatea, așa cum prevede art. 14, alin. 1, din *Legea ocrotirii sănătății nr. 411 din 28.03.1995*, art. 13 din *Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005*.

Raport privind respectarea dreptului la ocrotirea sănătății a persoanelor care suferă de tuberculoză (2012)
www.ombudsman.md

■ Crezi că acest profesor prezintă un pericol real pentru săteni? Ce pedeapsă ar trebui să primească persoanele vinovate de încălcarea confidențialității?

ral-etică, fie pentru a putea rezolva conflictul dintre interesele contrare ale pacientului și ale societății, fie pentru a promova interesul general al societății.

Aceste situații sînt definite prin termenul de **dublă loialitate** și sînt determinate atunci cînd medicul are o responsabilitate duală, atît față de pacient, cît și față de un terț, iar între aceste două categorii există incompatibilitate.

Uneori soluționarea dilemei etice poate fi simplă:

- *fie în favoarea pacientului* – ca în cazul în care cadre militare sau polițienești represive îi ordonă medicului să efectueze sau să participe la acte ce violează drepturile omului (de exemplu, tortura). În astfel de situații loialitatea medicului trebuie să fie în mod nechivoc de partea pacientului său;

- *fie în favoarea terților*, protejînd interesele generale ale societății – ca în situațiile în care pacientul cu o boală transmisibilă refuză tratamentul; copiii minori sînt maltratați; pacientul-șofer este inapt pentru a conduce un autovehicul din cauza unei boli depistate etc. În asemenea cazuri încălcarea confidențialității pacientului este permisă (fiind chiar etică și legală), cu condiția că răul potențial este iminent și real.

Reflectez: am învățat

1. Numește cinci calități pe care ar trebui să le posedez un medic de familie.
2. Alcătuieste un cod moral al medicului care să conțină cinci puncte.

Acționez

- Efectuează un studiu individual și determină dacă prevederile legale privind ocrotirea sănătății sînt respectate în cadrul Centrului Medicilor de Familie la care ești înscris tu.
- Identifică în presă cazuri de încălcare a dreptului pacientului.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Datorită politicii de stat promovate în vederea dezrădăcinării fumatului și a excesului de fast-fooduri, tot mai mulți oameni încearcă astăzi să ducă un mod de viață sănătos.

Reprezentanții Ministerului Sănătății al Republicii Moldova au întocmit o listă a alimentelor ce trebuie consumate în cantități reduse, și anume: cele cu un conținut ridicat de zahăr (caramellele, ciocolata, prăjiturile, brînzica glazurată ș.a.), cele care conțin multe grăsimi (chipsurile, hamburgerii, gogoșii, pizza, cartofii prăjiți, brînză topită etc.), cele cu aditivi alimentari și băuturile energizante, inclusiv guma de mestecat și cafeaua. (...) Potrivit prevederilor legislative, comercializarea acestor produse este interzisă în școli, în grădinițe și în apropierea acestora.

■ Numește riscurile la care ne poate supune consumarea produselor enumerate mai sus. Analizează-le.

Sînt creativ

■ Elaborează un cinquain pentru cuvîntul „sănătate”.

Sînt erudit

A) Înlocuiește punctele de suspensie cu noțiunile corespunzătoare.

Pentru un corp sănătos este nevoie de o alimentație corectă, care să includă 1 ..., 2 ..., 3 ..., 4 ... și 5... .

1. ... intră în componența tuturor celulelor, iau parte la formarea unor fermenți și intervin în desfășurarea proceselor vitale din organism.

2. ... constituie o sursă importantă de energie pentru organism.

3. ... sînt esențiale pentru stimularea și îmbunătățirea sistemului digestiv și nu pot fi digerate sau absorbite de organism.

4. ... și 5. ... sînt necesare pentru creșterea și dezvoltarea normală a oaselor, a sistemului nervos, a mușchilor, a sîngelui, a hormonilor și a enzimelor.

B) Completează cu cel puțin trei exemple.

1. Se conțin în...
2. Glucoza se întilnește în...
Fructoza se găsește în... Zaharoza se conține în... Lactoza se găsește în..., iar amidonul în...

3. Se găsesc în componența alimentelor de origine vegetală precum...

4. Se conțin în...

5. Cuprind...

Particip

■ Faceți un cerc și numiți, pe rînd, cîte un obiect sau o acțiune care ajută direct sau indirect la menținerea și consolidarea sănătății.

Tema 18. Polița de asigurare obligatorie de asistență medicală

Voi fi competent să:

- obțin cunoștințe necesare pentru asigurarea sănătății.

|| Dicționar

- **Asigurare socială** – formă de ocrotire a populației, constând în acordarea de ajutoare materiale și asistență medicală.
- **Asistență medicală** – îngrijire a bolnavilor de către un personal calificat.

Conform art. 6, alin. (2), al *Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585-XIII din 27 februarie 1998*, „fiecărei persoane asigurate i se eliberează o poliță de asigurare obligatorie de asistență medicală, în temeiul căreia persoana va beneficia de întregul volum de asistență medicală, prevăzut în Programul unic al asigurărilor obligatorii de asistență medicală și acordat de toate instituțiile medico-sanitare din Republica Moldova”.

Motto: „Înțelepciunea este pentru suflet ceea ce sănătatea este pentru trup.”

François de La Rochefoucauld

Asigurarea obligatorie de asistență medicală (AOAM) este un sistem garantat de stat de apărare a intereselor populației în domeniul ocrotirii sănătății prin constituirea, din contul primelor de asigurare, a unor fonduri bănești destinate pentru acoperirea cheltuielilor de tratare a stărilor condiționate de survenirea evenimentelor asigurate. AOAM se face prin contracte încheiate între subiecții asigurării de asistență medicală.

|| Știu, vreau să știu

- Ce știi despre CNAM și despre polița de asigurare obligatorie de asistență medicală?

|| Studiez: învăț să știu

Elaborat de Ministerul Sănătății și aprobat de Guvern, sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală cuprinde maladiile și stările generale de sănătate care necesită asistență medicală.

Asiguratul, persoana asigurată, asigurătorul și prestatorul de servicii medicale sînt subiecții asigurării.

Calitatea de asigurat pentru persoanele angajate, inclusiv cele din sfera bugetară, o are întreprinderea, instituția, organizația cu orice formă de proprietate (de stat sau privată), iar pentru persoanele neangajate o îndeplinește autoritatea administrației publice locale, care asigură copiii de vîrstă preșcolară, elevii din învățămîntul primar, gimnazial și liceal, șomerii și pensionarii. Pentru elevii din învățămîntul secundar profesional, studenții instituțiilor de învățămînt superior, invalizii și alte categorii social-vulnerabile, calitatea de asigurat o execută Guvernul.

Asigurarea obligatorie de asistență medicală a persoanelor angajate se efectuează din contul mijloacelor patronului și ale salariatului, iar cea a per-

soanelor neangajate – din contul bugetului de stat și al bugetelor locale.

Contractul de asigurare este încheiat între asigurat și asigurător, persoanei asigurate eliberându-i-se o poliță de asigurare obligatorie de asistență medicală.

Contractul de acordare a asistenței medicale în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală se încheie între asigurător și instituția medicală.

Cetățenii străini și apatrizii pot obține asigurarea de asistență medicală la trecerea frontierei de stat a Republicii Moldova sau la eliberarea vizei.

Drepturile și obligațiile subiecților asigurării obligatorii de asistență medicală:

Asiguratul are dreptul să efectueze controlul îndeplinirii clauzelor contractului de asigurare obligatorie de asistență medicală.

Asiguratul este obligat:

- să încheie contract de asigurare obligatorie de asistență medicală cu Agenția Teritorială a Companiei Naționale de Asigurări în Medicină;
- să achite primele de asigurare în modul stabilit de prezenta lege și de contractul de asigurare obligatorie de asistență medicală;
- să prezinte asigurătorului lista de evidență nominală a persoanelor asigurate;
- să nu împiedice realizarea măsurilor de depistare și studiere a factorilor cu influență nefavorabilă asupra sănătății contingentului care urmează să fie asigurat;
- să comunice în scris, în termen de 15 zile, toate schimbările survenite.

Exersează: învăț să fiu

Dacă pacientului i se cere să plătească un medicament, el trebuie să o facă numai la casa medico-sanitară și să ceară bonul de plată, drept dovadă a achitării medicamentului. În cazul în care se va adevăra că acest medicament trebuia să fie acoperit de polița de asigurare, el va merge cu bonul de plată la administrația instituției, care este obligată să-i returneze banii.

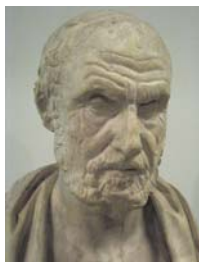
Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) este o organizație de stat autonomă de nivel național. Fondată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 950 din 7 septembrie 2001 în scopul implementării *Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585-XIII din 27 februarie 1998*, aceasta dispune de personalitate juridică și desfășoară activități nonprofit în domeniul asigurării obligatorii de asistență medicală.

Cu excepția serviciilor stomatologice și a celor cosmetologice, polița de asigurare acoperă, practic, toate serviciile beneficiarului, inclusiv cele chirurgicale foarte costisitoare.

Pentru a beneficia de medicamentele compensate, pacientul trebuie să meargă la medicul de familie, fiindcă doar el are dreptul să i le prescrie, la sugestia medicului specialist. Medicamentele compensate sînt aprobate de Ministerul Sănătății, iar lista acestora crește în fiecare an.

Învăț de la oameni de succes

Hipocrat, medic și filosof grec, supranumit „părintele medicinei”: „Sănătatea este o comoară pe care puțini știu să o prețuiască, deși aproape toți se nasc cu ea.”

Comentează afirmația.

Asigurări de viață

Util și practic

Legea asigurării asistenței medicale prevede clar respectarea principiului solidarității, adică dacă ești tânăr, plătești pentru cel bătrîn, dacă ai bani, plătești pentru cel care nu are și dacă ești sănătos, plătești pentru cel care este bolnav. Asigurarea obligatorie este un instrument financiar care acoperă 90% din cheltuielile sistemului de sănătate, adică banii pentru sistemul de sănătate vin din asigurările obligatorii și în funcție de contribuția noastră în acest sistem depinde calitatea și volumul serviciilor medicale.

Persoana asigurată are dreptul:

- să aleagă instituția medicală primară și medicul de profil general;
- să i se acorde asistență medicală pe întreg teritoriul Republicii Moldova;
- să beneficieze de servicii medicale în volumul și de calitatea prevăzută în Programul unic, indiferent de mărimea primelor de asigurare achitate;
- să intenteze acțiuni asiguratului, asiguratorului, instituției medicale.

Persoana asigurată este obligată:

- să păstreze polița de asigurare obligatorie de asistență medicală și să o prezinte în cazul în care se adresează instituției medicale;
- să achite direct instituției medicale, la momentul acordării asistenței medicale, acea parte din costul serviciilor medicale care i-au fost acordate peste volumul prevăzut în Programul unic al Companiei Naționale de Asigurări în Medicină.

Plătitori ai primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală sînt:

- unitățile;
- angajații unităților;
- autoritățile administrației publice centrale și locale;
- persoanele fizice care desfășoară activitate de întreprinzător în conformitate cu legislația în vigoare.

Reflectez: am învățat

1. Explică rolul poliței de asigurare obligatorie pentru individul asigurat și pentru societate.
2. Identifică drepturile tale ca persoană asigurată.

Acționez

- Alcătuește o listă de servicii și medicamente care ar trebui incluse în polița de asigurare obligatorie de asistență medicală.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Obiectivele Companiei Naționale de Asigurări în Medicină sînt: organizarea, desfășurarea și dirijarea procesului de asigurare obligatorie de asistență medicală, cu aplicarea procedurilor și mecanismelor admisibile pentru formarea fondurilor financiare destinate acoperirii cheltuielilor de tratament și profilaxie a maladiilor și stărilor, incluse în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală; controlul calității asistenței medicale acordate și implementarea cadrului normativ aferent asigurărilor obligatorii de asistență medicală.

Compania își exercită atribuțiile pe întreg teritoriul Republicii Moldova prin intermediul agențiilor teritoriale, pe a căror activitate o organizează, o coordonează și o supraveghează în condițiile legii.

- Explică obiectivele Companiei Naționale de Asigurări în Medicină.

Sînt creativ

COMUNICARE

- Elaborează o comunicare despre vizitele tale la medic, fie au fost din cauza unei maladii, fie – doar pentru diagnosticare sau profilaxie. Descrie mediul și atitudinea personalului. Propune recomandări.

Particip

DEZBATERE

- Organizați o dezbatere despre necesitatea asigurării medicale obligatorii. Echipa *pro* va demonstra imperativul asigurării medicale obligatorii, iar cea *contra* va argumenta ineficiența acesteia.

Tema 19. Primul ajutor premedical

Voi fi competent să:

- **manifest capacități de intervenție eficientă pentru a salva o viață.**

|| Dicționar

- **Stop respirator** – oprirea temporară a respirației.
- **Stop cardiac** – oprirea temporară a activității inimii.
- **Asfixie** – stare de sufocare din cauza înecării, strangulării, gazelor toxice, ca simptom al unor boli etc.
- **Hipoxie tisulară** – stare patologică ce constă în scăderea cantității de oxigen în țesuturi.
- **Intervenție chirurgicală** – acțiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui țesut bolnav.

|| Util și practic

Primul ajutor în caz de înec

Odată adusă la mal, victima va fi pusă cu fața în sus, eliberându-se căile respiratorii, și se vor examina funcțiile vitale, pentru începerea manevrelor de resuscitare cardiorespiratorie (respirația „gură la gură” și masajul cardiac).

Dacă victima este conștientă, se va așeza în poziția de siguranță, pe o parte, deoarece s-ar putea ca ea să vomite.

Imediat după aceasta, victima trebuie dusă la spital, unde va fi examinată și supra-veheată cel puțin câteva ore.

Motto: „Viața e scurtă, de aceea este scumpă. Prețul vieții a apărut de la puținătatea ei.”

Nezami Ganjavi

Acordînd unei persoane primul ajutor în cazul unui accident poți salva o viață.

|| Știu, vreau să știu

- **Ce știi despre resuscitarea unei victime în caz de asfixiere?**

|| Studiez: învăț să știu

Pe parcursul vieții sale, omul se poate confrunta cu diverse situații critice, precum înecul, electrocutarea, stopul cardiorespirator etc.

Înecul reprezintă asfixia (sufocarea) din cauza umplerii cu apă a căilor respiratorii și poate apărea accidental sau în cazul unei tentative de suicid. Salvarea de la înec necesită eforturi fizice mari și o bună cunoaștere a tehnicilor de înot. De aceea, înainte de a încerca să salveze de la înec o victimă, fiecare trebuie să se gîndească și la propria siguranță, pentru a nu deveni, la rîndul său, o jertfă. O persoană care nu știe să înoate sau nu stăpînește foarte bine tehnica înotului nu va intra în apă să salveze pe cineva de la înec, ci va solicita ajutor și va efectua resuscitarea cardiorespiratorie victimei după ce aceasta va fi adusă la mal. De obicei, persoana aflată în pericol de înec este salvată de salvamari, care sînt echipați special. Înotînd pînă în dreptul victimei, salvamarul se va apropia de spatele acesteia, o va apuca de sub braț sau de părți și, ținînd-o cu fața în sus, la suprafața apei, o va duce la mal.

Curentul electric poate cauza atît arsuri superficiale (la locul de intrare și ieșire), cît și leziuni ale organelor interne.

Șocurile electrice de scurtă durată, de intensitate redusă, care nu determină simptome și nici arsuri ale tegumentului, nu necesită tratament.

În cazul șocurilor de intensitate ridicată sau al celor care au provocat arsuri tegumentare, se recomandă consultarea cât mai urgentă a medicului.

Primul ajutor ce poate fi acordat pînă la sosirea medicului constă în:

- întreruperea sursei de curent electric, fără a atinge victima sau sursa de curent cu mâinile goale; se vor folosi mănuși izolante sau un material (lemn, plastic, cauciuc) electroizolant pentru a îndepărta sursa de curent;
- efectuarea resuscitării victimei, dacă aceasta are stop cardiorespirator, dar numai după întreruperea sursei de curent (altfel există pericolul de electrocutare a salvatorului);
- așezarea victimei în poziția de siguranță, dacă aceasta are puls și respirație spontană, și supravegherea ei pînă la sosirea echipajului medical.

Tratamentul în cazul unei electrocutări depinde de severitatea arsurii și de natura altor traumatisme găsite.

În funcție de severitatea lor, arsurile pot fi:

- *minore*, care sînt tratate local cu creme cu antibiotic și pansament steril;
- *puțin severe*, care necesită intervenție chirurgicală pentru curățarea răni sau chiar aplicarea unor grefe de piele;
- *severe*, care au nevoie de intervenție chirurgicală pentru îndepărtarea musculaturii afectate sau chiar amputație.

Alte traumatisme ce necesită tratament pot fi:

- leziunile oculare;
- fracturile osoase;
- leziunile organelor interne etc.

Studiu de caz

- Urmărește imaginile de mai jos și expune-ți părerea privind măsurile de precauție ce trebuie luate în cazul unui pericol de electrocutare.

Situație-problemă

Cînd a introdus în priză încărcătorul telefonului mobil, prietenul tău a fost electrocutat.

- Explică cum vei proceda în situația dată, utilizînd cunoștințele despre acordarea primului ajutor premedical.

Primul ajutor de bază implică:

- recunoașterea stopului cardiorespirator;
- alertarea sistemului de urgență și solicitarea de ajutor;
- eliberarea căilor respiratorii;
- începerea respirației artificiale;
- începerea masajului cardiac extern.

Util și practic

Echivalente utile în acordarea primului ajutor medical:

- dispozitivul de respirație artificială, format dintr-o piesă bucală, un bloc de supape și un tub gofrat;
- tuburile de oxigen, confecționate din oțel, care intră în dotarea punctelor de prim ajutor medical, triaj și evacuare (PPAMTE) și a autosanitarelor;
- sondele nazale, cortul cefalic și balonul de oxigen, folosite la administrarea oxigenului, care intră în dotarea autosanitarelor;
- geanta sanitară;
- pansamente;
- targa sanitară pentru transport.

Exersează: învață să fii

Stopul respirator poate fi cauzat de electrocutare, intoxicații cu substanțe chimice neuroparalitice, înec ș.a. Printre semnele de recunoaștere a stopului cardiorespirator se numără pierderea cunoștinței, oprirea respirației, încetarea bătăilor inimii, absența pulsului arterei carotide, cianoza tegumentelor, midriaza.

Resuscitarea cardiorespiratorie are ca scop repunerea în funcție a unei inimi oprite și a respirației. Metodele de resuscitare trebuie aplicate în orice situație, chiar și atunci când avem la îndemână doar cele mai simple mijloace, și în cel mai scurt timp (pînă la trei minute). Această metodă de tratament include respirația artificială și resuscitarea cardiacă.

Respirația artificială poate fi efectuată prin mai multe metode: insuflarea endotraheală de aer cu ajutorul unui aparat de respirație artificială, metoda „gură la gură”, „gură la nas” și metodele manuale Sylvester, Holger-Nielsen, Heimlich etc.

Resuscitarea cardiacă are drept scop reluarea bătăilor cordului, folosind manevre externe (masajul cardiac extern) sau interne. După apariția semnelor de ameliorare, victima este menținută sub supraveghere și i se administrează oxigen pentru a combate hipoxia tisulară.

Reflecție: am învățat

1. Numește cinci obiecte pe care trebuie să le ai în trusa medicală în cazul acordării primului ajutor.
2. Identifică acțiunile pe care le implică primul ajutor.

Acționează

- Enumeră acțiunile pe care le vei întreprinde în cazul unui stop cardiorespirator. Descrie-le.
- Redactează un eseu nestructurat cu titlul „Rolul meu în cazuri de acordare a ajutorului premedical”.

Sînt cetățean competent

Sînt creativ

PRIMUL AJUTOR MEDICAL

În caz de înțepare

În cazul plăgilor tăiate

În cazul vînațiilor

În cazul traumei la ochi

În cazul fracturării mîinii
și picioruluiÎn cazul hemoragiilor
nazaleÎn cazul intoxicații
alimentare

În caz de leșin

În caz de insolație

În caz de arsuri

În caz de degerături

■ Descrie cum trebuie de procedat în fiecare caz ilustrat.

Gîndesc critic

„– Ce s-a întîmplat?”

Lorelli i-a explicat ce senzație stranie a avut cînd și-a dat seama că nu-și mai simte mîinile și picioarele.

– Nu pot să înțeleg, a spus ea. N-am mai avut problema asta pînă acum.

– Sună ca și cum ai avut un AMNE. Adică atac muscular de hipotermie extremă.

– N-am auzit niciodată de așa ceva.

– Este un lucru foarte obișnuit. Am citit despre asta într-un tratat de medicină, a spus Adam. Citesc multe cărți de medicină. Am de gînd să devin medic.

În timp ce se îndreptau spre casă, suflă un vînt aspru și Lorelli regreta că Adam tremura în hainele ude.

– Ai căzut în lac, nu-i așa? l-a întrebat Tom Paine...

– M-a salvat de la înec, a spus Lorelli.”

Gareth P. Jones, *Moștenirea ucigașă*

■ Explică ce s-a întîmplat cu fata salvată.

Tema 20. Căi decente de depășire a barierelor, dificultăților, stărilor de depresie, anxietate și stres

Voi fi competent să:

- depășesc diferite bariere sau dificultăți ale vieții folosind căi decente.

|| Dicționar

- **Depresie** – stare sufletească (patologică) de tristețe (asociată cu neliniște); descurajare, deprimare.
- **Stres** – termen general utilizat pentru orice factor din mediu (traumatism, emoții, frig, căldură etc.) capabil să provoace la om și la animale o stare de tensiune și o reacție de alarmă a organismului, determinând uneori îmbolnăviri grave.
- **Anxietate** – stare de neliniște, de așteptare încordată, însoțită de palpitații, jenă în respirație etc., înfîlănită în unele boli de nervi.

- **Redă, prin trei caricaturi sau trei mimici, stările psihologice din imaginile de mai sus.**

Motto: „Fiecare suflet este pentru alt suflet o lume ascunsă.”

Friedrich Nietzsche

Puțină lume știe că tristețea prelungită, stările continue de teamă sau panică, fără un motiv aparent, lipsa de încredere în propria persoană, sentimentele de durere sufletească și de disperare apărute în momentul unui eșec, al unei despărțiri sau al pierderii unei persoane dragi sînt suferințe care pot fi depășite pe căi decente.

|| Știu, Uneau să știu

- Cum crezi, depresia este o boală sau o stare a organismului?
- Numește cunoștințele și comportamentele pe care dorești să le obții în urma studierii acestei teme.

|| Studiez: învăț să știu

Depresia este o tulburare psihică foarte comună (ce afectează între 5 și 10% din populație), manifestată, în primul rînd, printr-o modificare profundă a dispoziției, prin suferință morală și încetinirea psihomotorie. Depresia nu este pur și simplu tristețe, ci o boală autentică ce trebuie diagnosticată și tratată. Uneori cauzele depresiei pot fi ușor identificate, de exemplu, decese în familie, eșecuri personale, nesiguranța vieții etc., altelei acestea rămîn necunoscute, iar persoanele afectate nu își dau seama că suferă de această tulburare.

Pe de altă parte, depresia poate fi privită ca o reacție de răspuns la stres, care poate fi cauzat de diverse probleme, de exemplu, o notă proastă la un examen sau la un colochiu etc. Chiar și statul la coadă după cumpărături, greutățile întîmpinate la serviciu, problemele din familie, lipsa dragostei, apariția eșecurilor etc. pot provoca stres. După stres, în mod obligatoriu, urmează reacția de răspuns (de apărare) a organismului. Indiferent de intensitatea stresului, organismul răspunde printr-o stare de depresie. Adesea stresul de intensitate mică este chiar folositor organismului,

antrenându-l permanent (potrivit opiniei cercetătorului canadian Hans Selye). Cu cât stresul este mai mare, cu atât starea de depresie este mai puternică (mai profundă) și de durată.

Pentru a ține depresia la distanță, trebuie să avem o dietă echilibrată, să respectăm orele de somn și să gândim pozitiv.

Anxietatea, numită și „teama fără obiect”, este o trăire neplăcută provocată de anticiparea difuză a unui pericol greu de prevăzut și de controlat. Însoțită de agitație, palpitații, oscilații ale tensiunii arteriale, transpirație, senzația de „nod în gât”, dureri precordiale, anxietatea este o stare psihică cunoscută, la un moment dat, de către orice persoană, fie înaintea unui examen decisiv, fie atunci când se confruntă cu o problemă dificilă. Anxietatea nu poate fi considerată întotdeauna o tulburare psihică.

Exersează: învață să fii

Evitarea sau reducerea stresului se poate face prin diverse mijloace și metode, precum păstrarea calmului în situațiile de stres, respirația lentă și profundă, deoarece odată cu expirația se elimină și stresul din corp, masajul lobilor urechilor cu puțin ulei de mentă, practicarea unui sport etc.

Anxietatea este o trăire afectivă neplăcută caracterizată printr-un sentiment acut de lipsă a controlului asupra unor eventuale amenințări sau evenimente negative. O persoană anxioasă se simte neajutorată din

Situație-problemă

Colegul tău de clasă întotdeauna este hiperactiv și deseori te pune în situații neplăcute.

■ Cum vei proceda în situația dată? Crezi că poți deveni anxios?

Studiu de caz

Diagnosticat cu anxietate generalizată și atacuri de panică, un bărbat de 32 de ani, necăsătorit, este trimis de medicul psihiatru la cabinetul psihologic. Ajuns la cabinet, bărbatul îi prezintă medicului fișa de externare cu următoarele recomandări: „luarea în evidență de către un cabinet medical de specialitate”, „continuarea tratamentului medicamentos în ambulatoriu”, „oferirea consilierii psihologice, a terapiei ocupaționale”. După prima ședință de consiliere, bărbatul este abătut, depresiv, cu capul plecat, nesigur și plictisit.

■ Cum ar trebui să procedeze psihologul?

Util și practic

Centrul de Diagnosticare și Reabilitare „Armonie” a fost creat pentru acordarea asistenței psihologico-medicele elevilor, consilierea și formarea profesională continuă a psihologilor școlari, informarea și consilierea cadrelor didactice și părinților despre problemele cu aspect psihologico-psihiatric.

Cabinetul de consiliere psihologică din cadrul clinicii SANCOS a fost creat pentru a asigura oamenilor posibilitatea de a se cunoaște, de a-și rezolva dificultățile și de a avea relații mai bune cu cei din jur. Se adresează copiilor, adolescenților, adulților, cuplurilor și familiilor, venind în sprijinul lor cu asistență și ajutor specializat. Clinica oferă servicii de consiliere, testare și evaluare psihologică în formă individuală sau de grup (cupluri, grup de dezvoltare).

cauza convingerii sale că nu poate controla și prezice situațiile cu care se confruntă sau că nu poate să-și atingă scopul.

Serviciile ce acordă asistență socială și psihologică

Crearea condițiilor pentru educație și învățământ, adaptarea socioprofesională și integrarea socială a persoanelor cu dizabilități constituie unul dintre obiectivele principale ale unui stat și ale comunității mondiale în general. Serviciile sociale pentru copii și tineri pot fi divizate în câteva categorii, în funcție de prestatorul acestora:

- instituții publice, inclusiv organele de drept;
- structuri intersectoriale, formate din reprezentanții instituțiilor publice și cei ai organizațiilor neguvernamentale;
- organizații neguvernamentale.

În raioanele și municipiile Republicii Moldova au fost organizate și funcționează structuri teritoriale de asistență socială.

Unul dintre centrele specializate în domeniul acordării asistenței psihologico-medicele elevilor cu diverse probleme psihice, emoționale, relaționale și cu abateri în conduită este CDR „Armonie” al DGETS.

Reflectez: am învățat

- Precizează căile decente de depășire a barierelor psihologice.
- Utilizând termenii din rubrica *Dicționar*, scrie cinci propoziții în care să reflecti stările psihologice periculoase ale omului.

Acționez

- Explică rolul statului în prevenirea stărilor patologice psihofiziologice ale cetățenilor.
- Argumentează convingător actualitatea temei.

Sînt cetățean competent

Sînt creativ

- Analizează manifestările stresului.

Particip

- Explică fiecare cale sau mijloc de depășire a stresului și impactul acestora.

||| Evaluare

Sînt competent să:	Demonstrez competențe rezolvînd itemii:
<ul style="list-style-type: none"> • analizez eventualele consecințe ale comportamentului asociat riscurilor; • proiectez strategiile de ameliorare a propriei stări de sănătate și de asigurare a securității colective. 	<p>A. Cunoaștere</p>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Explică termenii: <i>coeziune socială</i>, <i>comportament inadvertent</i> și <i>abstinență</i>. 2. Enumeră tipurile de ITS. 3. Numește trei motive pentru care adolescenții nu ar trebui să consume alcool. 4. Descrie relația dintre starea depresivă și factorii sociali. 5. Identifică documentele naționale în care sînt specificate modalitățile de asigurare medicală a cetățenilor. 6. Evidențiază una dintre trăsăturile principale ale unui medic de familie.
	<p>B. Aplicare</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Compară hepatitele B și C cu virusul HIV. 2. Demonstrează interdependența dintre <i>stres</i> și <i>depresie</i>. 3. Interpretează semnificația unui aforism cu referire la pasiune. 4. Explică acțiunile pe care le implică primul ajutor medical de bază. 5. Specifică rolul coeziunii sociale în depășirea anumitor riscuri. 6. Demonstrează impactul neconfidențialității cadrelor medicale asupra persoanelor bolnave. Exemplifică. 7. Formulează două concluzii cu referire la asigurarea medicală obligatorie în medicină.
<p>C. Integrare</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alcătuiește o listă de medicamente care ar trebui să fie în trusa medicală de prim ajutor. 2. Analizează un caz de risc de electrocutare, înec, stop cardiorespirator și evidențiază căile de soluționare. 3. În baza unui film despre situații excepționale, scrie un eseu cu titlul „Acțiunile mele de acordare a ajutorului premedical”. 	

Dezvoltarea personală și ghidarea în carieră

- 21. Profesionalizarea în Republica Moldova
- 22. Cariera și factorii de decizie
- 23. Promovarea personală
- 24. Resursele personale și cariera
- 25. Proiectul individual de carieră
- 26. Producător și consumator. Drepturi și responsabilități
- 27. Bunurile și serviciile publice

Tema 21. Profesionalizarea în Republica Moldova

Voi fi competent să:

- adopt decizii argumentate pentru eventualul domeniu profesional.

Motto: „Să reușești într-o profesie dificilă necesită o încredere oarbă în tine însuși. Tocmai de aceea oamenii aproape lipsiți de talent, dar care cred în ei, ajung deseori mult mai departe decât unii care au talent, dar nu au încredere.”

Sophia Loren

Dicționar

- **Profesie** – ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva; meserie.
- **Job** – loc de muncă, serviciu.

Pentru a deveni un adevărat profesionist într-un domeniu, trebuie să însușești o profesie, fie în învățământul profesional, fie în cel superior, să găsești un loc de muncă și să te dedici acesteia în totalitate.

Știu, vreau să știu

- Numește trei persoane care își exercită cu succes meseria.
- Descrie etapele parcurse de o persoană de succes pe care o cunoști.
- Apreciază importanța pregătirii profesionale pentru a găsi și a face față unui job.

Studiez: învăț să știu

În condițiile economiei contemporane, ale pieței muncii, ale necesității concurenței pe piața europeană și cea mondială, economia națională a Republicii Moldova are nevoie de cadre calificate în diverse domenii. În același timp, reieșind din necesitatea asigurării cu surse de venit și a unui trai decent, fiecare cetățean al Republicii Moldova tinde să obțină o profesie. Concurența pe piața muncii dintre candidații la posturile vacante impune o bună pregătire profesională, ambiție și motivație personală.

Noțiunea de **profesionalizare** are două sensuri: a) *pedagogic* – pregătirea pedagogică a cetățeanului pentru viitoarea activitate profesională; b) *sociologic* – profesionalizarea ca realizare profesională a individului în calitate de specialist și obținerea unui statut social prin intermediul profesiei.

Astfel, prin profesionalizare se înțelege procesul de devenire a individului ca specialist, însușirea unei activități profesionale și obținerea unor competențe

- Explică interdependența dintre pregătirea specialiștilor și piața forței de muncă.

necesare exercitării funcției corespunzătoare (obținerea și perfecționarea profesionalismului).

Componentele profesionalizării sînt:

1. Sistemul de pregătire a cadrelor: învățămîntul profesional și cel superior;
2. Serviciile oferite de agențiile pentru ocuparea forței de muncă.

Învățămîntul secundar profesional asigură pregătirea pentru o meserie (profesie), precum și perfecționarea/recalificarea muncitorilor calificați și a persoanelor disponibilizate la nivelul tehnologiilor performante, armonizate la cadrul european de calificări, solicitate pe piața muncii.

Statul garantează pregătirea profesională gratuită pentru absolvenții de gimnaziu care nu urmează studiile liceale sau medii de cultură generală, precum și pentru absolvenții de liceu și de școli medii de cultură generală care nu se încadrează în standardele de admitere în filiera învățămîntului universitar.

Învățămîntul superior din Republica Moldova are ca scop: formarea unei personalități multilateral dezvoltate și creative; pregătirea, perfecționarea/recalificarea la nivel superior a specialiștilor și a cadrelor științifice în diverse domenii; păstrarea, îmbogățirea și propagarea patrimoniului științific, tehnic, artistic și cultural etc.

Învățămîntul superior din Republica Moldova este organizat în universități, academii și institute, atît de stat, cît și private.

Cu excepția învățămîntului medical și farmaceutic, învățămîntul superior se realizează în două cicluri:

- ciclul I – studii superioare de licență;
- ciclul II – studii superioare de masterat.

Exersează: învăț să fiu

Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) este organul central abilitat cu promovarea politicilor, strategiilor și programelor de stat în domeniul dezvoltării pieței forței de muncă, protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, prevenirea șomajului și combaterea efectelor

Listă de meserii

Detectiv, pompier, paznic, inginer, tehnician, mecanic, pilot de avion, instructor de zbor, pilot de elicopter, șofer de ambulanță, șofer de autobuz, mașinist, șofer de taxi, șofer de camion, cărămidar, tâmplar, instalator, lăcătuș, restaurator, cizmar, anestezist, orelist, cardiolog, stomatolog, dermatolog, medic de familie, neurolog, obstetrician, oftalmolog, veterinar, designer vestimentar, designer grafician, pictor, fotograf, actor, dansator, crainic de radio și de televiziune, regizor de teatru, dirijor, compozitor, psiholog școlar, asistent social, frizer, cosmetician, însoțitor de bord, judecător, avocat, procuror, notar, profesor, manager, contabil, auditor, controlor, infirmier, agent de vânzări, agent de turism, coafor, manichiuristă, masor, chelner.

■ Citește lista de meserii și identific-o pe cea pe care ți-ar plăcea să o îmbrățișezi. Dacă nu este în listă, numește-o.

■ Explică necesitatea profesiilor oferite de învățămîntul profesional și cel superior.

anofm.md este pagina web a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă

- **Găsește adresa electronică și cea fizică a Agenției Locale pentru Ocuparea Forței de Muncă. Argumentează necesitatea unei asemenea agenții.**

Învăț de la oameni de succes

Robert De Niro, remarcabil actor american, dublu câștigător al Premiului Oscar, regizor și producător: „În ceea ce privește viitorul, repet una: orice lucru pe care l-ai face, important este să fii fidel cauzei tale pînă la capăt. Nu este neapărat să obții succese strălucitoare, dar să fii fidel față de tine însuși în profesia aleasă este obligatoriu.”

- **Comentează afirmația.**

sale sociale, implementarea politicii de migrație a forței de muncă, monitorizarea activității agențiilor private pentru ocuparea forței de muncă.

Misiunea acestui organ este de a susține implementarea strategiilor naționale pentru ocuparea forței de muncă prin asigurarea accesului egal la programe și servicii de ocupare calitative și bine direcționate.

Printre serviciile oferite de Agenție se numără ocuparea forței de muncă, informarea pe piața muncii, medierea muncii, consilierea și orientarea profesională, instruirea profesională. În fiecare raion, oraș și municipiu din țară există subdiviziuni ale ANOFM, care le oferă cetățenilor consiliere profesională, informații despre locurile vacante, instruire în caz de necesitate sau de reprofilare etc. Mai nou, în Republica Moldova există agenții de angajare în câmpul muncii, care îi informează pe oameni despre posturile vacante.

Reflectez: am învățat

1. Elaborează cîte o propoziție cu cuvintele: *profesionalizare, învățămînt profesional, învățămînt superior, carieră și loc de muncă*.
2. Exprimă-ți opinia privind rolul profesionalizării în societate și în economia națională.
3. Indică sursele de informare a unei persoane care caută un loc de muncă.
4. Selectează din lista de meserii de la pagina precedentă cîte șapte profesii care necesită instruire profesională și studii superioare.

Acționez

- **Întreprinde o vizită la Agenția Locală pentru Ocuparea Forței de Muncă sau consultă pagina web a acesteia și află despre informațiile și serviciile pe care le oferă.**
- **Crezi că un cetățean care își caută un loc de muncă trebuie să meargă la aceste agenții sau să plece peste hotare? Argumentează-ți opinia.**
- **Exprimă-ți atitudinea față de plecarea oamenilor peste hotare în căutarea unui loc de muncă fără a se interesa despre posturile vacante din țară.**

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Este important ca fiecare dintre voi, atunci cînd își va alege profesia, să cunoască cel puțin lucrurile esențiale despre aceasta. Chiar dacă momentul alegerii profesiei îl considerați, unii dintre voi, îndepărtat, vă asigur că timpul trece foarte repede și, fără să vă dați seama, veți ajunge în clipa în care trebuie luată această decizie.

Oricare va fi profesia aleasă, nu uitați că, pentru a reuși cu adevărat, este nevoie de multă seriozitate și consecvență în pregătirea pentru acea profesie, de dăruire și tenacitate în activitatea de zi cu zi, de entuziasm.”

Michiela Poenaru, *Brățara de aur. 100 de profesii explicate pentru copii*

- Expune-ți părerea despre mesajul acestui text.

Sînt erudit

- Citește proverbele de mai jos. Scrie încă cel puțin trei proverbe despre meserie.

1. Meseria este brățară de aur.
2. Meseria nu are dușman mai mare ca omul nepriceput.
3. Cine nu știe să vorbească bine despre meseria lui n-o cunoaște.
4. Orice meserie dă piine.
5. Niciun om nu poate deveni stăpînul meșteșugului său din prima zi.
6. Cine nu știe nicio meserie e ca ursul în vizuină.
7. Fiecare își laudă meseria.

Particip

Loteria profesiilor

- Scrieți pe trei bilețele denumirea a trei profesii:

- 1) profesia care îmi place;
- 2) profesia pe care aș accepta-o doar cu anumite condiții;
- 3) profesia care nu-mi place.

Plasați bilețelele într-un bol sau într-o cutie, apoi extrageți, pe rînd, cîte unul și citiți-l. Utilizînd metoda brainstormingului, caracterizați fiecare profesie.

Tema 22. Cariera și factorii de decizie

Voi fi competent să:

- identific factorii de decizie privind cariera.

Dicționar

- **Carieră** – profesie, ocupație; domeniu de activitate; etapă, treaptă în ierarhia socială sau profesională.

- Explică necesitatea alegerii corecte a profesiei.

- Numește profesiile pe care le reprezintă fiecare desen.

Motto: „O carieră e ca o partidă de șah. Trebuie să te gîndești înainte la următoarele cinci mutări.”

Michael Jackson

Alegerea profesiei este un moment important în viața fiecăruia, constituind una dintre premisele inserției sociale și avînd loc într-un context mai larg, în care sînt implicați factori de natură personală, educațională, economică etc. Din acest motiv, planificarea carierei implică atît demersuri precum orientarea școlară, orientarea profesională, consilierea pentru carieră, cît și influența a numeroși factori.

Știu, Vreau să știu

- Exprimă-ți opinia privind motivele alegerii profesiei de către tinerii din Republica Moldova în prezent.
- Scrie, timp de un minut, denumiri de profesii cunoscute de tine.

Studiez: învăț să știu

Decizia de carieră. Odată cu schimbările rapide ale vieții economice suferă modificări și universul profesiilor. Deosebit de importantă în această situație este orientarea în carieră, care constituie un lung șir de momente de conștientizare a necesității de a efectua o opțiune profesională. Procesul este condiționat de ofertele economice și de cerința de forță de muncă.

Decizia de carieră reprezintă un proces de selecție a unei alternative din variantele disponibile la un moment dat și se referă la alegerea școlii și a profilului de studiu; alegerea unei profesii; stabilirea traseului educațional; determinarea unor modalități de formare a competențelor profesionale etc.

Procesul decizional presupune parcurgerea unui traseu alcătuit din mai multe etape: definirea deciziei și identificarea alternativelor („Ce profesie vreau să aleg?”, „Trebuie să iau o decizie”, „Trebuie să identific alternativele posibile”); explorarea și evaluarea alternativelor existente („Care dintre opțiuni corespund valorilor și stilului de viață dorit?”); planul de carieră („Cum pun în practică decizia luată?”); implementarea

deciziei („Trebuie să aplic planul stabilit”); reevaluarea deciziei („Am ales bine?”).

Factorii care influențează alegerea. Decizia de carieră este influențată atât de factori psihosociali (familia, școala, grupul de prieteni, cererea pieței forței de muncă, „moda profesiunilor”, prejudecățile legate de unele profesii), cât și de cei individuali (nivelul intelectual, aptitudinile, motivația, trăsăturile dominante de personalitate).

Familia este unul dintre cei mai importanți factori în orientarea carierei. Atitudinea și stilul educativ al părinților influențează încrederea în sine, direcția și măsura ambițiilor. Familia este cea care optează pentru anumite școli, care îngrețește, mai mult sau mai puțin, posibilitățile copiilor. Statutul socioeconomic al familiei joacă un rol important în opțiunea vocațională a adolescentului, chiar dacă se încearcă egalizarea șanselor. Posibilitățile de influență ale părinților sînt variate și pot fi concretizate în: discuții pe tema alegerii carierei cu scopul de a cunoaște punctul de vedere al copilului, temerile, ezitățile, succesele; oferirea de sugestii, dar fără impunerea punctului de vedere; discuții cu profesorii; încurajări permanente; informarea privind ofertele de muncă etc.

Școala participă în mod direct la activitatea de orientare a carierei. Sistemul de învățămînt, prin structura lui (tipuri de școli, profiluri, număr de locuri etc.), determină cadrul în care se realizează orientarea profesională. Procesul instructiv-educativ poate avea o contribuție însemnată în egalizarea șanselor, dezvoltă diferite aptitudini, stimulează interesul, furnizează o serie de informații despre profesii etc.

Grupul de prieteni influențează opțiunea vocațională prin evaluarea diferitor tipuri de profesii, respectiv a diverselor imagini de viitor prin prisma normelor culturale și a sistemului de valori proprii tinerilor.

Cererea pieței forței de muncă limitează și direcționează opțiunile vocaționale ale tinerilor. Lipsa sau limitarea unor posibilități poate deveni o sursă de frustrare, poate genera decepții.

„Moda profesiunilor” și prejudecățile legate de unele profesii determină, într-o anumită măsură, alegerea unei cariere, deformînd interesele și opțiunile tinerilor sau ale părinților.

Societatea își spune ultimul cuvînt

Familia are un rol decisiv

- **Comentează factorii decizionali, indicați în imaginile de mai sus, pentru alegerea carierei.**

Învăț de la oameni de succes

Henry Ward Beecher, activist religios american din secolul XIX: „Pentru a deveni un om capabil și de succes în orice profesie, trei lucruri sînt necesare: natura, studiul și practica”.

- **Comentează opinia lui Henry Ward Beecher.**

- **Explică rolul profesiilor din imagine în alegerea meseriei de către cetățeni.**
- **Elaborează un top al factorilor ce influențează alegerea carierei.**
- **Determină elementele ce ți-ar servi drept motivație pentru alegerea carierei.**

Util și practic

Greșeli săvârșite la alegerea profesiei:

1. Necunoașterea regulilor de alegere a profesiei:

- alegerea profesiei în grup;
- confundarea unei discipline cu o meserie anume;
- necunoașterea căii de obținere a unei meserii.

2. Necunoașterea propriilor calități și interese:

- subaprecierea calităților fizice;
- necunoașterea propriilor calități psihologice;
- incapacitatea de a raporta potențialul la eforturile necesare pentru o profesie.

3. Necunoașterea lumii profesiilor:

- pasiunea doar pentru partea vizibilă a profesiei;
- stereotipuri privind prestigiul profesiilor;
- necunoașterea reală a cerințelor profesionale.

Exersează: învață să fii

Mass-media informează tinerii despre dinamica pieței muncii, mobilitatea profesională, promovarea unor modele de succes în carieră (site-uri specializate, anunțuri în ziare, târguri ale locurilor de muncă, emisiuni televizate).

Cariera depinde de capacitatea persoanei de a acționa eficient și de a folosi oportunitățile pentru a-și atinge obiectivele. Factorii individuali sînt decisivi: cunoștințele solide, teoretice și practice, creează opțiuni și direcții pentru alegerea profesiei și ghidarea în carieră. Rezultatele școlare pot fi criteriile de selecție pentru anumite forme de învățămînt, influențînd astfel opțiunea profesională.

Fiind extrem de importante, încrederea în sine, statutul și necesitățile de autorealizare motivează orientarea vocațională, precum și interesul pentru carierele care le pot satisface. La baza intereselor profesionale pot sta și anumite impresii, experiențe personale. Fiecare individ tinde spre o viață prosperă și un trai îndestulat, de aceea motivația economică, stabilitatea financiară, perspectivele de creștere profesională continuă, condițiile bune de lucru și o experiență unică într-un domeniu influențează alegerea profesiei.

Trăsăturile dominante ale personalității au un rol deosebit mai ales în realizarea identificării cu cariera aleasă, condiție a succesului profesional: tipul de temperament, independența, rezistența la eșec, spiritul de inițiativă, spiritul de echipă etc.

Reflectez: am învățat

1. **Realizează o schemă care să includă factorii ce influențează un tînăr în alegerea carierei.**

Acționează

- **Elaborează o prezentare PowerPoint în care să prezinți două profesii atractive pentru tine.**
- **Ce este mai important pentru tine: să practici o meserie interesantă, dar care îți aduce un venit mic, sau una mai puțin interesantă, dar profitabilă?**

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„...Am ținut să menționez acest exemplu pentru că în cele mai multe cazuri părinții au o carieră de succes în domeniul precum: medicina, avocatatura, ingineria, mass-media etc. Din cauza acestor profesii, majoritatea părinților își doresc ca munca începută de ei să fie continuată și de odraslele lor aflate la început de drum.

Cu toate acestea, deși unii dintre noi am avea un sprijin în părinții noștri, ne alegem, de cele mai multe ori, un alt drum, deoarece pasiunile noastre pentru un domeniu ne determină să ne ascultăm inima și să nu ținem cont de părerea nimănu.

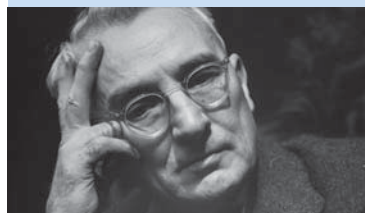
...De multe ori, părinții preferă să ne influențeze și intervin în deciziile noastre, deoarece ei consideră că avem nevoie la început de drum să fim îndrumați. Este de înțeles că își fac griji pentru noi, dar în pofida acestui aspect nu trebuie să ne preseze, fiindcă este indicat să facem ceea ce ne place și nu ceea ce le-ar plăcea lor să facem.”

<http://www.mayra.ro/cariera/succes-story/familia-si-cariera-unui-tanar/2/>

- **Apreciază impactul părinților asupra alegerii profesiei de către copii.**

Particip

Dale Carnegie, pedagog, psiholog și scriitor american:

„Principii:

1. *Dezvoltarea curajului și a încrederii în sine*

Exersare și perseverare; Pregătire; Cîștigarea încrederii în sine și curajul de a gîndi calm și clar atunci cînd ne adresăm oamenilor; Dorință suficientă pentru începerea mesajului; Răspundere asumată; Exactitatea discursului; Plan al discursului; Libertate în exprimare; Încredere în sine; Aer în piept înainte de discurs; Înfruntă teama...”

Cum să vorbim în public

- **Comentează principiile expuse de autor.**

Sînt creativ

- **Elaborează un cinquain pentru cuvîntul „carieră”.**

Tema 23. Promovarea personală

Voi fi competent să:

- **modelez comportamente de promovare personală.**

Dicționar

- **A promova** – a avansa, a înainta, a înălța, a ridica.
- **Comunicarea asertivă** – abilitatea/capacitatea unei persoane de a-și exprima ideile, trăirile emoționale și convingerile într-o manieră comprehensibilă, fără a le nega pe ale celorlalți.
- **Imaginea personală** – percepția mentală pe care o are societatea despre persoana noastră.
- **CV** – formă scurtă a expresiei latinești *Curriculum vitae*, care se traduce literalmente „istoricul vieții”.

- **Scrive pe o coală de hârtie realizările tale de la cea mai mică vîrstă pînă în prezent. Analizează aceste realizări și observă evoluția lor.**
- **Argumentează necesitatea promovării imaginii personale.**

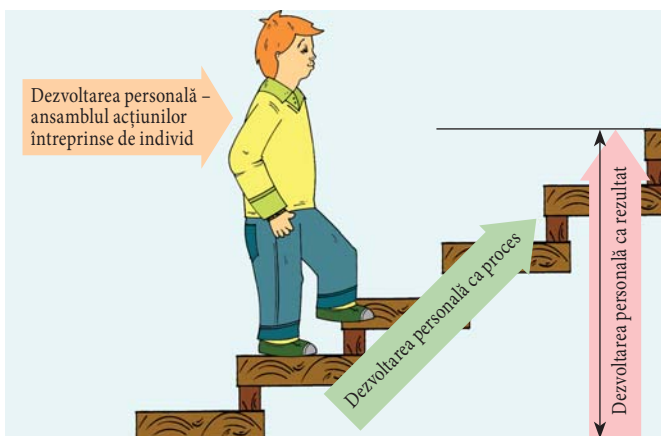
- **Analizează imaginea și alege una dintre opțiunile prezentate. Comenteaz-o.**

Motto: „Asemenea unui vultur, și un om, chiar dacă a fost învățat să se considere altceva decît este în realitate, poate reînvăța cine este cu adevărat, poate lua decizii conforme cu natura sa, poate deveni un învingător.”

James Aggrey

Pentru a fi apreciați la justa valoare, noi trebuie să le comunicăm celor din jur despre calitățile, competențele și experiența noastră într-un mod adecvat și corect. Acest lucru îl putem face prin intermediul comunicării asertive, CV-ului, cărții de vizită, blogului etc.

Știu, ureau să știu

Studiez: învăț să știu

Necesitatea promovării personale. Oportunitățile admiterii la studii, obținerea unei burse, angajarea într-un serviciu, șansele pentru o carieră de succes și implicarea în diverse proiecte reprezintă obiective ale unei persoane. Fiind conștient de calitățile sale, fiecare individ este uneori dezamăgit de faptul că ceilalți nu îl observă și nu îl apreciază. De aceea este necesar ca el să își aprecieze competențele și calitățile profesionale, personale și intelectuale la justa lor valoare și să întreprindă acțiuni ca un potențial angajator, coleg etc.

Comunicarea asertivă reprezintă o primă cale spre succes, spre schimbarea opiniei celor din jur despre sine, fiind, totodată, cea mai eficientă modalitate de

soluționare a problemelor interpersonale. Comunicarea directă și sinceră permite recepționarea mesajelor fără blocaje și distorsiuni, ceea ce menține și îmbunătățește relațiile cu ceilalți. Asertivitatea înseamnă cunoașterea nevoilor personale, confruntarea și curaj. Deși pentru unii a fi asertiv este greu, iar pentru alții – ușor, un lucru e cert: asertivitatea necesită foarte multă practică. Obiectivul asertivității nu e să învingi, ci să rezolvi problemele și să obții cât mai multe rezultate. Pentru a adopta un stil asertiv, sînt necesare trei elemente fundamentale: conștiința de sine (pentru recunoașterea emoțiilor înainte de a le exprima), controlul impulsurilor (pentru exprimarea dezaprobării sau supărării într-o manieră potrivită) și capacitatea de susținere a drepturilor sau credințelor profunde, respectînd, în același timp, punctele de vedere ale celuilalt.

Exersează: învață să fii

Promovarea imaginii proprii. Pe lângă deținerea unor competențe profesionale, a unei comunicări asertive etc., o cale importantă spre succes o constituie promovarea corectă a imaginii personale. Aceasta poate fi făcută cu ajutorul cîtorva instrumente simple, și anume:

1. *CV-ul* – care trebuie actualizat permanent, transmițînd astfel cine ești și ceea ce știi.
2. *Cartea de vizită* – care este un element clasic de prezentare ce te ajută să stabilești contacte.
3. *Portofoliul online* – care reprezintă o metodă sigură de a dovedi cunoștințele și abilitățile tale într-un domeniu de activitate.
4. *Rețelele sociale* LinkedIn, Facebook, Twitter etc. – care te pot ajuta la promovarea imaginii proprii. Creează-ți un cont și completează-l cu informații, dar fără a-l transforma în CV; stabilește relații cu profesioniști din domenii de activitate conexe; fii un membru activ.

Util și practic

6 pași de a aborda asertiv situațiile inconfortabile:

1. Începe cu un acord. Dacă e foarte probabil ca discuția să se termine cu un dezacord, începe prin a vorbi cu interlocutorul despre ceea ce agreezi.
2. Roagă-l pe interlocutor să te ajute să îi înțelegi punctul de vedere.
3. Rezistă tentației de a-ți pregăti răspunsul în timp ce ascuți. Folosește-ți abilitățile de autocontrol pentru a-ți opri monologul interior și concentrează-ți întreaga atenție asupra interlocutorului.
4. Ajută-l pe celălalt să îți înțeleagă punctul de vedere.
5. Încheie conversația. Încearcă din nou să găsești un punct comun, explicînd că fiecare a înțeles punctul de vedere al interlocutorului, și aceasta vă va ajuta în viitor.
6. Ține legătura cu interlocutorul. Verifică cum reacționează celălalt în comunicarea cu tine. În funcție de cît de bine știi să porți o discuție incomodă, poți consolida o relație importantă cu cineva cu puncte de vedere contrare.

■ **Exersează pașii de comunicare asertivă în relațiile cu familia, colegii, profesorii.**

- **Elaborează un CV și o carte de vizită.**
- **Deschide un cont nou pe o rețea socială și utilizează-l pentru a te informa și a comunica despre profesia pe care dorești să o posezi.**

Utile și practice

Întrebări ce pot fi adresate în cadrul unui interviu de angajare:

- Cum se numește compania la care ați activat și ce funcție ați deținut?
- Care sînt așteptările dumneavoastră pentru această funcție și în ce măsură au fost ele îndeplinite?
- Ce v-a plăcut și ce v-a displicut la locurile de muncă anterioare?
- Care a fost cea mai mare/mică satisfacție?
- Ce probleme ați întâlnit la locul de muncă?
- Ați avut vreodată situații conflictuale în colaborarea cu un manager?
- De ce doriți să vă schimbați locul de muncă?
- De ce ați demisionat?

5. *Aspectul plăcut.* Indiferent de domeniul în care activezi sau de cît de mult interacționezi, tu trebuie să fii prezentabil. Aspectul fizic este prima impresie pe care o lași.
6. *Blogul* – care este un mod eficient de a te prezenta atît ca profesionist, cît și ca membru al comunității. În cadrul lui poți posta articole, portofolii etc.
7. *Adresa de e-mail, semnătura* – care trebuie să aibă ceva comun cu prenumele și numele tău.

Utilizînd aceste instrumente, este deosebit de important să fii tu însuși, să pui în valoare calitățile și competențele pe care le deții și fii sigur că oamenii te vor aprecia.

Interviul de angajare. Numărul redus de locuri de muncă vacante pe piața muncii, precum și concurența acerbă fac astăzi din obținerea unui job o misiune grea. În realitate, deși pentru un post se primesc sute sau chiar mii de CV-uri, puțini sînt chemați la interviu, dar și mai puțini îl trec. „Cum trebuie să mă îmbrac?”, „Ce trebuie să spun și, mai ales, să nu spun la un interviu de angajare?” sînt întrebările care îl frămîntă pe orice candidat. Odată ce a fost invitat la un interviu, candidatul trebuie să țină cont de următoarele sfaturi:

1. să își aleagă o ținută neutră, fără stridențe vestimentare, de machiaj sau de parfum, care ar putea muta atenția angajatorului de la discursul candidatului;
2. să rămînă în sfera discuției propuse de interviuator, să se exprime clar și concis, cu exemple relevante, și să pună accent pe realizări, obiective și motivație, dar și pe modul în care acestea se potrivesc cu ceea ce caută angajatorul. De asemenea, este important să menționeze și ce nu a mers bine la jobul anterior, fără a denigra însă organizația respectivă sau o anumită persoană;
3. să spună adevărul, căci, potrivit specialiștilor, un candidat care e prins minșind își pierde orice urmă de credibilitate și poate fi respins chiar dacă teoretic el îndeplinește cerințele de bază din anunțul de recrutare. De asemenea, candidatul trebuie să evite întrebările privind salariul, întrucît ar putea

da impresia că orice decizie pe care o vor lua ține de partea financiară;

4. să fie rezervat în ceea ce privește informațiile confidențiale sau cele despre foștii colegi sau angajatori, deoarece s-ar putea să prezinte neîncredere;
5. să exerseze acasă, simulînd un interviu, astfel încît să nu fie luat prin surprindere în fața angajatorului. De asemenea, candidatul trebuie să se comporte natural, nici agresiv, nici indiferent, să fie conectat la discuție și să încerce să stabilească o relație pozitivă cu interviewerul.

Reflectez: am învățat

1. Scrie o comunicare de cinci propoziții în care vei argumenta necesitatea comunicării asertive.
2. Meditează asupra eficacității CV-ului, cărții de vizită, blogului în relațiile cu societatea.

Acționez

- Studiază paginile web a cinci companii la care ți-ar plăcea să lucrezi și identifică specialiștii de care au nevoie acestea. Elaborează o listă de pași pe care trebuie să-i întreprinzi pentru a ajunge să muncești la una dintre companiile respective. Argumentează-ți alegerea.
- Lucrînd în grupuri de cîte trei persoane, alegeți o companie, o întreprindere sau o instituție la care ați dori să activați. Distribuți rolurile de angajator și doi candidați. Realizați cîte un interviu ce ar consta din zece întrebări și zece răspunsuri posibile.

Util și practic

Întrebări ce pot fi adresate în cadrul unui interviu de angajare:

- Care este cea mai importantă calitate a dumneavoastră?
- Care este punctul slab al dumneavoastră?
- Descrieți stilul dumneavoastră de muncă.
- Cîte ore lucrați de obicei?
- Ce vă motivează?
- Sînteți o persoană care se automotivează?
- Care sînt așteptările dumneavoastră salariale?

■ Elaborează, împreună cu colegul de bancă, un dialog între angajator și angajat (interviewator și candidat). Însenați dialogul în clasă.

Învăț de la oameni de succes

Benjamin Franklin, inventator, filosof, fizician, economist și om politic american (care, în 1776, a elaborat, împreună cu Th. Jefferson și J. Adams, *Declarația de Independență a SUA*): „Nu folosi trucuri ieftine – gîndește inocent și corect, iar dacă vorbești, fă-o în cunoștință de cauză.”

■ Comentează afirmația.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Interviu de angajare

Intervievatorul: Bună ziua, luați loc, vă rog, domnișoară Dana Popescu.

Dana: Bună ziua, mulțumesc, îmi puteți spune Dana.

Intervievatorul: Am înțeles. Atunci, Dana, vorbiți-mi puțin despre dumneavoastră, vă rog.

Dana: Mă numesc Dana Popescu, am 27 de ani, sînt născută și crescută la Chișinău, actualmente șomeră.

Intervievatorul: Ce studii aveți și unde ați mai lucrat?

Dana: Sînt absolventă a Facultății de Turism Internațional și am lucrat timp de 3 ani într-o agenție de turism.

Intervievatorul: Care erau responsabilitățile dumneavoastră acolo și ce s-a întîmplat cu firma?

Dana: Eram agent de turism, interfața dintre firmă și clienții care veneau la agenție. Eu trebuia să le prezint ofertele de vacanță, să-i sfătuiesc și, în final, să-i determin să aleagă un lucru. Firma a dat faliment din cauza crizei economice.

Intervievatorul: Care sînt calificările dumneavoastră pentru postul de agent de vânzări și de ce ar trebui să vă alegem?

Dana: Înainte de toate, pot spune că am experiență în lucrul cu publicul, vorbesc trei limbi străine (engleza, franceza, spaniola),

am studii superioare și cunoștințe digitale. Vă pot aduce și recomandări de la fostul șef.

Intervievatorul: În ceea ce privește postul pentru care ați trimis CV-ul și scrisoarea de intenție, vă pot spune că este un post de agent de vânzări într-o firmă de asigurări. Va trebui să vindeți asigurări online, dar mai întîi veți învăța un program informatic necesar acestei funcții. Cum vi se pare?

Dana: Mi se pare interesant, ce program voi avea în cazul în care voi fi acceptată?

Intervievatorul: Programul de funcționare e de la 9.00 pînă la 16.30.

Dana: Iar salariul?

Intervievatorul: Veți avea un salariu fix de 7000 de lei, în funcție de performanțe.

Dana: Foarte bine, atunci pot spune că e un post destul de convenabil.

Intervievatorul: Îți vom telefona noi peste cîteva zile, după ce vom lua o decizie, e în regulă?

Dana: Sigur, mulțumesc mult domnule, o zi bună vă doresc!

Intervievatorul: Și dumneavoastră, mulțumesc!

[http:// traduceri-dialoguri.blogspot.com](http://traduceri-dialoguri.blogspot.com)

■ **Apreciază corectitudinea comportamentului Danei.**

Particip

- Elaborează un dialog care să reflecte comportamentul inadecvat în timpul unui interviu de angajare.

Tema 24. Resursele personale și cariera

Motto: „Fiecare om pe care îl întâlnesc în drumul meu îmi este superior prin ceva. De aceea încerc să învăț câte ceva pe lângă fiecare.”

Sigmund Freud

Explorarea resurselor personale care influențează cariera presupune analiza, reflecția și evaluarea propriului potențial. Acestea sînt tocmai acele forțe și rezerve ce pot fi valorificate la un moment dat.

|| Știu, vreau să știu

|| Studiez: învăț să știu

Fiecare om dispune de resurse personale interne, care îi determină succesul în viață. Aceste resurse sînt sănătatea, intelectul, gîndirea pozitivă, autoaprecierea corectă, autocontrolul, care trebuie neapărat dezvoltate.

Sănătatea și puterea fizică. Omul poate utiliza puterea fizică pentru a efectua anumite mișcări care, în cele din urmă, reprezintă acțiuni specifice în practica unei profesii. Sănătatea poate ajuta individul să își realizeze obiectivele propuse. În situații critice, cum ar fi cele social-economice, pierderea locului de muncă etc., individului îi rămîne potențialul său intern.

Un bărbat sau o femeie sănătoși fizic vor putea întotdeauna să își cîștige mijloace de existență, fie și prestînd lucrări care nu corespund specializării lor.

Totuși, dezvoltarea continuă a acestei resurse inestimabile poate fi făcută prin ducerea unui mod de viață sănătos, practicarea sportului, alimentația corectă etc.

Voi fi competent să:

- **manifest capacități de explorare a resurselor proprii.**

|| Dicționar

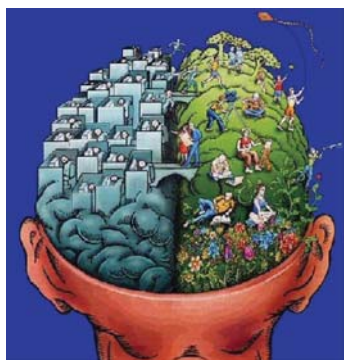
- **Resurse personale** – rezerve sau surse de mijloace susceptibile de a fi valorificate într-o împrejurare dată.
- **Numește trei factori personali de care depinde succesul în carieră.**

E bine să ai ca hobby cel puțin un gen de sport

- **Evaluează modul în care îți păstrezi și dezvolti resursa personală: sănătatea.**

- Comentează imaginea.
- Intituleaz-o.

Studiu de caz

Maria este foarte bună la disciplinele reale și are peste 20 de medalii și diplome de participare la diverse concursuri și olimpiade. Atât părinții, cât și profesorii sînt siguri că ea ar trebui să urmeze o facultate peste hotarele țării, la Oxford sau Cambridge, fiindcă este suficient de pregătită pentru astfel de instituții superioare de învățămînt.

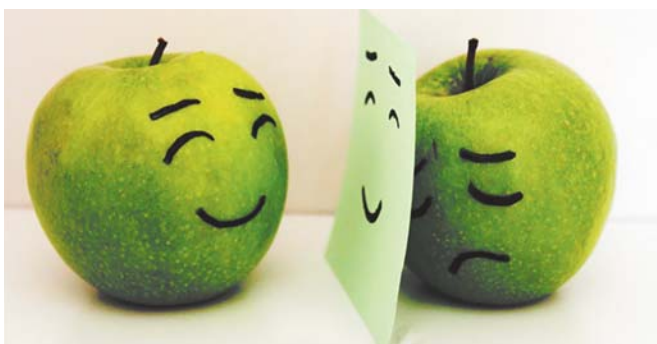
Participînd la un concurs de frumusețe, Maria a obținut un contract cu una dintre cele mai cunoscute case de modă din Paris și a decis să facă modelling. Părinții fetei și profesorii sînt nedumeriți de alegerea fetei și încearcă s-o convingă să uite de acest contract.

Text adaptat

- **Exprimă-ți opinia privind faptul cum ar trebui să procedeze Maria. Ce decizie ai lua tu într-o astfel de situație?**

Intelectul. Reieșind din interesele și vocațiile sale, individul trebuie să decidă pentru sine învățarea unei discipline sau a unei meserii. Toate cunoștințele profesionale acumulate într-un anumit domeniu sînt „proprietatea” persoanei care le deține și o pot ajuta ca să depășească o criză. De exemplu, într-o situație financiară dificilă, un muzician își va putea câștiga existența oferind lecții de muzică. Important e să nu piardă timpul în zadar, ci să își dezvolte permanent intelectul, lecturînd, să exerseze etc. Dacă o persoană ar renunța la privitul zilnic al emisiunilor televizate în favoarea practicării unor hobby-uri interesante, aceasta ar dezvolta unele competențe pînă la perfecțiune.

Gîndirea pozitivă este acea verigă de legătură care permite unirea și utilizarea tuturor celorlalte resurse ale omului. Neîncrederea persoanei în soluționarea reușită a problemelor duce la refuzul inconștient de a utiliza potențialul și cunoștințele proprii. Dacă nu crezi că există o soluție, atunci niciodată aceasta nu va fi găsită. Dacă un individ are ca scop obținerea succesului în viață, atunci acesta trebuie să renunțe la convingerile care îl țin în loc și nu-i permit să-și realizeze proiectele de viață și cariera. Gîndirea pozitivă este necesară și în caz de insucces.

Autoaprecierea este o altă resursă importantă care, în situații critice, iese în prim-plan și joacă un rol-cheie. Dacă persoana care a suferit un eșec are o autoapreciere corectă, ea nu va considera că este inferioară și că nu are succes, ci va crede că a greșit și nu a demonstrat suficientă sîrguință. Este bine ca fiecare om să trateze autoaprecierea ca pe o valoare necesară și în creștere pe care se construiește succesul.

Exersează: învăță să fii

Explorarea resurselor personale în vederea planificării carierei ține neapărat de resursele enumerate, dar și de anumiți pași concreți. Deși sînt individuali, putem distinge și cîțiva pași generali:

1. Identificarea problemei în legătură cu care trebuie luată decizia.
2. Autocunoașterea, explorarea potențialului.
  - Răspunde la întrebările din „Pașii autocunoașterii”.
3. Identificarea opțiunilor.
  - Care sînt alternativele ce mă interesează, care mi se potrivesc în acest moment?
4. Acumularea de date și informații despre fiecare opțiune.
  - Examinează datele și informațiile pe care le ai deja. Identifică sursele de care ai mai avea nevoie.
5. Evaluarea opțiunilor.
  - Identifică avantajele și dezavantajele fiecărei opțiuni. Precizează valorile și nevoile care îți sînt satisfăcute și identifică riscurile și eventualele consecințe negative ale fiecărei opțiuni.
6. Selectarea unei opțiuni în cazul în care deții informații suficiente.
7. Formularea unui plan de acțiune.
  - Care sînt pașii ce trebuie urmați pentru realizarea deciziei mele? Ce informații și resurse trebuie să am pentru fiecare pas? Care sînt posibilele bariere și cum le depășesc?

Reflectez: am învățat

1. Descrie fiecare dintre resursele tale personale: sănătatea și puterea fizică, intelectul, gîndirea pozitivă, autoaprecierea.
2. Argumentează necesitatea unui plan pentru o carieră de succes.

Acționează

- Răspunde la întrebările formulate în „Pașii autocunoașterii” și concluzionează în ce domeniu te-ai putea realiza ca specialist. Argumentează-ți opțiunea.

Pașii autocunoașterii:

Analizează-ți interesele, valorile, abilitățile, caracteristicile personalității!

Interese: Ce îți este interesant? Ce activități îți plac/nu îți plac? În ce mediu de muncă te-ai simți cel mai bine? etc.

Valori: Care sînt lucrurile importante pentru tine? Ce dorești să obții de la carieră? etc.

Abilități: Ce poți face cel mai bine? Care sînt punctele tale tari/slabe? etc.

Personalitate: Ce calități ale tale ți-ar ajuta în muncă? Cum va influența stilul personal alegerile pe care le vei face? etc.

Învăță de la oameni de succes

Benjamin Franklin a determinat 13 caracteristici ale oamenilor de succes:

1. Cumpătarea
2. Liniștea
3. Ordinea
4. Hotărîrea
5. Chibzuința
6. Hărnicia
7. Sinceritatea
8. Dreptatea
9. Moderația
10. Curățenia
11. Calmul
12. Castitatea
13. Umilința

■ **Expune-ți părerea.**

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„Nu trebuie să pretindem că putem înțelege lumea numai prin intelect. Judecata intelectului este numai o parte din adevăr.”

Carl Gustav Jung

„Arta este o altă natură, tot atât de tainică, dar mai inteligibilă, căci purcede din intelect.”

Goethe

■ Comentează afirmațiile.

Sînt erudit

Hobby este un cuvînt de origine engleză și înseamnă îndeletniciri plăcute, în afara preocupărilor profesionale, exercitate în timpul liber. Consultă literatura și vezi ce spun hobby-urile despre tine și personalitatea ta. De exemplu, dacă ești pasionat de muzică, înseamnă că ai o personalitate complexă, ești capabil să trăiești intens sentimentele, ești creativ, sensibil și plin de imaginație.

■ Prezintă alte două exemple.

Sînt creativ

■ Elaborează un discurs argumentativ de cinci minute prin care vei demonstra că resursele personale sînt cele mai prețioase și trebuie valorificate și dezvoltate.

Particip

■ Organizați o activitate de dezvoltare a resurselor personale, de exemplu, un meci de fotbal, de volei, un joc intelectual, plecarea la teatru etc.

Tema 25. Proiectul individual de carieră

Motto: „Dacă faci ceea ce întotdeauna faci, vei avea rezultatele pe care întotdeauna le ai. Dacă îți dorești alte rezultate, trebuie să faci ceva nou.”

Proverb danez

Situația socioeconomică face să crească decalajul dintre alegerea și aspirația profesională. Pe măsură ce libertatea de alegere se restrânge, ponderea acceptării anumitor compromisuri privind dezvoltarea carierei sporește.

|| Știu, vreau să știu

- Numește drepturile unui potențial angajat.
- Exprimă-ți opinia privind existența formulelor fixe ale succesului.

|| Studiez: învăț să știu

Planul de carieră și rolul acestuia în dezvoltarea profesională. Termenul de carieră este asociat cu ideea de mișcare ascendentă, sau de avansare, a unei persoane într-un domeniu de activitate, cu scopul de a obține bani, responsabilitate, prestigiu și putere.

Cariera este influențată de numeroși factori precum nevoile personale, contextul social și economic, interesele etc. Vârsta constituie un element generator pentru descrierea etapelor carierei.

Cele mai multe greșeli se comit la începutul carierei, când este foarte tentantă acceptarea primei oferte de muncă, fără a avea în vedere implicațiile pe termen lung. Nefiind analizată, o asemenea acceptare poate avea ca efect blocajul într-o carieră nepotrivită. De aceea, crearea cât mai timpurie a unui plan de carieră este absolut esențială.

Obținerea unui job sau avansarea într-o funcție nu trebuie să însemne încetarea activității pentru dezvoltarea carierei și a planului propriu-zis. Dezvoltarea personală, autoperfecționarea continuă și perfecționarea profesională influențează direct evoluția carierei și stabilirea unor obiective majore.

Voi fi competent să:

- identific mijloacele sigure de proiectare a carierei.

|| Dicționar

- **Proiectul individual** – plan sau intenție personală de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru.

|| Util și practic

Cu siguranță vei avea și experiențe neplăcute atunci când vei susține interviuri de angajare. Din păcate, s-ar putea ca tu însuși să fi greșit, iar CV-ul tău să fi fost numai bun pentru a lua jobul.

Dacă vrei să fii angajat, respectă următoarele condiții atunci când mergi la un interviu:

- nu exagera;
- nu te simți prea confortabil;
- ai grijă la detaliile importante;
- nu destăinui mai mult decât trebuie;
- nu îți da mai multă importanță decât este cazul.

Avansarea în carieră

- Explică ce înseamnă, în opinia ta, o carieră de succes.
- Numește persoane care au sau au avut o carieră de succes.

Studiu de caz

De mic, Eugen și-a dorit să fie medic. Pentru aceasta, el a depus un efort enorm, studiind aprofundat partea teoretică și frecventînd orele practice la laborator.

Angajîndu-se peste ani în calitate de chirurg, el și-a dat seama că, de fapt, nu poate fi medic. Tot ceea ce a făcut pînă acum era doar un vis spulberat de o nouă preocupare – design interior. Ar dori să facă o schimbare în viața sa, dar îi este jenă de părinți și de soție. Nu știe cum să procedeze.

- Este cazul lui Eugen unic? Cunoști astfel de cazuri?
- Cum ai proceda tu în asemenea situație?
- Care este rolul autocunoașterii în procesul de autodezvoltare pentru o carieră?

Etapele carierei. La elaborarea proiectului de carieră trebuie să se țină cont de specificul evoluției carierei în funcție de vîrsta persoanei.

Etapele carierei	Vîrsta	Aspecte ale carierei
Explorarea	15–22 de ani	Identificarea intereselor și alegerea carierei; obținerea educației care să permită exercitarea acesteia.
Cariera timpurie (încercarea)	22–30 de ani	Obținerea primului post și adaptarea la cerințele acestuia și ale supervisorilor.
Cariera timpurie (stabilizarea)	30–38 de ani	Transferări și promovări; alegerea nivelului implicării; aprofundarea perspectivei asupra ocupației și organizației.
Cariera medie (dezvoltarea)	38–45 de ani	Stabilirea identității profesionale.
Cariera medie (menținerea)	45–55 de ani	Oferirea de contribuții independente organizației; atragerea mai multor responsabilități.
Cariera tîrzie (platoul)	55–62 de ani	Dezvoltarea subordonaților; contribuții active la direcția de dezvoltare a organizației; confruntări cu amenințarea poziției de către cei tineri, de către cei mai agresivi.
Cariera tîrzie (declinul)	62–77 de ani	Planificarea retragerii (pensionării); confruntarea cu reducerea responsabilităților și diminuarea puterii; dezvoltarea unui succesor.

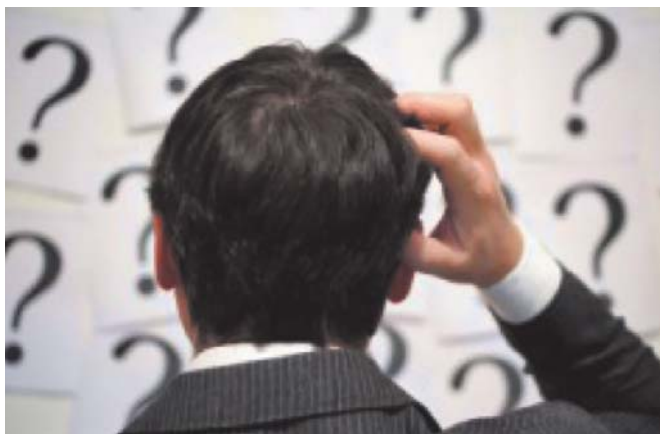
Exersează: învăț să fiu

Proiectarea carierei din timp ar putea evita apariția insatisfacției și a unor ani pierduți în zadar. Acestea apar și din cauza faptului că majoritatea oamenilor nu își creează inițial un plan de carieră, chiar dacă activează în domeniul studiat.

Avînd în față oportunitățile carierei, tinerii sînt din ce în ce mai confuzi în ceea ce privește alegerea domeniului profesional.

Ca în orice domeniu, există o „modă” și în alegerea jobului, cele mai promovate fiind marketingul, IT-ul, PR-ul etc. Plecînd de la ideea că aceste domenii sînt de viitor, tinerii uită de cele mai multe ori să își analizeze adevăratele motivații și talente pentru anumite arii profesionale, ajungînd să ia decizii numai pe baza publicității.

Alegerea greșită a carierei vă poate demoraliza și afecta sănătatea, relațiile și viața de familie.

Reflectez: am învățat

1. Numește rolul pe care îl are completarea corectă a CV-ului personal.
2. Argumentează, prin două exemple, rolul autocunoașterii în elaborarea propriului plan de orientare a carierei.
3. Compară, prin graficul T, eventualele consecințe ale alegerii corecte/greșite a carierei.

Acționez

- Elaborează individual un plan de carieră. Dezvoltă-l sau modifică-l cînd consideri că este necesar.
- Descrie activitatea unor personalități care au o carieră de succes.
- Elaborează o schemă în care să reprezinți cariera personală.

Util și practic

Model de proiect de carieră

Obiective:

La vîrsta de 20 de ani:

- Să fiu...
- Să studiez...
- Să lucrez...

La vîrsta de 25 de ani:

- Să obțin studii...
- Să obțin primul job...
- Să avansez etc.

Resurse:

- Descrierea resurselor și modului de dezvoltare.

Acțiuni:

- Perfecționarea...

Rezultate:

- Să fac ceea ce îmi place...
- Să primesc un salariu de...

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

■ Identifică trei exemple din operele literare studiate în care personajele își făceau anumite planuri de carieră.

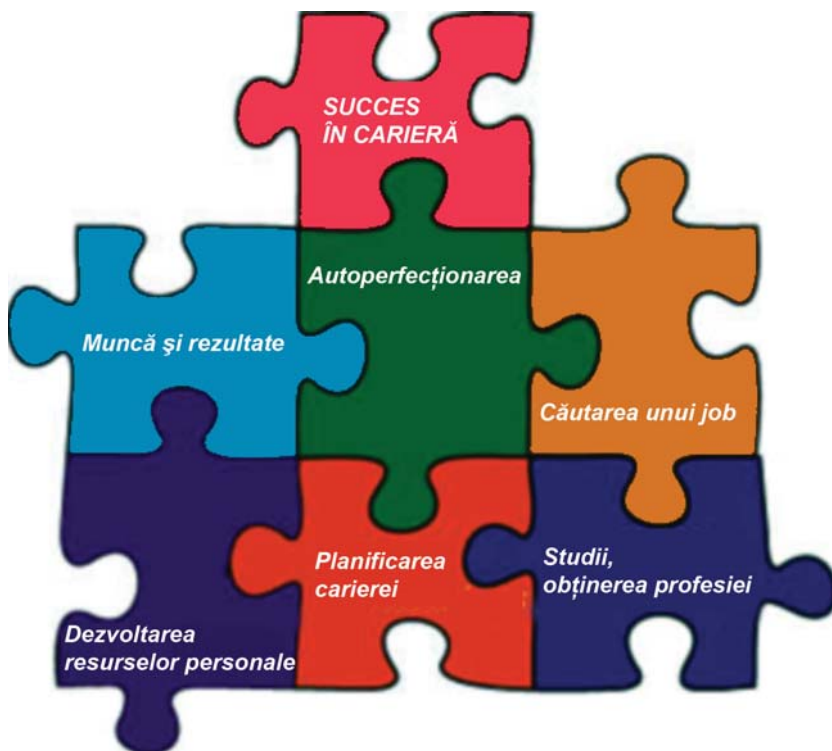
1. _____
2. _____
3. _____

■ Cum s-au realizat planurile acestor personaje?

Particip

Joc de rol

■ Înscenați, la alegere, exercitarea unei meserii: șofer de maxi-taxi, taxator, medic, vânzător etc.

Sînt creativ

■ Planifică etapele carierei tale. Colorează fiecare treaptă diferit. Argumentează alegerea culorilor pentru fiecare etapă.

Tema 26. Producător și consumator. Drepturi și responsabilități

Motto: „Calitatea de consumator prin definiție ne include pe toți. Ei sînt cel mai mare grup din punct de vedere economic, ce influențează și este afectat de majoritatea deciziilor economice publice sau private. Cu toate acestea, ei reprezintă singurul grup important ale cărui opinii nu sînt auzite foarte des.”

John F. Kennedy

În condițiile economiei de piață, producătorul și consumatorul sînt două elemente indispensabile și inseparabile: producția (oferta) determină necesitățile consumatorilor, iar cererea (nevoile consumatorilor) stimulează dezvoltarea continuă a producerii mărfurilor sau serviciilor. Relațiile dintre producător și consumator sînt reglementate de lege.

Știu, Ureau să știu

- **Identifică cinci producători din Republica Moldova din domeniul industriei alimentare.**

Studiez: învăț să știu

În societatea contemporană, produsele și serviciile de calitate sînt o necesitate stringentă. Acestea sînt oferite de diverși agenți economici, numiți producători, iar consumatorii sînt cei care beneficiază de mărfurile sau serviciile date.

Într-o societate democratică, protecția consumatorilor constituie componenta de bază a programelor de protecție socială. Reprezentînd un ansamblu de dispoziții privind inițiativa publică sau privată, protecția consumatorilor este destinată să asigure și să amelioreze continuu respectarea intereselor acestora. Prin politica sa socială, statul trebuie să asigure condiții de realizare a protecției consumatorilor. Puterea legislativă a țării are obligația de a emite legi care reglementează relațiile ce iau naștere în procesul de vânzare-cumpărare.

Un producător are dreptul de a pune la dispoziția consumatorului bunuri sau servicii de calitate înaltă,

Voi fi competent să:

- **proiectez acțiuni privind valorificarea în viața cotidiană a dreptului consumatorului.**

Dicționar

- **Marfă** – produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării.
- **Economie** – ansamblul activităților umane desfășurate în sfera producției, distribuției și consumului bunurilor materiale și serviciilor.
- **Producător** – persoană, unitate economică etc. care produce bunuri materiale, valori științifice sau artistice.
- **Consumator** – persoană care consumă bunuri, produse etc.

Document

Articolul 5. Drepturile fundamentale ale consumatorilor

Orice consumator are dreptul la:

- a) protecția drepturilor sale de către stat;
- b) protecție împotriva riscului de a achiziționa un produs, un serviciu care ar putea să-i afecteze viața, sănătatea, ereditatea sau securitatea ori să-i prejudicieze drepturile și interesele legitime;

Document

- c) remedierea sau înlocuirea gratuită, restituirea contravalorii produsului, serviciului ori reducerea corespunzătoare a prețului, repararea prejudiciului, inclusiv moral, cauzat de produsul, serviciul necorespunzător;
- d) informații complete, corecte și precise privind produsele, serviciile achiziționate;
- e) instruire în domeniul drepturilor sale;
- f) organizare în asociații obștești pentru protecția consumatorilor;
- g) adresare în autoritățile publice și reprezentarea în ele a intereselor sale;
- h) sesizarea asociațiilor pentru protecția consumatorilor și autorităților publice asupra încălcării drepturilor și intereselor sale legitime, în calitate de consumator, și la înaintarea de propuneri referitoare la îmbunătățirea calității produselor, serviciilor.

Legea Republicii Moldova privind protecția consumatorilor nr. 105-XV din 13.03.2003

- **Citește cu atenție extrasul din lege și formulează o concluzie.**

inofensive, care să nu îi pună în pericol viața și securitatea. Produsul trebuie să fie însoțit obligatoriu de actele corespunzătoare.

În caz că produsele sau mărfurile nu corespund cerințelor și pun în pericol viața și sănătatea consumatorilor, acestea trebuie să fie retrase de pe piață. Producătorul trebuie să asigure respectarea condițiilor igienico-sanitare și să răspundă pentru prejudiciul cauzat de un produs necorespunzător.

Producătorii adoptă diverse strategii pentru câștigarea consumatorilor: reduceri de prețuri, acordarea unui credit ușor accesibil, publicitate și prezentarea produselor în magazine într-un decor atractiv.

Ziua Mondială a Drepturilor Consumatorilor este marcată la 15 martie.

Consumatorul are dreptul la satisfacerea nevoilor de bază, dreptul la protecție, dreptul de a fi informat, dreptul de a alege liber produse și servicii, dreptul de a fi auzit, dreptul de a fi despăgubit în caz că marfa sau serviciul oferit nu este calitativ, dreptul de a fi educat în calitate de consumator și dreptul la un mediu înconjurător nepoluat. În lumea contemporană a economiei de piață, informarea consumatorilor constituie unul dintre obiectivele de bază ale programelor de protecție socială. În vederea susținerii și apărării acestor drepturi, în Republica Moldova activează Agenția pentru Protecția Consumatorilor care oferă consiliere gratuită privind diverse aspecte. Consumatorul are și anumite responsabilități, de care depind viața și securitatea lui și a celor apropiați.

Exersează: învăț să fiu

Pentru a fi un consumator protejat, trebuie să:

1. **Fii informat** – citește cu atenție denumirea mărfii, caracteristicile produselor și serviciilor oferite.
2. **Fii atent** – produsul trebuie să conțină informații despre denumirea și marca producătorului (sau denumirea importatorului), adresa acestuia (numărul de telefon, după caz), masa/volumul, principalele caracteristici calitative, compoziția, eventualele riscuri, modul de utilizare, de păstrare, contraindicațiile, precum și valoarea energetică la produsele alimentare preambalate, țara producătoare, termenul de garanție, durata de funcționare, termenul de valabilitate și data fabricării.
3. **Fii prudent** – caracteristicile mărfii trebuie să fie scrise la vedere și explicit pe produs, etichetă, ambalaj sau în instrucțiunile de exploatare ori în altă documentație. Textul informației, scris în limba de stat, va fi lizibil, imprimat cu litere și caractere distincte pentru consumator.
4. **Comparați** propunerile și să faci o alegere rațională.
5. **Fii consecvent** – dacă apar suspiciuni privind calitatea mărfii, cere documente ce ar confirma aceasta, iar în caz că îți sînt încălcate drepturile, adresează-te în instanțe.

Reflectez: am învățat

1. Enumeră calitățile de care trebuie să dea dovadă producătorul pentru a-și promova marfa.
2. Numește două acțiuni întreprinse de stat pentru protejarea consumatorului.

Acționează

SITUAȚIE-PROBLEMĂ

- Descrie acțiunile pe care le întreprinzi atunci când dorești să cumperi un produs (un tort, un telefon mobil, o jucărie, o cremă de față sau un medicament).
- Explică cum sesizezi dacă marfa îți va dauna sănătății.
- Elaborează o prezentare PowerPoint prin care să-ți convingi colegii că ai făcut o alegere corectă.

Învăț de la oameni de succes

Thomas J. Peters, specialist în managementul afacerilor, întemeietorul organizației de consultare și instruire „Tom Peters Company”: „Formula succesului în business: să ai față de cumpărători o atitudine ca față de oaspeți, iar față de salariați – ca față de oameni.”

Comentează afirmația.

Concurs

În imaginile de mai sus sînt reprezentate bunurile și serviciile oferite de trei producători: bilete de călătorie cu avionul, borcane pentru conservare și cizme. Împărțiți-vă în două echipe: producătorii și consumatorii. Producătorii au sarcina de a-și prezenta marfa, utilizînd diferite metode și mijloace, argumentînd nevoia procurării acesteia, iar consumatorii – de a demonstra necesitatea cumpărării sau motivul renunțării la bunul propus.

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

„După multiple tentative de a stopa comercializarea cvasului ofensiv de pe străzile capitalei, Judecătoria sectorului Buiucani, la inițiativa Agenției pentru Protecția Consumatorilor, a emis, la 30 august curent [2013], hotărîrea de interzicere a desfășurării activității de comerț cu amănuntul a băuturilor răcoritoare nealcoolice (inclusiv cvas) pentru operatorul economic Alpita-Com SRL pe termen de un an.

În cadrul controalelor efectuate asupra acestui agent economic au fost depistate următoarele încălcări: lipsa autorizației de amplasare și funcționare a unității de comerț; lipsa autorizației sanitare de funcționare; lipsa documentelor ce ar confirma, proveniența, calitatea și inofensivitatea produselor; lipsa documentelor de însoțire a produselor comercializate. De asemenea, comerciantul își desfășura activitatea în lipsa aparatului de casă și a mijloacelor de măsurare legale gradate, necesare comercializării băuturilor la pahar.”

<http://www.zdg.md/stiri/la-sfarsit-de-sezon-cvas-natural-a-fost-interzis-de-instanta-de-justiata>

- Exprimă-ți opinia privind eventualele consecințe ale consumului de băuturi răcoritoare nealcoolice oferite de Alpita-Com SRL.

Particip

- Identifică, timp de o săptămînă, în piețe, în magazine etc. încălcări ale drepturilor consumatorilor. Demonstrează-le prin probe: fotografii, bonuri de casă, imagini video, mărfuri deteriorate sau cu termenul expirat etc.
- Apără-ți drepturile, în cazul în care îți sînt încălcate, atunci cînd procuri ceva.
- Prezintă colegilor acțiunile întreprinse și rezultatele acestora.

Tema 27. Bunurile și serviciile publice

Motto: „Bunurile publice aparțin tuturor, ele trebuie păstrate.”

Într-o societate indivizii produc și oferă, prin intermediul pieței, bunuri și servicii (bunuri private), cerînd și primind totodată bunuri și servicii de la instituțiile politice (bunuri publice). Populația are acces liber și nelimitat la aceste bunuri și servicii.

|| Știu, ureau să știu

- Examinează imaginile de mai jos și expune-ți părerea privind domeniul privat și cel public.

|| Studiez: învăț să știu

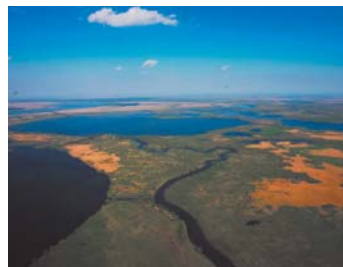
Bunurile și serviciile publice sînt oferite numai de stat, care va asigura accesul liber și nelimitat la aceste produse. Sînt publice acele bunuri și servicii care, puse la dispoziția cuiva, pot fi consumate de numeroși alți indivizi în același timp. Bunurile publice ale unui stat sînt: bogățiile de orice fel ale subsolului; căile de comunicație; spațiul aerian; apele cu potențial energetic; plajele; marea teritorială; terenurile pe care sînt amplasate construcții de interes public; piețele; rețelele stradale; parcurile publice; porturile; terenurile cu destinație forestieră; albiile rîurilor și fluviilor; cuvele lacurilor de interes public; fundul apelor maritime interioare și al mării interioare; monumentele; ansamblurile și siturile arheologice și istorice; monumentele naturii; terenurile pentru nevoile apărării, terenurile de uz sau de interes public;

Voi fi competent să:

- cunosc importanța bunurilor și serviciilor publice.

|| Dicționar

- **Public** – care este accesibil, pus la dispoziția tuturor, a întregului popor.
- **Bun** – ceea ce este util sau necesar societății sau individului pentru a-i asigura existența, bunăstarea, bogăția.

- **Identifică serviciile și bunurile publice prezentate în imaginile de mai sus.**

Document

Articolul 127

Proprietatea

(3) Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(4) Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege fac obiectul exclusiv al proprietății publice.

Constituția
Republicii Moldova

clădirile din străinătate aflate în proprietatea statului în care își desfășoară activitatea misiunile diplomatice ale țării.

Principala activitate a autorităților într-un stat democratic este de a presta servicii colectivității. În Republica Moldova, serviciul public „presupune totalitatea autorităților publice și activitatea persoanelor ce ocupă posturi în aparatul acestor organe, îndreptată spre realizarea împuternicirilor acestor autorități în scopul dezvoltării economiei, culturii, sferei sociale, promovării politicii externe, apărării ordinii de drept și asigurării securității naționale, ocrotirii drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor”. Serviciul public este creat de stat, oraș sau comună, cu o competență determinată și cu mijloace financiare din fondul autorității publice.

După forma de organizare, serviciile publice se împart în: organe ale administrației publice; autorități sau instituții publice; instituții de interes public; regii autonome de interes public. După obiectul de activitate, serviciile publice se clasifică în: poliție și apărare națională; financiare și fiscale; învățământ; asistență socială și igienă; artă și cultură și economice. În aceste categorii se includ: serviciile publice de gospodărie comunală, serviciile publice de alimentare cu apă, de canalizare și epurare a apelor uzate, serviciul public de salubritate, serviciile publice de transport, asistența socială, furnizarea energiei electrice, protecția consumatorilor, asistența sanitară, radioul și televiziunea națională, telecomunicațiile, armata, poliția, pompierii etc. Serviciul public există doar în raport cu o anumită cerință a membrilor unei colectivități. În funcție de dimensiunea colectivității, serviciul public poate fi *național* sau *la nivelul unităților administrativ-teritoriale*.

Pentru producerea unor bunuri și servicii publice se cheltuiesc bani strânși de stat, dar și de autoritățile locale din taxe și impozite.

Exersează: învăț să fiu

Serviciul public trebuie să se ghideze de anumite principii și să fie permanent în concordanță cu cerințele evoluției și modernizării vieții sociale. Beneficiarii au dreptul să-i ceară serviciului să furnizeze aceleași prestații fiecăruia dintre ei. Adică serviciul public trebuie să aplice regula egalității de tratament pentru toți beneficiarii. Alte principii importante în activitatea serviciilor publice se referă la proporționalitatea mijloacelor în raport cu obiectivele vizate și urmărirea regulii potrivit căreia interesul general primează față de cel particular.

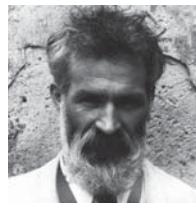
Reflectez: am învățat

1. Numește cîte cinci bunuri private și publice. Exprimă-ți opinia privind diferența acestora.
2. Clasifică serviciile publice enumerate în text după obiectul de activitate, plasîndu-le într-un tabel.
3. Care este gradul de acces al locuitorilor din municipii, orașe și sate la serviciile de alimentare cu apă, de canalizare, de salubritate și de transport public? Argumentează-ți opinia, comparînd localitatea ta cu o altă localitate. Alege un serviciu și expune-ți părerea cu privire la calitatea serviciului-preț.

Acționez

- Selectează din presă un articol despre prestarea serviciilor publice și prezintă-l colegilor după următorul algoritm:
  1. Denumirea serviciului public.
  2. Prezentarea argumentelor care ar demonstra că acest serviciu este public.
  3. Numele autorităților publice implicate în producerea serviciului respectiv.
  4. Aprecierea nivelului calității prestării serviciului.
  5. Enumerarea beneficiilor oferite de acest serviciu pentru comunitate sau pentru tine.
  6. Stabilirea efectelor pe care le-ar avea asupra comunității dispariția acestui serviciu.
  7. Propunerea unor măsuri în vederea îmbunătățirii serviciului prestat.

Învăț de la oameni de succes

Constantin Brâncuși, remarcabil sculptor român: „Aș vrea ca lucrările mele să se ridice în parcuri și grădini publice, să se joace copiii peste ele, cum s-ar fi jucat peste pietre și monumente născute din pământ, nimeni să nu știe ce sînt și cine le-a făcut – dar toată lumea să simtă necesitatea și prietenia lor, ca ceva ce face parte din sufletul Naturii.”

■ **Comentează afirmația.**

Util și practic

Serviciile publice în Republica Moldova sînt reglementate prin mai multe legi, cum ar fi:

1. *Legea serviciilor publice de gospodărie comunală nr. 1402-XV din 24.10.2002.*
2. *Legea privind protecția consumatorilor nr. 105-XV din 13.03.2003.*
3. *Codul apelor. Legea nr. 1532-XII din 22.06.1993.*
4. *Legea apelor nr. 272-XVI din 23.12.2011.*
5. *Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515-XII din 16.06.1993.*
6. *Legea serviciului public nr. 443-XIII din 04.05.1995.*

Sînt cetățean competent

Gîndesc critic

Eliberarea informațiilor din Arhiva Națională a Republicii Moldova și din Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova

Arhiva Națională a Republicii Moldova și Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova depistează și eliberează copii, extrase și certificate de arhivă cu caracter social-juridic și tematic.

<https://servicii.gov.md/ServiceDetails.aspx?id=eb2d9aa9-67c7-400d-b709-c2325a98419a>

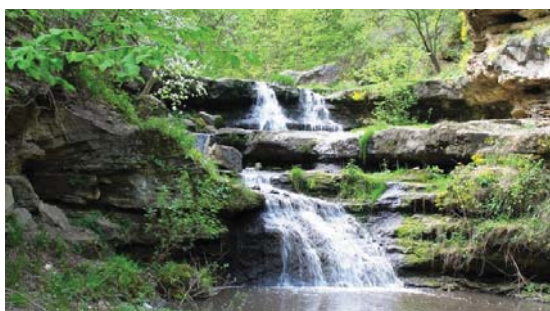
- Consultă pagina web și formulează trei concluzii.

Sînt erudit

- Identifică denumirile.

1. Numit în popor „Valea celor șapte cascade”, acest defileu este unul dintre monumentele naturii din Republica Moldova protejat de stat și se află în apropierea Mănăstirii Țipova, raionul Rezina.
2. Se găsește în Parcul Național Canaima din sud-estul Venezuelei și este considerată cea mai înaltă cascadă din lume.

|| Evaluare

Sînt competent să:	Demonstrez competențe rezolvînd itemii:
<ul style="list-style-type: none"> • proiectez și întreprind comportamente de promovare personală; • proiectez acțiuni privind valorificarea în viața cotidiană a dreptului consumatorului; • adopt decizii argumentate pentru eventualul domeniu profesional. 	A. Cunoaștere
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Elaborează enunțuri cu noțiunile: <i>profesionalizare, carieră și profesie</i>. 2. Numește cinci profesii pe care le consideri atractive. 3. Descrie, în cinci enunțuri, o profesie, la alegere. 4. Enumeră factorii care determină alegerea unei profesii. 5. Numește legile care protejează drepturile consumatorilor.
	B. Aplicare
<ol style="list-style-type: none"> 1. Argumentează, în trei enunțuri, necesitatea pregătirii profesionale înainte de a fi angajat la un serviciu ce necesită calificare. 2. Estimează efectele gândirii pozitive asupra persoanei, în baza experienței proprii. 3. Apreciază nivelul de respectare a drepturilor consumatorilor în Republica Moldova. 4. Exprimă-ți atitudinea față de agenții economici care încalcă drepturile consumatorilor. 	
C. Integrare	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Elaborează o plîngere cu privire la încălcarea drepturilor consumatorilor pe care să o adresezi unei autorități competente în acest domeniu. 2. Determină cîteva metode prin care unii agenți economici induc în eroare consumatorii. 3. Exprimă-ți atitudinea față de cazurile cînd nu se eliberează bonul de casă. 	

||| Evaluare finală

Sint competent să:	Demonstrez competențe rezolvînd itemii:
<ul style="list-style-type: none"> • investighez/apreciez faptele și evenimentele sociale din comunitatea locală, națională, europeană; • ilustrez prin fapte apartenența la familie, comunitate, statul Republica Moldova, Europa; • aplic strategii de prevenire și ameliorare a problemelor de sănătate; • cooperez la realizarea unor proiecte la nivel de instituție/comunitate; • valorific oportunități de dezvoltare personală și de integrare socioprofesională reușită.	A. Cunoaștere
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Numește trei caracteristici ale unei familii fericite. 2. Dă exemple de participare civică a cetățenilor în societățile democratice contemporane. 3. Enumeră comportamente inadvertente care pot pune sănătatea adolescenților în pericol. 4. Descrie trei profesii care îți par interesante.
	B. Aplicare
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Argumentează necesitatea respectării drepturilor omului și a onorării responsabilităților pentru o societate democratică. 2. Elaborează o schemă prin care să ilustrezi rolul familiei în societate. 3. Demonstrează un exemplu de acordare a primului ajutor medical.
	C. Integrare
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Apreciază importanța stilului asertiv de comunicare în cadrul familiei și, în general, în societate. 2. Exprimă-ți atitudinea față de diversitatea culturală în Republica Moldova și UE. 3. Analizează serviciile incluse în polița de asigurare obligatorie de asistență medicală. 4. Inventează o rețetă a unui mod de viață sănătos și prezintă-o într-un fel original (poster, album, desen etc.).

Demonstrez competențe participând la activități

I. Organizează și/sau participă la activități de voluntariat:

1. Voluntar pentru mediu;
2. Activități de mentorat;
3. Voluntariat în cartier;
4. Voluntariat pentru oamenii săraci;
5. Tineri voluntari creativi.

II. Promovează valorile democrației și participă la apărarea drepturilor omului, luarea deciziilor și rezolvarea problemelor: în familie, în clasa și școala în care înveți, în comunitate.

III. Organizează și participă la activități de promovare a unui mod de viață sănătos: jocuri, festivități, competiții sportive, discuții despre modul sănătos de viață și prevenirea bolilor etc.

Demonstrez competențe de învățare și cercetare

Sursa: www.cheiasuccesului.ro

- Studiază una dintre cărțile prezentate mai sus și expune cinci idei de bază.

Demonstrez competențe de aplicare a cunoștințelor

<http://www.autodezvoltare.com/>
www.cheiasuccesului.ro
career.ict.md
www.unica.ro/cariera.html
testcariera.ro/
www.la-psihiolog.ro/info/alegerea-carierii
www.la-psihiolog.ro
<http://www.consultanta-psihiologica.com/>
http://europa.eu/index_ro.htm
www.mai.gov.md
www.gov.md/
www.edu.gov.md

- Cercetează paginile web pentru autodezvoltare.
- Identifică o temă și elaborează un proiect.

CUPRINS

Capitolul 1

Omul – ființă socială

Tema 1. Stiluri de comunicare. Lucrul în echipă. Luarea deciziilor	6
Tema 2. Conflictele în limita normelor morale și juridice	10
Tema 3. Familia – prima mea apartenență de grup	14
Tema 4. Funcțiile și responsabilitățile familiei	18
Tema 5. Părinți și copii. Rolul familiei în educația calităților de bun părinte.....	23
Tema 6. Valori sociale și personale	27
Tema 7. Comportamentul prosocial.....	31
Evaluare	36

Capitolul 2

Societatea democratică

Tema 8. Democrația și participarea civică în lume și în Republica Moldova.....	38
Tema 9. Pluralismul și societatea civilă.....	42
Tema 10. Funcționarea în sistem a drepturilor, libertăților și responsabilităților oamenilor. Restrângerea unor drepturi și libertăți	46
Tema 11. Cetățenia Republicii Moldova. Cetățenia Uniunii Europene	50
Tema 12. Perspectiva europeană a Republicii Moldova	54
Tema 13. Lumea multiculturală și păstrarea valorilor naționale. Tradiții și obiceiuri. Portul popular.....	58
Evaluare	62

Capitolul 3

Viața și sănătatea – valori personale și sociale

Tema 14. Factorul uman, coeziunea socială și diminuarea/depășirea riscurilor.....	64
Tema 15. Comportamentul inadvertent și consecințele lui	68
Tema 16. Pasiuni și sentimente. Abținerea și importanța ei pentru un mod de viață sănătos și sigur.....	72
Tema 17. Dreptul persoanei la ocrotirea sănătății	76
Tema 18. Polița de asigurare obligatorie de asistență medicală.....	80
Tema 19. Primul ajutor premedical	84
Tema 20. Căi decente de depășire a barierelor, dificultăților, stărilor de depresie, anxietate și stres.....	88
Evaluare	92

Capitolul 4

Dezvoltarea personală și ghidarea în carieră

Tema 21. Profesionalizarea în Republica Moldova.....	94
Tema 22. Cariera și factorii de decizie	98
Tema 23. Promovarea personală	102
Tema 24. Resursele personale și cariera.....	107
Tema 25. Proiectul individual de carieră.....	111
Tema 26. Producător și consumator. Drepturi și responsabilități	115
Tema 27. Bunurile și serviciile publice	119
Evaluare	123
Evaluare finală	124